62494/B

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

GLASS, T.

John Lewis
Petit Esq.r

XXI 2

THOMÆ GLASS, *M. D.*

COMMENTARII

DUODECIM

DE

FEBRIBUS

AD

Hippocratis diſciplinam

Accommodati.

MEDICAL SOCIETY OF LONDON

Μέγα δὲ μέρος ἡγεῦμαι τῆς τέχνης εἶναι, τὸ δύνασθαι σκοπεῖν, καὶ περὶ τῶν γεγραμμένων ὀρθῶς. ὁ γὰρ γνοὺς καὶ χρεόμενος τούτοις, οὐκ ἄν μοι δοκέῃ μέγα σφάλλεσθαι ἐν τῇ τέχνῃ.

Hip. lib. Epid. 3. ſect. 3.

LONDINI:

Impenſis EDV. SCORE, *Exonienſis.*
Veneunt apud SAM. BIRT, in vico vulgò *Ave Mary-Lane* dicto.

M.DCC.XLII.

RICARDO MEAD, *M. D.*

Thomas Glaſs, S. P. D.

PROPTER tuam in arte noſtra præſtantiam, Te, Vir celeberrime, opuſculo ſequenti Patronum ambio. Hi itaque ad Hippocratem Commentarii, quâ par eſt reve-

rentiâ, Tibi offeruntur. Si quid in iis utile Medicinæ contulerim, tuo patrocinio frui haud dubitabo; ſin minus, id molienti veniam concedes.

PRÆFATIO.

CUM intellexerim omnes omnium gentium Medicos, ſupra bis mille annos, Hippocratem in ſummâ admiratione habuiſſe, ejus viri volumina aſſiduâ manu verſavi.

Difficilis quidem habitus eſt Autor: etenim, præter voces obſcuras, ſcripta lacera, alienaque adjecta; is tum ſingularem ſermonis brevitatem conſequitur; tum ſumma tantum ſive accidentium, quæ adversâ valetudine eveniunt, ſive auxiliorum quæ ægrotis adhibentur, perſtringere ſolet; tum ſenſa ſæpe admodum quaſi premit: (uti pro exemplo) Febris tertianæ exquiſitæ nomen, nec non materiæ turgentis, aliquoties profert, multa de iis præcipit, ſed proprietates omnino tacet. Hic enim ſummus Artifex magiſtros medicinæ in arte ſua infor-

mare

mare plurimùm ſibi propoſuit; ea itaque, quæ vulgo medicis nota erant, vel leviter attingit, vel prorſus omittit; quæcunque vero iiſdem ignorata erant, ſcitu tamen commoda, quæque magnas utilitates aut magnas noxias inferant, ipſe ſcribere viſum eſt (1). *Nullus igitur dubito, medicis ſui temporis, & poſteris etiam, qui iiſdem majorum ſcriptis uſi ſunt, quin admodum perſpicuus fuerit Hippocrates. Poſtquam autem iſta monumenta perierunt, defuere medicinæ primordia, ſuper quæ, ſeu fundamentum, ſtructuram ſuam is ædificavit. Adeò ut nil mirari oportet, ſi vir facundiâ inſignis recentioribus aliquando obſcurus fiat.*

Hæc dicta ſunt imprimis de iis ſcriptis, quæ ut ederentur, compoſita erant: multa enim inter libros Hippocratis, ex relatione veterum commentariorum (2), *in uſus privatos & ſubſidium tantum memoriæ notata erant, quæ ejus ſucceſſores evulgaverunt, ne quid tanti viri periret. Hinc,*

(1) De rat. vict. in morb. acut. (384). Edit. Foeſii, 1657.

(2) Galen. Com. 13. in Prorrh. 1. & l. 2. de difficult. reſpirat.

ut

ut veriſimile eſt, tot cruda, repetita, confuſa, dubiaque in Hippocratis operibus occurrunt, quinetiam quædam plane falſa; quandoquidem ex obſervationibus ſingulariis præcepta generalia editores aliquando effecerint.

Inter innumeros autem, qui ſcripta hujus graviſſimi authoris exponere deſudaverunt, primas ſibi merito vendicat Galenus: hic obſoletas voces interpretando, preſſas ſententias enarrando, locos corruptos emendando, vacuos adimplendo, Hippocratis doctrinam, pauciſſimis vix intellectam, ab obſcuritate eduxit. In his egregias utilitates medicinæ attulit. Optandum fuerat illum arti, quam omnium primus Hippocrates a ſtudio ſapientiæ ſeparavit, neque inanem philoſophiam, neque dialecticas ſubtilitates immiſcuiſſe. Inde enim medicorum animos philoſophandi diſputandique ſtudium adeo irretivit, ut ejus commenta ſummâ induſtriâ agitaverint, ipſam autem naturam negligenter obſervaverint; donec tandem opinionum commenta delevit dies.

Quidam ex Hippocratis cultoribus, ſingularem viam ineuntes, illius præcepta novo

vo ordine diſponere aggreſſi ſunt, quâ ad penitus explorandam Hippocraticæ diſciplinæ vim, certior haud facilè inveniri poſſit. Unicuique evolventi libros hujus vetuſtiſſimi medici palàm eſt, quàm ſententiæ & obſervationes ad eamdem materiam pertinentes per totum diſperſæ ſint, alieniſque interjectæ; eas verò colligere, atque collocare, conſilium ſummoperè utile primâ facie apparet. Nec ad id perſuadendum, opus eſt rationibus, quum Celſi, Aretæi, Lommiique labores in manibus ſint. Cæterùm iis, quæ hi aliique viri celeberrimi in hac re præſtiterunt, aliquid poſſe adjici ſperavi. Eo animo Hippocratis præceptiones ad certa capita, ut mihi viſum eſt, reducere ſategi; ex quibus unum erat de Febribus. Relegenti demum, quæ contuleram, mentem ſubiit, quod hiſtoria & curationes Febrium ex Hippocrate petitæ parvis in arte tyronibus haud admodum ingrata res futura eſſet. Siquidem id genus morbi omnium vulgatiſſimum eſt, & maximè pernicioſum; atque licet quidam ab Hippocrate aliquid in curationibus mutaverint, hunc tamen morborum notas & earum ſignificationes optimè callu-

iſſe

iſſe apud omnes in confeſſo eſt. At confiteri etiam neceſſe eſt, ut idem optimè cognoverit, quid ad avertenda mala accidentia, vel ad ea jam nata amovenda, vel ad morbos prorſus ſolvendos, natura moliri conſueſcit. Qui vero hæc maximè intelligit, & prævidet, eum artem dirigere ad naturæ normam optimè etiam noſſe oportet. Hippocrates igitur, non modo obſervando naturam, ſed imitando quoque, medendo pariter atque præſagiendo juxta felix erat: iſque uſu artis ſalubris tantis beneficiis Græciam affecit, ut propterea divinos honores vivens & Athenis acceperit, atque in magnis myſteriis alter poſt Herculem Jovis filium initiatus fuerit.

Eum porrò hanc medendi rationem primum inveniſſe, & priſcæ medicinæ adjeciſſe, haud improbabile eſt. Ex iis, quæ id indicant, eſt procæmium libri de victûs ratione in morbis acutis. Utique, qui Cnidias appellatas ſententias ſcriptis tradiderunt, ii ſane, quæ in ſingulis morbis ægri patiuntur, & quomodo eorum nonnulla ipſis eveniunt, recte conſcripſerunt: & hucuſque quidem, quæ quivis etiam

a medicinæ

medicinæ ignarus recte ſcribere potuerit, ſi probe ex unoquoque ægro, quæ patiatur, intellexerit. At quæcunque medicum non referente ægro prædixiſſe oportuit, ea magnâ ex parte prætermiſſa ſunt, alia in aliis, nonnullaque ad conjecturalem cognitionem valde accommodata. Cum vero ad cognitionem conjecturalem referatur, quomodo ſingula curare oporteat, in iis multo aliter, quam illi diſſeruerint ſentio.

Quinetiam ex his aliiſque, quæ in ejus monumentis occurrunt, hic itidem præſagiendi inventor habetur; quæ ſane res in dubium revocari nequit, ſi ut Galenus teſtatur, ille ex omnibus primus urinarum ſignificationes conſideravit (3). *Fuerunt autem ante Hippocratem proculdubio medici, qui conjecturâ veriſimili ſæpe aſſequi noverunt, ubi æger erat vel vitâ vel morbo ceſſurus: ſed hæc ei non ſatisfecit ſcientia; cognoſcere enim adhæc voluit, quo die talis mutatio contingeret, tum quo auxilio liber, vel quo vitio oppreſſus futurus erat ægrotus. Atque profectò huic ſcientiæ medicina Hippocratis magna ex parte innititur,*

(3) Lib. 1. de Criſ.

titur, & qua ſine ſtare nequit. Nemo enim commodam victus rationem febricitanti præcipiet, ſi ignarus eſt, quamdiu febris inhærebit, neque detrahere poterit a cibo paulo ante judicationes, ſi earum acceſſiones prævidere neſcit. Præſentire quoque oportet medicum, quod genus excretionis natura ad expellendum vitium moliatur; aliter ducere quà natura vergit, plane non intelliget.

Ad prorſus autem condendam, vel a primis rudimentis extruendam, adeo ſubtilem præſagiendi diſciplinam; atque ex hac deinde artificioſam maximè medendi methodum conficiendam, multis experimentis ut adjutus fuerit, neceſſe eſt: Inter quæ naturam nulla arte ſollicitari, ſed ipſi ſoli relinqui expedivit: nam inveniendum erat primùm, quemadmodum natura ſponte morbos tollit; ſed quomodo id ſciri poteſt, ubi ars ſimul aliquid moverit? ex motu enim naturæ & artis naſcitur novus in corpore motus, ex duobus compoſitus.

Ut effectus plane diverſos ab eadem curatione excitari videamus, unde fit niſi a differentia actionis naturæ? atque porro, ubi inter Febres ſanguis detrahitur, vel vo-

mitus educitur, vel alvus purgatur, vel alia quæque medicina, inſignem mutationem in corpore efficiens, adhibetur; qui proferre poſſumus certitudine aliquâ, priore experientia non edocti, quæ accidiſſent, ſi talis curatio non fuerat?

Ex eo genere obſervationum habeo illas, quæ in libro 1° *&* 3° *de morbis vulgaribus exarantur: nam in iis inſignis quæque mutatio inter paſſiones eveniens diligenter annotatur; atque in ſingularium ægrotantium hiſtoriis, quæ acciderunt ægris ad conjecturam utilia, exponuntur omnia, prout in dies alia aliis ſucceſſerunt. Remediorum vero mentio rariſſimè occurrit, eaque magna ex parte leviſſima ſunt; neque plura quam quæ enarravit (ut dicam quæ ſentio) præter victum idoneum, præbuiſſe Hippocratem credo. Cibus profectò opportunè datus inter optima Febris eſt remedia. Itaque neque hæc veteris medicinæ particula, ut mera* θανάτυ μελέτη, *ab Aſclepiade irrideri meruit: præſertim cùm ex eâ, evacuatione ſingulâ artificiali utendi in morbis acutis opportunitas, non valde prius intellecta, neque temerè aliunde haurienda, po-*

pulorum

pulorum omnium ſeculorum beneficio quæratur.

Scio autem, quòd Galenus & viri longe doctiſſimi medicinæ parentem hos ægrotantes ſecundum regulas, in aliis ex ejus voluminibus propoſitas, curaſſe contendant. Hi ſuam opinionem hujuſmodi argumentis defendunt (4). Haud dubium eſt, quin Hippocrates inſignia remedia adverſus ea vitia, quibus plures horum conflictati ſunt, adhiberi noverit; quoniam in aliis libris iſta propoſuerit; igitur hos ægrotantes iis valde deſideratis caruiſſe arbitrari minimè æquum eſt. Certiſſimum quidem eſt, quòd varia remediorum genera, & iis optimam utendi rationem alibi præceperit: ſed nil obſtat, quo minus ex hac ipsâ materiâ (obſervationes dico de quibus ſermo eſt) ſua medendi præcepta hauſerit, conjecturâ hinc ductâ, quod conveniret aſſequens, & deinde uſu explorans.

Ex hiſtoriâ quoque probabile eſt, Hippocratem, cùm junior fuerit medicus, eas obſervationes cepiſſe: nam is, vita defunctis parentibus, medicinâ & aliis ſcientiis val-

(4) Comment. 31. ad Epidem.

de imbutus, peregrinationes ſuſcepit, ut copiam exercendæ medicinæ haberet; in iis totam Græciam & exteras etiam regiones inviſit, & ubique medicinam faciens inclaruit; primùm quidem in Theſſalia, relictâ patriâ commoratus eſt (5). *Cæterum in eâ regione & Thraciâ fere factæ erant obſervationes, quæ in libris germanis de morbis vulgaribus referuntur.*

Porrò, admodum credibile eſt, quòd non toties in his obſervaſſet Febres per ſanguinis profuſionem, ſponte ſuâ accedentem, ſolvi, ſi vena ſecta fuiſſet, ubicunque Febris vehemens erat, & ætas vigens, & vires validæ. Id tamen ipſe imperat; ſed indignum prorſus eſt viro honeſto id aliis conſulere, in re tam ſeriâ, quod in ſimili caſu, is ut optimum non arriperet. Præceptum itaque illud adhuc ignoraviſſe Hippocratem, concludere fas erit.

At pro Galeni ſententiâ inſuper urgetur, quòd Hippocrates ipſe diſertè doceat medicamenta ægrotis, quorum hiſtoriam in his libris exaravit, propinata ali-

(5) Soran. hiſtor. de vita Hippocrat.

quando

quando fuiſſe, licet qualia ſint, non oſtenderit; nempe ægroto nono, in libro tertio, & quinto in ſectione ſecunda ejuſdem libri. In prioris hiſtoria ſcriptum eſt ὠφελέειν οὐκ ἔτι ἠδύνατο, *id eſt, Foeſio interprete,* non amplius quicquam juvare poterat; *quod ſanè intelligatur tam de naturæ præſidiis, quam de artis adminiculis. Sic enim ſanguinis e naribus curſum in præcordiorum inflammatione* κάρτα ὠφελέειν *dicit* (6); *nec rara eſt hæc ejus dictionis ſignificatio. Eam vero ſententiam aliter vertit Valeſius; utique,* remedio non locus erat. *Altera hæc hiſtoria eſt. " Calvum in Lariſſa ex " femore dextro dolor derepente occupavit, " nihilque adhibitis remediis eſt profectum. Græcè* τῶν δὲ προσφερομένων οὐδὲν ὠφέλει προσφέρειν (*ut autor Foeſius eſt in œconomia*) *propriè quidem de ciborum oblatione dicitur, & iis, quæ in alimentum cedunt; ſæpe tamen eâ dictione externa præſidia intelliguntur; & ſubinde etiam omne genus medicinæ. Cæterùm, quandoquidem ad ſedandos omnigenos dolores, protinus inter*

(6) In prognoſtico, (38).

initia, fotibus uti conſueverit Hippocrates, huic ægro externa auxilia primo die fruſtra admota fuiſſe, hæc verba notare poſſunt. Huic itaque argumento non multum vis ineſſe videtur.

Abſurdum verò eſt, vel ipſo confitente Galeno (7), *quod acres medicinas, & magnas mutationes cientia remedia occultaret Hippocrates, cùm leviſſima religiosè oſtenderit. Quis credat, quòd is, qui ſtillam modò ſanguinis e naribus exeuntem, vel clyſterem infuſum, vel glandem injectam, vel fotum adhibitum annotare haud neglexit; largam ſanguinis detractionem, vel validam alvi purgationem, ſilentio ſæpenumerò præteriret? atque idem omnia e corpore exeuntia, indolem, copiam, tempus, ſedulo patefacit.*

Ad evitandam hanc difficultatem, dictum eſt, quòd hæc ſcripta ad præſagiendi artem tantummodo pertineant. Sed neque præſagitioni inſervire poſſunt ægrotantium hiſtoriæ, modo curationes medicæ non aperiantur. Si enim valida remedia clam

(7) Comment. 31. ad Epid.

adhibita

adhibita erant, neſcimus, quæ ab iis factæ ſunt mutationes, inſignes autem ea effeciſſe haud incertum eſt. Igitur in aliis febricitantibus eadem accidentia ſibi invicem ſuccedere, ubi eadem medicinæ vis defuerit, fruſtra expectabimus, & eo turpius fallemur, quo inſignior fuerit curationis virtus.

Ex his autem obſervationibus, in quibus nil celatur, quod proferri utile erat, intelligamus quâ ſerie, nil cogente arte, vel exteris, accidentia inter Febres ſe invicem excipiunt; atque quibus viis natura ſeipſam ſponte ab his morbis liberat. Ex illo fonte fluit præſagiendi facultas, ex hoc vera medendi ars. Hæc eſt ſincera Hippocratis diſciplina, quæ examen ſeculorum integra ſuſtinuit, & vera undique nullo ævo mutata facie apparuit. Provoco ad doctiſſimum Boerhaaven, cujus en judicium (8).

" *Excutite Graios, cognoſcite Roma-*
" *nos, verſate Arabes, repetitam & con-*
" *firmatam ubique invenietis doctrinam*

(8) In oratione de commend. ſtud. Hip.

Hippo-

“ *Hippocratis. Ex his enim, quorum ad*
“ *nos memoria pervenit, Diocles Caryſti-*
“ *us, Aretæus Cappadox, Ruffus Ephe-*
“ *ſius, Aetius, Oribaſius, & alii, quic-*
“ *quid habent eximii, illi debent. Ro-*
“ *mani, quos inter Celſus excellit & Pli-*
“ *nius, Hippocratem numinis loco ha-*
“ *bent, ad ejus effata ut ad oracula con-*
“ *fugiunt. Arabum optimi purum pu-*
“ *tum deſcribunt Galenum, qui ubi ve-*
“ *rus, totus Hippocraticus eſt. Inter re-*
“ *centiores de medicinæ uſu ſcriptores,*
“ *paucos ſi ulli veterum perfectionem at-*
“ *tigiſſe dolendum. Unum eximium habeo*
“ *Thomam Sydenham, Angliæ lumen,*
“ *artis Phœbum: quem quoties contem-*
“ *plor, occurrit animo vera Hippocratici*
“ *viri ſpecies: de cujus erga rempubli-*
“ *cam medicam meritis nunquam ita*
“ *magnifice dicam, quin ejus id ſit ſupe-*
“ *ratura dignitas”. His ſi quid adjun-*
gere licet, addam, eum propiùs calcando divini Parentis in curationibus veſtigia, ad tantam in domandis morbis acutis felicitatem perveniſſe.

Cæterùm

Cæterùm ob cultum Hippocraticæ curationis neglectum, magis quam ullam aliam cauſam, accidiſſe videtur; quòd licèt humani corporis compages & facultates longe melius intellectæ fuerint & morborum abditæ cauſæ altius inveſtigatæ, & medicamentorum copia plurimum aucta, & eorum vires novis experimentis exploratæ; nihilominus tamen, rei medicæ, in tollendis morbis acutis utilitas a temporibus uſque Hippocratis haud increvit, ſi modo non fuerit imminuta.

His præfatis ad exponendas hiſtorias & curationes Febrium ex præceptionibus divini Senis accedam.

INDEX COMMENTARIORUM.

Comment. I.

DE Febre, & ejus differentiis, Pag. 1.

Comment. II.

De Coctione & Cruditate, atque aliis notis cùm Salutis tùm Exitii, p. 4.

Comment. III.

De Judicationibus, earumque adventu præſentiendo, p. 17.

COMMENT. IV.

De Evacuatione & Abſceſſu criticis, p. 28.

COMMENT. V.

De Victus Ratione in Morbis acutis, p. 48.

COMMENT. VI.

De Sanguinis Detractione, p. 69.

COMMENT. VII.

De Alvi Dejectione, & Vomitu, p. 88.

COMMENT. VIII.

De Sputorum Rejectione: De cura item adverſus Pulmonum & Lateris inflammationem, p. 166.

COM-

COMMENT. IX.

De Morbi derivatione per Urinæ Ductus, p. 175.

COMMENT. X.

De Sudorum Evocatione, p. 178.

COMMENT. XI.

De Curatione Abſceſſus Critici, p. 203.

COMMENT. XII.

De Veſicantibus, p. 218.

COMMENTARIUS

PRIMUS.

De Febre & ejus Differentiis.

FEBRIS ab Hippocrate Πυρ & Πυρετὸς etiam nominatur. Id genus morbi ex calore ægrotanti moleſto, & medenti manu admotâ ejus corpori percepto, æſtimabatur. De arteriarum autem naturali motu ante Herophilum vix multum ſolliciti erant Medici: is clarus Praxagoræ diſcipulus, qui tempore Ptolomæi Lagi Alexandriæ floruit, doctrinam de pulſibus arti ſignorum adjecit: hanc deinde ampliſſimè tractavit Archigenes, ſed perfecit denuò Galenus. Per hos potiſſimum viros cognitio pulſuum nobis increvit. (1)

(1) Galen. lib. de Pulſ. Different.

Ex Febribus autem aliæ ſic deſinunt, ut ex toto ſequatur integritas, antequam altera acceſſio incipiat. Intermittentes ideo dictæ ſunt; quarum alia quotidiana, alia tertiana, alia quartana eſt; ex his aliæ componuntur; aliæ admodum incertis horis repetunt; quædam ſed rariùs longiori intervallo, ut Quintanæ, &c. redeunt.(2)

Aliæ vero Febres aliquantulum quidem minuuntur, ſed inhærent tamen, donec novus motus fiat; aliæ vix quicquam, aut nil remittunt; utraſque Febres continuas appellat Hippocrates, Poſteriores in continuas & continentes diviſerunt.

Febres continuæ, quæ intra quatuor dies finiuntur, ſummè acutæ; intra ſeptem dies, exactè acutæ; intra quatuordecem, ſimpliciter acutæ ſunt: harum autem terminus ad viceſſimum diem haud raro extenditur; poſt hunc diem Febres vehementiam, ſi aliquamdiu non remiſerint, ut plurimum deponunt, & jam inter lentas habendæ ſunt.(3)

Diſtinguuntur quoque Febres ex occaſione unde concitatæ ſunt; ut Febris ex repletione

(2) Hip. Epidem. 1. ſect. 3.
(3) Lib. de Prænot. & Aphor. 23. ſect. 2.

tione, &c. tum ex materia efficiente ut Febris a bile, &c. tum etiam ex accidente quodam inſigniori concomitante; ut alia ſit ardens, alia ſingultiens, alia λειπυρία alia ασσώδης & innumera ſanè nomina, hac ratione, Febribus impoſita ſunt. De nominibus vero non admodum ſollicitus erat Medicinæ Parens; & Cnidios quidem vitio dat, quòd paſſionum nominibus nimis inhæſerint; (4) ipſe autem animum ad vehementiam Febris, vires ægrotantis, & inclinationem morbi præ cæteris at tendebat. Cæterum notandum eſt, quòd Febres, quæ ex inflammatis locis oriuntur, ut phrenitis, peripneumonia, pleuritis, hepatitis, aliæque, à ſede affectâ nomen obtinent.

(4) Lib. de Victûs rat. in acutis, ſub initio.

COMMENTARIUS SECUNDUS.

De Coctione & Cruditate, atque aliis Notis cum Salutis tum Exitii.

IN quaque vero Febre, quæ à Medicis dicuntur ſtadia, vel tempora, conſiderare oportet. Hæc quatuor ſunt; Principium utique, Incrementum, Status & Inclinatio. (5) Omnia ex præceptis Hippocratis in Principio cruda & mitiora ſunt; ſed hæc dierum numero non limitantur, itaque nec Principium, primum igitur morbi ſtadium erit, donec ſigna coctionis vel exitii compareant. A Principio autem increſcit, dum graviores dolores, acceſſioneſque veniunt; hæque & antequam proximæ revertuntur, & poſtea deſinunt; conſiſtit autem, cùm jam acceſſio proximam æquaverit, ſed non excederit; & dolores & acceſſiones leniores inclinare docent. Ubi Febris continens ſit, accidentia ingraveſcentia morbum increſcentem, mi-

(5) Galen. de Criſ. lib. 1.

teſcentia

teſcentia vero inclinantem indicant. (6) Galenus vero in morbis, qui tuti ſunt, perfectum Statum adeſſe noluit, antequam ſigna abſolutæ coctionis viſa fuerint. (7) Statusquidem ad Hippocratem, nunc exactam Concoctionem, nunc ſummam Febris vehementiam ſignificat. In notandis ſignis Coctionis, & Cruditatis multus eſt Hippocrates, atque ex iis præcipuè inſtituta & præſagiendi & curandi hauſit. Quamobrem Antiquorum de his ſententiam benè penitus eruere expedit.

Igitur cibi & potiones in ventriculum ingeſta, antequam attenuata, diſſoluta, & confecta ſint, cruda exiſtunt; cùm autem ſubacta fuerint, & contemperata, Concoctio in primis viis peracta eſt: Humor vero ille lacteſcens, qui ibi loci perfectus eſt, in venas exinde delatus, venarum ſucco diſſimilis eſt; itaque in alterâ corporis officinâ crudus ducitur; cum autem intra venas elaboratus ſanguinis naturam omnino induerit, non ampliùs crudus, ſed jam maturus ſive coctus eſt. Atque non modo id, quod imperfectum, & haud ſubactum eſt, crudum appellaſſe Hippocra-

(6) Celſus. (7) De Criſ. lib. 1. cap. 18.

tem video, ſed quodcunque à ſanorum conditione in alienam declinat. Ineſt in homine (inquit ille) & amarum, & ſalſum, & dulce, & acidum, & acerbum, & inſipidum, aliaque ſexcenta, quæ pro copiâ & viribus varias habent facultates, & hæc quidem mixtione & mutua inter ſe contemperatione, neque cernuntur, neque quemquam moleſtia afficiunt; at ubi horum quicquam ſecretum fuerit, & per ſe extiterit, tunc & conſpicuum fit, & hominem moleſtiâ afficit. (8) Utique in gravedine curſus fit humoris tenuis & acris per nares; vel fluxiones irruunt in oculos; ex cujuſvis humorum acrimoniâ, partes ſubjectæ mordentur, & dolent; ardor vero, ſummaque inflammatio tam diu detinent, dum concocta fuerit fluxio, & craſſior evaſerit. Quinetiam, quæ in fauces feruntur, ex quibus raucedines, anginæ, eryſipelata, & pulmonum inflammationes, hæc omnia primum ſalſa, humida, & acria demittunt, & in his morbi confirmantur; at vero ubi craſſiora & magis cocta fuerint, omnemque acrimoniam depoſuerint, tum jam & Febres, & quæ moleſtiâ afficiebant, deſinunt,

(8) In lib. de priſca Medicina. (13)

Con-

Concoquuntur vero, ubi mutua fuerit permixtio, contemperatio & quaſi Coctio. Hæc ille (9) In ſecundâ igitur valetudine, tam quæ foras excernuntur, quam quæ intus retinentur, optimè cocta ſunt. In adverſa autem, quo proprius eadem omni notâ ſanis accedunt, eo minus ab optimâ concoctione diſtant. Ex contrariis vero Cruditas æſtimatur. Cum itaque Cruditas aliqua inſignis ſubſit, aliter ſe habet corpus atque conſuevit, & eo pejus afficitur quo cruditas major. Cæterum in Febribus notæ Coctionis & Cruditatis imprimis ex Alvi Dejectionibus, & Sputis, ſed omnium maximè ex Urinis, deſumptæ ſunt. Hi enim morbi affectiones venarum habentur, & Urina nil aliud quam quoddam ſanguinis colamentum eſt, eoque haud dubiâ fide ejuſdem diſpoſitionem, nullo interveniente ductuum urinæ vitio, indicare poteſt. In hoc genere excrementi, ſubſtantia, color, & contenta fere ſpectari conſueverunt. Laudatiſſima eſt Urina, quæ tales habet notas, quales in optimâ valetudine habere ſolet: Ea mane reddita, poſt perfectam ciborum concoctionem, ſub-

(9) In lib. de priſca Medicina. (15) & (16.)

ſtantiâ eſt mediocris, colore ſubruffa, in quâ id, quod ſubſidet, læve album & æquale eſt; ſedimentum quidem copioſiùs decidit, dum chylus intra venas conficitur, parciùs vero ubi confectus eſt; ſed color per inediam intenditur, & quo diutiùs homo à potu & cibo contineatur, eo magis ruffus is erit. Exercitia, & quæ motum ſanguinis multum ſanis accelerant, & colorem & ſedimentum augent. Ad hæc vitæ ſtudium, ætates, temperamenta, cœlum, anni tempora, aliquam differentiam inducunt. Itaque & inter Febres acutas urinæ magis ruffæ, & materia inhærens copioſior, quam in ſanitate, ſperantur. Cæterum ex crudis urinis alia ſpecies turbida ferè redditur, & mox ſedimentum deponit; alia turbida perſtat; alia tenuis profluit, poſt intervallum turbatur, & nil demittit. Prima ſpecies melior, procedere enim coctionem teſtatur; ultima vix admodum incipere; media quidem mediæ virtutis eſt; omnes ſubſtantiam cruditates ſunt. Colorem vero quod ſpectat, urina aquea omnium crudiſſima eſt, inter quam & ſubruffam plurimi gradus intercedunt; ſicut ſubruffam inter & nigrantem, ita ut quo quævis ſub-

ruffæ

ruffæ abſimilior, eo longiùs a concoctâ diſtat. Urina colore probabilis in qua nil neque innatat, neque ſubſidet, colorem cocta erit, cætera vero cruda. Quæ aquea eſt inter Febres acutas, inſaniam ſignificat. Quæ autem tenuis & ſubruffa effluere diu perſtat, in Febre difficili naturam vix ad concoctionem poſſe ſufficere, ſed morbo tuto abſceſſum, futurum indicat. Si nubeculæ innatarint leves, albæ, æquales, ferè cocta erit, præſertim ſi in imum deferantur: Si rubrum læve & æquale in ruffâ ſubſiderit, longior erit morbus, at ſecurus; quæ modò cocta eſt modo cruda longi & difficilis affectus eſt. Si vero farinoſa, ſquammoſa, furfurea, nigra, livida, lotio inhæreſcant, vel pellicula pinguis, tenuis inſtar araneorum inſideat, gravis morbi periculum eſt. Farinoſa utique magnum calorem & colliquantem ſignificant, pinguedines etiam innatantes morbum colliquantem, furfuracea & ſquammoſa firmas partes deterſas, nigra humorum gangrænam; niſi mulier ex retentione menſtruorum ægrotaverit; urina nigra quo craſſior eo exitioſor, ſi craſſa ſit, & prorſus nigra, lethalis morbi certiſſimum ſignum eſt. Refert

fert etiam qualis æger, & quis morbus ſit; pueris enim, & juvenibus, ex repletione & deſidiâ febricitantibus, urina vix probe cocta æſtimanda eſt, antequam plurimum laudabile in ea ſubſidet; ſi quid autem probabile ſuſpenditur, vel innatat, ætate conſiſtentibus, ex inediâ & laboribus duris febricitantibus, bonum præſagit judicium; aquoſa urina pueris peſſima, nigra viris. (1) In Febribus ictericis, bilioſis, eryſipelatoſis exquiſitis, & putridis nonnullis æſtivis, urina plerumque tenuis croceaque ad judicium ferè uſque redditur; levis nubecula in his coctionis indicium eſt: nonnumquam ſed rariùs turbida viſitur, ſi quid autem in eâ ſubſidet, id ſubviride, flavum, aut fuſcum eſſe ſolet, nuſquam vero album. (2) Hoc genus Febrium a Febribus inflammantibus, in quibus ſedimentum album imprimis ſperatur, longè diverſum eſt: In iis utique cruor denſatur, rubra pars augetur, & pellicula glutinoſa ſive coriacea detracto ſanguini ſupernè inhæret: In his autem funditur, diſſolvitur, vix con-

(1) Hip. Prænot. (40.) Prænot. coac. (210.) De judicat. (54.) Galen. De Criſ.

(2) De Gorter. exercit. de ſite. Wintringham Comment. noſolog. in conſtitut. An. 1719.

creſcit,

creſcit, & aliquando magnâ ex parte in tenuem icheroſumque humorem convertitur: In Febribus lentis pituitoſis urina pallida eſt, quæque ſub incremento morbi ſæpe plurimum ſedimenti craſſi, divulſi, aſperi, coloris dilutioris vel albidi deponit, circa ſtatum victrice naturâ materia ſubſidens parcior, ſed magis cocta, eſſe ſolet; aliquando ubi æger in malis eſt, diluta & tenuis permanet. (3) Porro in peripneumoniâ lenta, vix aliquid urina præſagit: adeo ut ea ſatis ſana, etiam inſtante pernicie, haud rarò in his videatur.(4) Denique cùm natura Febris materiam per alias vias educat, obſervatur aliquando, modo excreta critica in cæteris ſecundum rationem prodierint, quod paſſio inclinaverit, imo quieverit, antequam urina concocta fuit. Id maxime fit in Febribus, quæ per abſceſſus ad cutem judicantur, deinde quæ per alvi dejectiones, deinde quæ per ſputa. Si urina prorſus ſiſtitur, vel clam elabitur, ſummum vitæ diſcrimen ſubeſt.

Ventrem autem probè concoxiſſe intelligimus, ſi is neque citior, neque tardior

(3) Hollerius in lib. 2. de morb. intern. cap. de Feb. ex cruditate.

(4) Boerhaave cap. de peripneumon. lent.

eſt,

eſt, quam ſanitate fuit; ſi Malagmata copiâ iis convenientia, quæ aſſumuntur, reddit; eaque fulva, & mollia, & figurata, & æqualia, & non valdè olentia ſunt. Alvus igitur, quæ inter morbos acutos ita ſe habet, maximè laudabitur. At liquida alvi egeſtio ex uſu eſt, ſi neque ſtridet, *(ſtridet quidem ubi tenuis valde & copioſa eſt)* neque ex brevibus intervallis excernitur.(5) Dejectiones è contra, aut majore aut minore copiâ quam par eſt, aut valde tenues, aut exſuccæ, aut argilloſæ, aut ex viridi pallidæ, aut impermiſtæ, malam concoctionem in primis viis arguunt. Cæterum non modo ciborum, & inferioris ventris recrementa per alvum ſecedunt, ſed a toto corpore ſordes aliquoties in adverſâ valetudine hac viâ expurgantur. Siquidem bilioſa, & mucoſa alvi profluvia; inflammationes circa internas corporis ſedes, & abſceſſus purulentos, & Febres acutas aliquando ſolvunt. (Notare forſan haud ineptum erit, quod Veteres excreta quæque dixerunt bilioſa, ubi flavo colore penitus tincta erant.) Dejectiones vero tenuiſſimæ ſincerè bilioſæ, ſpumantes, pingues, fætentes, cruentæ non criticæ, torminoſæ, aut

(5) Prænot. (39) & (40).

quæ

quæ frequenter ad ſedem proritant, aut copiâ vires affligunt, vehementer malæ ſunt. Pejus eſt, ſi venter quoque inſcio deſcendit. Peſſimum, ſi 'is nigris lividiſque præſertim morbo extenuatis defluit: Hi enim, ut plurimum, poſtridie moriuntur.(6)

In pectoris morbis Sputa maximè reſpicere oportet. Optimè concoctum habetur Sputum, ſi id læve, album, unius coloris eſt, & probato puri æmulum; hujuſmodi ſputum tuſſim facilè ſequi, ſat cito, & conſpicuâ copiâ extundi, expedit. Cæterum inter initia morbi, ſputum concoctum haud expectandum eſt, ſi enim miſtum ſit ruffo quodam & ſanguine, dummodo ſtatim excreetur, & ſenſim in concoctum convertatur; vel ſi in ſecundâ periodo tandem appareat, modo ſigna coctionis habeat, morbi tuti & brevioris indicium eſt. Si ſputum in primis periodis non fuit, malum eſt; pejus autem ſi principio benè prodeat, & circa indicationes ſiſtatur. Sputum album glutinoſum laborioſè exantlatum, inutile eſt; ſincerè flavum, & ſanguineum, poſt primos dies, crudi

(6) Hip. de Prænot. Aphor. 23. ſect. 4. Coac. Præſag. (216).

morbi

morbi eſt, & nil juvat; tenue, ſalſum, ſpumans, quod multam tuſſim movet, ſed ferè eludet, ſi diu durat, periculoſum eſt; nigrum tamen & id, quod intra pulmones ob ſummam viſciditatem circa ſtatum retinetur, ſtrepitum in pectore & ſtrangulationem inducens, peſſimum eſt. Pulmonum & laterum morbi, in quibus nil expuitur, graviſſimi ſunt. (7)

Hiſce ſignis etiamſi multùm fidebat Hippocrates, nihilominus tamen omnia diligenter rimatus eſt, quæ ægrotum ſpe conſolari, vel metu terrere debeant. Pauca proponam. Bona ſperare oportet, ſi æger vultu ferè ſano conſpicitur, ſi cubat ipſo ſitu, cui ſanus aſſuevit, vel ut ipſi viſum eſt, ſi ex facili ſpirat, ſi a dolore vacuus eſt, ſi mente valet, & alacriter fert morbum, ſi interdiu vigilat, noctu dormit, ſi potiones non valdè deſiderat neque cibos recuſat, ſi præcordia æqualia, mollia, & plena ſunt, ſi corpus undique molle & æquabiliter tepidum eſt. Hæc omnia ſi fuerint vel pleraque, morbus ſecurus eſt, & brevi finietur. Contraria autem exitium denuntiant. Utique ubi vultus, protinus inter

(7) Hip. Prænot. (41) & Coac. Præſag. (178).

initia

intia morbi ſine cauſâ evidenti, emarcet, aut alieno colore inficitur; ubi oculi, nares, aures, lingua, ullâ facultate aut ſpecie pervertuntur; ubi æger ſupinus cubat, vel ad pedes ſubinde delabitur, vel morbum ægrè fert & loco quieſcere nequit; ubi difficulter ſpirat; ubi dolor vehemens & continuus caput, vel viſcus aliquod nobilius habet; ubi vigilia aut ſopor vehementer premit, aut mens ultra modum alienatur; ubi inexplebile potionum deſiderium eſt, ſummum vero ciborum faſtidium; ubi præcordia inæqualia, dura, elevata aut retracta ſunt; ubi interiora exæſtuant, dum exteriora frigent. Quædam autem ex his minimè mala ſunt, ſi coctioni ſuccedant. Sed his non immoror, cum Hippocrates, in Libro de Prænotionibus, omnia bona & mala in acutis morbis ſigna diligenter conſecutus ſit, & ſingulorum vires diſertè expoſuerit. Siquidem bona non omnia pariter bona ſunt, neque mala mala; nonnullis enim alia pejora ſunt, alia peſſima exiſtunt. In genere autem, omnis mutatio a conſuetis in optimâ valetudine malum eſt, & quo inſignior mutatio eo vehementius malum, & quo mutata magis

vitæ

vitæ neceſſaria fuerint, eo certiùs denunciatur exitium. Qui vero ſuperfuturos ex morbo (inquit Medicorum Princeps) & morituros, eoſque, quibus pluribus diebus, & quibus paucioribus, perſeverabit morbus, rectè præ-noſcere volet; is intelligentiâ comprehenſam omnium ſignorum doctrinam æſtimare debet, et eorum vires inter ſe collatas, ratione expendere, velut ſcriptum eſt; cùm in aliis tùm in urinis & ſputis. Alibi tamen & id monet, quòd prædictiones in morbis acutis non ſemper tutæ ſint. Ob tantam enim varietatem corporum, judice Celſo, certæ notæ futuri paſſionis exitus dari nequeunt, & id certè noſtram artem conjecturalem efficit, ratio autem conjecturæ talis eſt, ut cùm ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat nos; neque id evitare humana poteſt imbecillitas. (8)

(8) Celſus lib. 2. cap. 6. In hoc libro is omnia, quæ ad præſagiendi artem pertinent, explicare, potiſſimum ex authoritate Hippocratis, ſuſcepit.

COM-

COMMENTARIUS TERTIUS.

De Judicationibus, earumque Adventu præſentiendo.

IN morbis acutis ſæpe mutatio ſubita ſit, vel in ſanitatem, vel mortem. In hanc mutationem ducit utplurimùm vehemens perturbatio; ſiquidem ante eam accidunt graviſſimi capitis dolores, vertigines, deliria, ſomni graviores, aurium ſonitus, ſurditas, oculorum rubores, caligines, falſique iis objecti ſplendores, lacrymæ ſine voluntate, labii inferioris agitatio, totius corporis tremor, ſpirandi ſubita difficultas, præcordiorum intenſio, retractio, mentis turbationes, anxietas, jactationes, æſtus intolerabilis. Hanc igitur morbi particulam κρίσιν Græci dixerunt, & perturbatio & evacuatio quæ circa κρίσιν accidunt, criticæ ideo appellantur. Ubi iis ſanitas integra ſuccedit, judicatio perfecta æſtimatur; ſin vero morbus brevi ſedatur, paulo poſt reverſurus,

verſurus; vel vehementiam inſignitèr remittit, imperfecta; quinetiam, ubi ſine magnâ quadam perturbatione, & lentis gradibus, repetitiſque evacuationibus, ægri Febribus abſolvuntur, hos quoque judicatos in hiſtóriis ægrotorum pronunciat Hippocrates. Galenus autem ſubitas tantum morborum cum perturbatione mutationes, propriè judicia appellari vult (9).

Quum autem judicia frequentiora, & eorum indicia firmiora, certis diebus contingere viſerentur, veteres eos criticos nominaverunt. Ex his ſumma poteſtas ſeptenariis data fuit, deinde quaternariis: ſeptenarii habentur ſeptimus, decimus quartus, & viceſimus; ſecundus enim ſeptenarius cum octavo die incipit; tertius cum decimo quarto. Singuli vero ſeptenarii medius dies & ultimus quaternarii ſunt. Quartus igitur, ſeptimus, undecimus, decimus quartus, decimus ſeptimus, & viceſimus tales exiſtunt. Hiſce diebus, acutos morbos inſultus facere obſervavit Hippocrates: periodos igitur Febrium acutarum per quatuor dies ad 20 uſque diem terminari præcipit. (1) Quivis autem quaternarius,

(9) Lib. 2. de Criſ. ſub initio.
(1) Lib. Prænot. (44).

rius, qui medius ſui ſeptenarii eſt, index & contemplatorius dicitur; eo quod judicatio proximo ſeptenario futura, quaternario præcedenti ſignificatur. Hac ratione, dies morbi quartus ſeptimi index eſt, undecimus ſimiliter decimi quarti, & decimus ſeptimus viceſimi; 7, 14 & 20 & quaternarii & ſeptenarii exiſtunt(2). Ex reliquis diebus, pares dicti, minus efficaces ad diſcernendas Febres æſtimantur, adeo ut ſi his Febris deſiiſſet, recidiva metuebatur, ſi modo Febres paribus diebus non movebantur; nam quæ acceſſiones paribus diebus habent, paribus etiam judicantur (3); ſed hæ magnâ ex parte difficiliores ſunt iis, quæ diebus imparibus intenduntur. Ex criticis vero diebus maxime valere 7 cenſuit Galenus, deinde 14, deinde 9, deinde 20; hi primum ordinem conſtituunt: ſecundum vero 17, 4, 3, 18, cæterum ex omnibus morbi diebus ſextus peſſimæ eſt famæ, quæ enim in eo eveniunt judicia, exitioſa ſunt, vel ſaltem perdifficilia. Morbos octavo, & decimo quieſcentes, repetere iſte expec-

(2) Aph. 24. ſect. 2.

(3) Lib. 1. Morbor. Vulgar. (964) (965) Aphor. 36. ſect. 4.

tavit (4). In ſecundo autem vicenario, ſeptenarii ſoli vi judicandi pollent, & elapſo eo ſpatio tantum vicenarii.

Atqui ſuſpicatur Cornelius Celſus, quod veteres in his aliquam fidem numeris Pythagoricis, admodum celebribus adhibuerint (5). Febres vero tertianas legitimas, ſi duas acceſſiones reſpicias, alternis diebus moveri conſtanti lege cernimus. Ad iſtarum etiam normam ardentes moveri obſervantur. Sed neque tertianæ eâdem horâ repetunt, nam quædam aliquot horas citius, quædam aliquot tardius corripiunt, adeo ut decurſu paucorum circuituum, vel feſtinando, vel tardando, quæ imparibus diebus a principio occupabant, in progreſſu paribus accedent. Hæ quidem in deterius ruentes ſæpiſſimè ſolitam horam prævertunt; è contrà, dum leniuntur, tardius magnâ ex parte redeunt. Si in Febribus igitur continuis, quæ alternis diebus exacerbantur more tertianarum, in tantum ſe præcipitaverit acceſſio, ut citra ſeptimum diem jam parem occupaverit, malum ſubeſſe morbum ſuſpicari licet. Vix enim ſperare oportet, ſpatia liberaliora,

(4) Lib. 1 de Dieb. decretor.

(5) Lib. 2. cap. 4.

protinus

protinus inter initia morbi, eouſque extendi poſſe, ut acceſſio, utique, quæ die quinto expectabatur, ad ſextum uſque tardaverit: etenim ſatis eſt, ſi eam indolem, circa finem ſecundi ſeptenarii, Morbus indicaverit; ita ut ſeptima acceſſio, quæ decimo tertio die adfutura eſſet (ſaltem ſi ſolitâ horâ alternis diebus mota fuerat) jam uſque in decimum quartum delata ſit. In Febribus porro intermittentibus, materia acceſſionem Febrilem concitans, intra ipſum inſultum concoquitur, & in ipſo ejus impetu ejicitur. In Febribus vero continuis, materia Febrilem æſtum concitans, longius, ut concoquatur, ſpatium requirit; jam autem exire parata, nullum tempus aptius inveniri poteſt, quo exturbari expedit, quam in vigore acceſſionis, quoniam ſub eo omnes humores longè maximo impetu per vaſa projiciantur. Igitur ubi in Febribus acceſſiones alternis diebus eveniunt; & inſultus vehementiores alternis acceſſionibus, ſive quaternariis; & vehementiſſimi alternis quaternariis ſeptenarii maximè critici erunt; deinde quaternarii; deinde dies impares. Ex his ratio quoque petenda eſt, cur Febres, quæ paribus diebus moventur,

iiſdem quoque judicantur. Cæterum ſive hæc veriſimilia videntur, ſive non ; hiſtoriæ ægrotorum in libro 1 & 3 Epidem. evincunt, quod judicationes & eorum ſigna criticis diebus ſæpius apparere ſoleant. Apud nos ſane, ob diverſitatem vel cœli, vel vitæ ſtudii, vel victus rationis, vel potiſſimùm medicarum curationum, Febres non adeo ſolenniter, ut olim in Græcia, atque Romæ alternis diebus intenduntur. Quæ vero alternis diebus vix quicquid moventur, vim dierum criticorum ſæpe eludunt: atque lentæ plurimum ſpernunt. In his quidem motus febriles, ſi qui ſunt, magis quam dies criticos reſpicere expedit.

Præter hæc quidem, altera facultas dierum criticorum proponenda eſt: utique Febres, quæ revertuntur poſt imperfectam judicationem, iterum ingruere die aliquo ex criticis conſueverunt. Et nos obſervamus Febres quartanas Cort. Peruvian. inhibitas, recidivas fieri eo tempore, quo acceſſio futura eſſet, etiamſi Febres per ſeptimanas ceſſaverint. Qui plura de his ſcire efflagitat, Galeni libros de dieb. decretor. & commentarios ad libros epid. 1 & 3 perlegat ; in quibus notante doctiſſimo viro

J.

J. Freind, id ſibi unicè propoſuiſſe videtur, ut dierum criticorum doctrinam traderet, & hac potiſſimum authoritate confirmaret. Id monuiſſe prius debuerim, ubi aliqua judicationis pars in diem criticum inciderit, ei ipſi quidem, modo indicium die contemplatorio comparuerit, tribuenda eſt judicatio.

Sequitur ut explicentur notæ, quibus tempus judicii præſagitur. In his igitur conſideranda eſt conſtitutio morborum vulgarium, tum cœlum, tum anni tempus, tum ægrotantis ætas, temperamentum, & conſuetudo, tum motus febriles, ſed omnium maxime cruditatis & coctionis ſigna(6).

Si ægrotus ætate & viribus viget, ſi tempus eſt æſtivum, vel ei proximum & ſecundum rationem conſtitutum, ſi regio non frigida, corpuſque bene compactum & floridum, ſi Febres vehementes, ſi notæ coctionis primo die adſunt, & cætera accidentia ſecuriſſima; huic quidem morbus ante quartum diem, vel ipſo quarto, feliciter diſcernetur. Quo enim plura ex his con-

(6) Hip. Aphor. 2. ſect. 1. Galen. de Criſ. lib. 3. & de Dieb. Decret. lib. 1.

currunt, eo certior res eſt. Sic Pericles qui ſecundo die urinas concoqui incipientes, & tertio probe concoctas reddidit, quarto judicatione abſolutus erat (7). (Ne fallat hic moneo ſedimentum probabile, quod aliquando circa initium Febrium in urina conſpicitur: ſiquidem hoc coctionis cibi, & non materiæ febrilis indicium eſt: quod à cocto cibo provenit, ſenſim evaneſcit; quod à cocto morbo, indies maturatur.) Si vero nulla coctionis nota neque primo die neque ſecundo fuerit; is, licet omnia reliqua ſine culpa ſint, primo circuitu, vel, quod idem eſt, intra quartum diem, non liberabitur. Si quarto die urina illi concoctionem ſignificet, ſeptimo judicatio ſperatur (8). præſertim ſi Febres more tertianarum intendantur; ubi neque medicus, neque ægrotus, neque adſtantes, neque externa, quid impediverint: & id quidem in omnibus ſedulo æſtimandum eſt; cum enim horum quodvis naturam interturbaverit, judicatio nullâ certitudine præſagiri poteſt (9). Si autem concoctio non fuerit ante ſeptimum

(7) Ægrot. ſext. ſect. 2. lib. 3. Epid.
(8) Aphor. 71. ſect. 4.
(9) Galen. de Dieb. Decretor. lib. 1.

diem

diem, judicatio ante undecimum non erit; neque in ipſo, niſi calor multus, inſultus vehemens, & motus imparibus diebus acceſſerint. Notæ autem coctionis, ſi undecimo in excretis apparuerint, vel accidentia mala morbi attenuata fuerint,(materiam hæc intra venas coctam eſſe indicant, quamvis non prodierit,) judicium decimo quarto futurum prædicunt. In ſecundo hoc ſeptenario, inſignis mutatio plurimùm contingit; atque æſtus vehementes rarius ultra hunc circuitum continuantur; quamobrem terminum Febrium acutarum aliquando Hippocrates 14 diem ſtatuit. Attamen ſi is dies morbum non decreverit, ſed coctionis indicia promoverit, decimus ſeptimus finiet. Leviſſima tandem ſignificatio decimo ſeptimo die, fidiſſimum teſtimonium judicationis circa viceſimum, vel viceſimum & unum præbet.

In exitioſis autem affectionibus, mala ſigna apparentia, ægrotantibus perniciem præſagiunt, eadem prorſus ratione, ac in ſecuris liberationem bona. Maxime igitur malignæ, & quæ cum graviſſimis ſignis invadunt Febres, quarto vel prius interficiunt;

unt(1); quod ægro ex phrenitide laboranti accidebat(2). Sin vero inter Febres exquiſitè acutas, lethale ſignum quarto die inciderit, ſeptimo mortem expectare oportet; niſi irruens ante deſtinatum tempus inſultus ægrotum ſexto interemerit. Atque haud levi ſanè conjecturâ, ipſa mortis hora præſentiri poteſt; utique ſi in morbo exitioſo incipiente acceſſione, æger vehementer refrigeratus fuerit, & vix tandem recaluerit; ſi unà difficillimè & multo roncho ſpiraverit; ſi animo defectus, ſi ſopore obrutus, vel tale quid terrificum paſſus fuerit, neque cæteris acceſſionis temporibus tam gravia tulerit; credibile eſt quòd inter initia proximæ acceſſionis peribit, præſertim ſi ea criticum diem occupaverit. Si vero acceſſionis initium mitius fuerit, ſtatus vero ob ſummam mentis perturbationem, anxietatem, jactationes, nervorum diſtentiones gravior, is vitam finiet. Ubi hæc circa ſtatum non fuerint, ſed ſudores frigidi inæquales, vel circa faciem & cervices tantum expreſſi, ſi mentis impotentia, corporiſque reſolutio inclinationem exceperint; mors ſperanda eſt eâ

(1) Hip. Præſag. 44.
(2) Ægrot. 4. ſect. 2. lib. 3. Epid.

horâ

horâ, qua ad futura acceſſionis inclinatio prævidetur(3).

Cæterum in primis diebus præviderі nequit quo die Febris minus acuta deſitura eſt. At protinus inter initia intelligere licet, quòd morbus longior erit; ubi Febres non admodum acutæ ſint; ubi motus ejus tardiores, ubi acceſſiones non alternis diebus; ubi ægrotus naturâ vel ætate algidus; & corpus laxius, & tumidum; ubi conſtitutio temporis humida, & frigida, diu conſtiterit; ubi morbus omnino crudus perſtet; ubi malæ notæ: quo enim plura ex his unà concurrunt, eo diutius, ſalvâ vitâ, trahi ſolet affectus.

Iſte autem medicus, qui morbos longos à brevibus inter initia diſtinguere non intelligit, neutiquam poterit ægrotantibus rationem victûs commodam, ſaltem ex mente Hippocratis præſcribere.

(3) Galen. de Criſ. lib. 3.

COMMENTARIUS QUARTUS:

De Evacuatione & Abſceſſu criticis:

MORBI acuti, ſponte ſuâ, ſine aliquâ Evacuatione inſigni, aut ſedimento multo in urinâ laudabili, aut Abſceſſu quodam critico, haud judicantur. Hujuſmodi igitur affectus, ex authoritate Hippocratis, die critico diſcernuntur, fluore ſanguinis; ſudore multo; urinâ colorem probabili, quæ optimum ſedimentum habet, & confertim effunditur; ventre mucoſa, bilioſa, vel aliquando ſanguine notata derepentè effundenti; vomitione quoque, & Abſceſſu juſto(4). Inflammationes autem, quæ circa pulmonem & coſtas ſunt, ſputis coctis & facile rejectis, potiſſimum ſolvuntur. Talia ſputa inflammationes quoque circa fauces, & glandulas ad aures ſitas, ſedare valent(5).

Speciem vero judicii in univerſum præmonſtrabunt tempeſtas præſens, conſtitutio

(4) Lib. de Vict. Rat. in Morb. acut. 403. Coac. Præſag. 140. 142.

(5) Prænot. 40. 45. Coac. Præſag. 179. 176. 151.

epide-

epidemica, ægri temperamentum, morbi genus, maximè vero naturæ motus, & humorum inclinatio. Acutiores Febres finire ſolent evacuationes, longiores abſceſſus(6).

Sanguinis profluvio maximè opportuna ſunt, ex temporibus Ver aut Æſtas(7); ex conſtitutionibus ſicca & calida, præſertim ſi frigidam exceperit; ex ætatibus, quæ intra annum 18 & 35 eſt; tum habitus corporis ſtrictior, temperamentum ſanguineum, Febres acutiſſimæ, quæ in primis circuitibus judicantur; ſuper hæc, ſi pulſus arteriarum vehemens eſt; ſi calor, præſertim circà ſuperiora, exæſtuans; ſi urinæ poſt ſigna coctionis ex improviſo tenues; ſi alvus tarda(8); inclinantes autem verſùs ſuperiora humores ſcimus; ſi caput vehementer & continuo dolet; ſi vertigine rotatur; ſi aures male audiunt, aut ſono implentur; ſi arteriæ circa tempora vehementius agitari ſentiuntur; ſi collum cum rubore intumeſcit; ſi vultus conſpicuus eſt; ſi oculi inflammantur, vel iis falſi ſplendores objiciuntur; ſi lacrymæ præter voluntatem ſtillant; ſi nares pruriunt; ſi præcordia ſine

(6) Galen. de Criſ. lib. 3.

(7) Aph. 20. ſect. 3.

(8) Prænot. Coac. Præſag. Epidem. lib. 1. ſect. 2. Galen. lib. 3. de Criſ.

dolore

dolore intenduntur; ſi ſpirandi difficultas derepente incidit; hiſce, vel magna ex parte, ita accidentibus ſuperveniet protinus ſanguinis curſus per nares (9). Si vero ad ea, quæ ſanguinis profuſionem oſtendunt, ſed abſque notis inclinationis ad ſuperiora, gravitas, tenſio, calor, dolor & pulſatio circa lumbos accedant; ſanguis per inferiora potius erumpet, utique aut per ora venarum ſanguinem fundere ſolita, aut fœminis per naturalia (1). Sin minùs ſanguis exitum per inferiora intentans, verſùs ſuperiora recurrerit, & dolor & cætera lumbos reliquerint, & caput brevi poſtea obſederint, copioſum profluvium per nares denotatur (2). Poſt ſanguinis profuſionem, alvus emolliri, & cutis humectari conſuevit (3).

Vomitus autem, mediam ætatem, naturâ bilioſos, ſub exitu æſtatis calidæ, & initio autumni, magis exercet; ſi Febres, more tertianarum, horrore & tremore incipiunt, & in his ad eorum normam exacerbantur. Gravati vero ventriculi, & inſtan-

(9) Prænot. Prædict. lib. 1. 79. 80. Epid. lib. 1. 948. Coac. Præſag. 138. 143. 145. 151, &c.

(1) Prædict. lib. 1. 78. Coac. P. 168.

(2) Prædict. lib. 1. 79. Coac. Præſag. 168.

(3) Aphor. 27. ſect. 4.

tis

tis vomitus notæ ſunt. Dolor capitis acer, præcordiorum moleſtiæ, inquietudo, anxietas, extremorum frigus, pulſus parvi duri & inequales, oris ventriculi morſus, tenues ſputationes, nauſea, labii; inferioris tremor(4). Quæ vomitu educuntur, non admodum craſſa, aut multa eſſe debent, atque ex bile & pituitâ penitùs pexmixtis conſtare.

Sudores æſtate magis expectare oportet, præſe rtim ubi imbres frequentes, ſicut in vere decidunt(5), ſi cutis laxior eſt, ſi incipientibus acceſſionibus delirium accidit, deſinentibus vero calor multus ad pedes deſcendit, cutiſque madeſcit. Sed proprium ferè hujus evacuationis indicium, pulſus plenus mollis undoſus eſt. Adhæc ſi alvus paulò ante judicationem contrahitur, & circa eam urina retinetur, & acceſſio incipit cum quadam horripilatione, ſudores plurimùm intra eam confertim a toto corpore calidi diffluent. Quod quidem optimum eſt(6).

Atque alvi fluor præſentitur, ſi anni conſtitutio humida fuerit, ſi autumnus ſit, ſi

(4) Prænot. 41. 46. Coac. Præſag. 556. & lib. 1. Epid. Galen. lib. 3 de Criſ. (5) Aphor. 6. ſect. 3.
(6) Galen. lib. 3. de Criſ. Hip. de Prænot.

Febres,

Febres, quæ vulgo graſſantur, per alvum ſibi exitum quærant, ſicut in Conſtitut. 3. Lib. 1. Epidem. Ætate provectioribus accidit; ſi in Febribus bilioſis, inanes vomendi conatus, abſque tamen vomitu ſub initio præceſſerint: ſi judicatione jam cognitâ inſtare, nullum ſignum eſt alterius cujuſvis evacuationis criticæ, urinaque parcius fluit. Ventris autem borborygmi, ſtrepitus, elevatio, tormina lumborum, dolor alvi exturbationem præcedunt (7.). Probatur critica egeſtio, ſi, liquida non tenuis eſt, & ſpeciem purulenti fæcibus alvinis permixti præbet. Cruenti quid cum ea in malis non eſt.

Per has potiſſimum excretiones expurgantur Febres, quæ intra 14 dies, celeriter, & cum multa perturbatione judicantur. Per ſputa autem & urinas ſenum plerumque extenuantur; ex his, quæ à morbi principio indies matureſcunt, & diebus criticis concocta prodeunt, ſecuriſſime morbum ſolvunt (8).

Perfectam judicationem promittunt ſigna probæ coctionis prægreſſa; his enim viſis, quantæcunque perturbationes inſultui die

(7) Aphor. 73. ſect. 4. Coac. Præſag. 138.
(8) Lib. de Criſ. 53.

cri-

critico ſuperveniant, nil metuendum eſt; in procinctu enim ſtat evacuatio, per notas ſuas præſentienda, quæ ægrotantem a morbo prorſus vindicabit. Si excreta copiâ juſtâ & indole laudabili confertim efferantur, eaque judicando morbo apta ſint; ſicut juvenibus, & Febri vehementi, ſanguinis profluvium; Febri bilioſa, vomitus, &c. Cæterum ut judicium in die critico & impetu acceſſionis fiat, expetendum eſt. Judicationem perfectam fuiſſe ſcimus, ſi nocte ſubſequente ſomnus placidus ſit; ſi calor naturalem vix excedat; ſi lingua mollis & humida ſit, & ſitis ſedetur, & appetitus redeat, & mens vigeat: denique ſi pulſus & excrementa à ſanis haud multum abludant. Inter bonas judicationes, & poſt integras nil movere oportet, neque turbare; ſiquidem in his per naturam prorſus à morbo liberabuntur ægri.

Sin vero natura laceſſita movere, et expellere morbi materiam moliatur, antequam ea concocta ſit; vel ubi tempus non idoneum fuerit; vel per vias minus aptas vel parciore copiâ; integra judicatio raro ſuccedet: nam morbus aut non quieſcit, aut ſi quieverit ob relictam intus materiam iterum

rum redit (8). Id genus judicationum omnino frequentiſſimum eſt, tot fere hujus rei exempla ſunt apud Hippocratem quot ſunt in lib. 1 & 3 Epid. ægrotorum hiſtoriæ. Unum tamen proponam(9). " A-
" naxionem invaſit Febris acuta, cum do-
" lore continuo dextri lateris, & tuſſi pri-
" mis diebus ſiccâ, ſiti cruciabatur & in-
" ſomniâ, urinæ probe coloratæ erant, co-
" pioſæ & tenues. Sexto die deliravit.
" Fotus nil profecerunt. Septimo, mo-
" leſtè habuit; nam & Febris intendeba-
" tur, neque dolores remiſerant, & tuſſes
" infeſtabant, & difficilis ſpiratio inerat.
" Octavo, ſextâ in cubito venâ multus ſan-
" guis, prout debuit, effluxit." Hæc prima evacuatio arte quidem facta, ſed ad naturæ normam directa, cùm ea ad expellendam Febrem vehementem, & ſolvendum lateris dolorem in primo ſeptenario nil molita eſt. Igitur ex V. S. minuebatur affectus. Sic pergit hiſtoria. " Dolo-
" res certe remiſerunt, verùm tuſſes ſiccæ
" perſeverarunt. Undecimo, leniores fue-

(9) Lib. 2. Epid. ſect. 1. Aphor. 27. ſect. 2. Prænot. 45. De Judicat. 54. Galen. lib. de Criſ. 4.

(18) Ægrot. 8. ſect. 2. lib. Epid. 3.

" runt

"runt Febres, paucus ſudor circa caput "prodiit, etiamnum tuſſes tenebant, & "humeſcere incepit morbus. Decimo "ſeptimo die cœpit pauca & concocta ex- "puere: allevatus eſt." Hæc altera evacuatio opportuna erat morbo; ſputa undecimo prodire inceperunt, a quo ad decimum ſeptimum ſenſim maturata fuiſſe videntur quo die cocta prodeuntia tuſſim & ſpirandi difficultatem doloreſque reſiduos, ut veriſimile eſt, allevarunt. "Viceſimo, ſu- "dore oborto, à Febre liber fuit". Hæc tertia evacuatio numeratur, quæ & die critico, poſt ſputa 17 cocta, & uti fieri debet, prodibat. Nulla adhuc facta eſt urinæ mentio niſi hiſtoriæ initio, ſi quæ mutatio in eâ apparuerat declaraſſet Hippocrates; cruda igitur fuit urina, atque ſputa licet indole proba, idoneâ tamen copiâ, non excreta ſunt. "A judicatione "vero melius habuit; ſitis autem vexabat, "nec probæ pulmonis expurgationes erant. "Septimo & viceſimo, rediit Febris; tuſſi- "vit, concocta plurima eduxit; in urinis "alba multa ſubſidebant; ſine ſiti erat, "bene ſpirans." Signa igitur perfectæ coctionis, & in urinis, & in ſputis huic,

 primo

primo circuitu ſecundi vicenarii, tandem apparuerunt. Sed urinæ & ſputa concocta ex criticis excretis ſunt. Atque in hoc ægroto ſitim & ſpirandi difficultatem, quæ hucuſque reliquiis inhæſerant, diſcernebant. "Triſicemo quarto, ſudore per totum "corpus diffuſo, Febre liberatus & prorſus "eſt judicatione abſolutus. Facile quidem prædici poterat, quod Febris ultra alterum hunc circuitum ſecundi vicenarii non excurreret; eum præcedente ſeptenario coctio perfecta & in urinis & ſputis viſebatur. Huic ægroto, omnes naturæ motus diebus criticis facti ſunt, & quævis evacuatio à vitio demebat; adeo ut detruncatus per eas plane erat morbus, antequam eam ſudor 34 deleverit. Itaque per omnes Evacuationes morbum judicatum eſſe dicimus. Atque idem omnino judicium de Evacuationibus commodis, ſibi invicem ſuccedentibus, tulit Hippocrates, utique in ſtatu tertio lib. 1. Epid. ita ſcribit. Ex quatuor maximè ſignis ſervabantur ægri, quibus aut ex naribus ſanguis bene profluxiſſet; aut urina multa, in qua quod ſubſidet copioſum eſſet, & laudabile; quique per alvum turbulenta, bilioſa, tempeſtivè

de-

demitterent, aut in difficultatem inteſtinorum dilaberentur. Multis autem uſu venit, ut non ab uno ex deſcriptis ſignis judicarentur, ſed ut plurimum per omnia decurrerent, & gravius ſe habere viderentur; ſed hi omnes, quibus iſta contigerunt, incolumes evaſerunt.

Cum autem de excretionibus ſermo ſit, non alienum videtur, de iis Evacuationibus hic agere, quæ inter initia & incrementa morborum, aliquando ſponte adveniunt. Igitur qualeſcunque hoc tempore fiunt, pro certo Febres non finient. Nonnulla vero accidentia Febribus haud raro ſuperveniunt, quæ & Febribus vires addunt, & ægrotos excruciant, & paſſionis ſpatium extendunt, & periculum augent; nec tamen Febribus individua ſunt, quamvis à Febre aliquando concitentur: nam ea nonnunquam extenuat, vel removet commoda Evacuatio ſponte ſuâ nata, antequam Febris ipſa ſtatum attigerit. Hac ratione dolores vehementes capitis, vertigines, æſtus, & id genus alia, liberalis ſanguinis à naribus curſus, prorſùs inter initia accidens, frequentèr compeſcit. Sic ſtomachi faſtidium, oris ventriculi morſus, pectoris op-

preſſionem, anxietates, &c. educendo corruptos humores circa ventriculum ſtabulantes, ſolvit aliquando vomitus; & id quidem ſecundo die, Nicodemo ægroto decimo in ſect. 2. lib. 3 Epidem. contingebat. Lariſſæ autem, tertio die, & ſequentibus dejectiones liquidæ commodè prodibant. Haud ineptè itaque præcepta de ſudoribus hiſce Evacuationibus accomodari poſſe videntur: nempe ſudores optimi quidem per omnes morbos acutos ſunt, qui diebus judicatoriis contingunt, & penitus à Febre liberant. Boni vero qui toto corpore oriuntur, faciuntque ut æger morbum facilius ferat. Bona etiam & quævis alia evacuatio eſt, ſi vitio apta ſit atque indole & copiâ laudabili efferatur, & morbum extenuet. Atque hæc, credo, Aphoriſmus quoque præcipit. In perturbationibus alvi, & vomitibus ſponte evenientibus, & vaſorum evacuationibus, ſi qualia oportet excerni excernantur, confert, & leviter ferunt. Sin minus, vice verſâ (1). Itaque Evacuationes ſi bene ferat æger, ſi ab iis levetur, neque olim plectatur indicium eſt quod talia educantur, quæ educi oportet. In his

(1) Aph. 2. ſect. 1.

quoque

quoque inſpicere oportet regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus convenit, aut non: iis enim quæ ſecundùm rationem levant, magis credere fas eſt, aliis minus.

Inter mali morbi ſigna ducenda ſunt omnia excreta, ſi non ſecundùm rationem eveniunt; ſi à vitio nil demunt; multo pejus eſt, ſi morbo addunt; omnium vero peſſimum & exitioſum, ſi indole improba aliis pernicioſis ſignis ſuccedunt, & circa ſtatum erumpunt. Ob vitium ſummum humorum, aut vehementiam Febris, aut corporis exolutionem, talia magnâ ex parte prodeunt; ea nunc copia minore ſunt, quam ut quicquam prodeſſe poſſint, nunc majore quam vires ferant, nunc ſpecie vitioſa exiſtunt; ex his ſunt ſtillæ ſanguinis nigri; tum ſudores inæquales frigidi, tum dejectiones bilioſæ, acres, æruginoſæ, nigræ; & id genus vomitus, qualia in ſtatu peſtilentiali frequentiſſimè viſa ſunt, & Hippocrates inter malas judicationes ſæpe meminit.

Abſceſſus autem eas Febres judicare conſueverunt, quæ tardius moventur, diutius excurrunt, & notas ſecuritatis oſtentant;

tant; ubi neque urinæ probæ reddantur, neque ſputa facilè excreentur, neque ſudores opportunè moveantur, neque ſanguinis profuſio, neque alvi dejectiones, neque vomitus criticè ſuccedant. Hi ut plurimum, hyeme Febribus ſuperveniunt, minuſque recedunt, & juniores 35 annis exercent. Citius quidem ad ſuperiora erumpunt, & plerumque citra diem viceſimum. In morbo igitur abſceſſui opportuno, ſi hypochondria mollia & indolentia fuerint, & ſpirandi difficultas ex improviſo irruat, moxque iterum deſerat, deinde gravitas, & dolor capitis, & ſopor ſuccedat; fore abſceſſum circa aures credibile eſt. Poſt viceſimum vero diem, ſi calor circa præcordia movetur, vel ad extremos artus ſubtus deſcendit; ſi gravitas, & tenſio & dolor aut inflammatio articulum, aut aliam aliquam particulam circa partes inferiores occupat, ibi abſceſſûs erit ſedes. Ubi doluerit quis aliqua parte, priuſquam minus valebat, morbus magnâ ex parte ad locum dolentem abſcedit; uti iis contigit, qui in Perintho tuſſi & anginâ laboraverunt. Quinetiam quibus a morbis exurgentibus dolores circa manus vel pedes

con-

contingunt, & inhærent, ibi loci futuri ſunt abſceſſus (2).

Is autem abſceſſus ſalutaris eſt, qui longius à partibus nobilioribus erumpit, aut ſedem minus utilem corporis occupat; ſi confertim aſſurgit; ſi adeo inſignis eſt, ut paſſionis magnitudini par ſit; neque tamen major quam viresferant; ſi erumpens ſedat morbum, vel ſaltem levat; ſi locò conſiſtit; ubi inflammatio exquiſita eſt; ſi in pus laudabile cito convertitur; ubi Eryſipelas, ſi non temerè recedit; ubi articulis inſederit, vehementes dolores inferens, ſi non deſerit, antequam materia vitioſa digeratur.

In his etiam conſiderandus eſt ſingularis conſenſus, qui inter quaſdam corporis ſedes obſervatus eſt. Facilius utique abſcedunt morbi in partes, quæ è directo ſunt, quam in oppoſitas. In ſpirationis difficultate abſceſſus ad crura utiliſſimi ſunt. Tuſſes per tumores teſtium inſignitèr ſolvuntur. Inſaniam varices in ano multùm dolentes tollunt. Ex peſſimâ anginæ ſpecie fere tantum evadunt ii, quibus rubor circa pec-

(2) Prænot. 43. 44. 45. Aphoriſm. 31. 32. 33. ſect. 4 Coac. Præſag. de Humoribus, 49.

tus

tus aut cervicem effuſus eſt. Bilioſum alvi profluvium ſurditas judicat. Comatoſos in Febribus ardentibus affectus finiunt tubercula juxta aures extantia. Inſignem pectoris oppreſſionem cum ſubitâ virium ruinâ, mentiſque languore, ab afflictione præcordiorum non inflammatoria natam, efflo-reſcentes circa cutem papulæ præ cæteris abſceſſibus ſedant.

Si vero natura fruſtra excitare abſceſſum conatur, vel ſi excitatus iterum ſine ratione recurrit, neque urina multa craſſa, neque evacuatio aliqua apta, & inſignis, neque alius abſceſſus exceperit; id fere exitioſum eſt. Bonum autem eſt, ſi abſceſſus ad inferiora aſſurgens, abſceſſum circa caput vel proxime ſuperioribus ſedaverit. Abſceſſus commodiſſimè ſolviſſe viſum eſt, urinam multam craſſam ſubſidentem, ſanguinis profluvium, alvum bilioſam purulentam, & ſputa multa probata. Ita tamen ut ſanguinis per nares curſus, maximum ſit incipientis abſceſſus præſidium; præcipue ſi inter Febres acutas erumpit, & partes ſuperiores occupat. Sputa vero eos, qui circa pectus, vel fauces exiſtunt, ſive inflammatos, ſive jam ſuppuratos, exhau-

riunt,

riunt. Per dejectiones, & urinas probatas, omnes ſubducuntur; ſed cum urina efferri, qui circa hypochondria aut ventrem non ſunt, tutiſſimum eſt(3).

Inter abſceſſus etiam criticos omnino recenſenda ſunt, quæ circa cutem erumpunt exanthemata. De his ita Hippocrates, Quinetiam bona ſunt, quæ in cutem abſcedunt foràs erumpentia tubercula, velut putreſcentes aut purulenti quidam tumores, aut ulcus, aut reliquæ hujus generis in cute efflorescentes puſtulæ, deſquamatio, glabratio, capillorum defluvium, vitiligines, ſcabies, aliaque hujuſmodi; quæ conferto & repentino quodam confluxu, non autem dimidiato & ſemirepente abſcedunt.—& ſi non indignè morbi excretioni reſpondeant(4). Quaſdam hic boni abſceſſus conditiones more ſuo præterit Coüs ſenex. Iiſdem utique legibus exanthemata critica, ac reliqui abſceſſus aſtringuntur; debent enim opportunè exire, quod quidem in altera conſtitutione die quarto fit, in altera ſeptimo, in altera ſerius, ſed plerum-

(3) Lib. de Humor. 51. De Judicat. 55. Aphor. 74. ſect. 4. lib. 1. Epidem. 956. Coac. Præſag. 151. lib. 1. Epidem. Conſtit. 3. Galen. lib. 3. de Criſ.

(4) Lib. 2. Epidem. 1002.

que

que die aliquo ex criticis. Si vero citius vel tardius compareant quam indoli morbi & conſtitutionis ſolenne eſt, malum. Malum quoque eſt ſi intra brevius intervallum recedant, quam id genus papularum conſuevit. Confert autem ut puſtulæ faſtidiatæ ſint, ut vibices rubeſcant. Si exanthemata prodeuntia mala accidentia extenuaverint, vitium ab interioribus ad exteriora vertitur. Si nil boni præſtiterint, malos ſuccos tam intima quam extima obſidere veriſimile eſt. Si funeſta accidentia auxerint, à morbo natura vincitur. Petechiæ nigræ humorum gangrænam, malum ægrè ſuperabile, denuntiant. Febres benignæ vix unquam petechias extrudunt. Cæterum ipſæ ſolæ petechiæ magnis affectibus ſolvendis raro ſufficiunt, aliquando tamen id viſum eſt: ſiquidem è Febre petechiali, quæ Mutinæ ab anno 1693 ad 96 vulgaris fuit, quicunque evaſerunt, per petechiarum circa ſeptimum diem apparitionem, & earundem per totum corpus ad extremos uſque artus expanſionem, & earundem lentam evaneſcentiam ſine ullo ſenſibili humorum excretione, ſalutem aſſecuti ſunt(5). Sed

(5) Ramazzini Conſtitut. Epidem. Annor. 1693, &c.

fre-

frequentiſſimè alterum quoddam præſidium deſideratur. In quadam conſtitutione papulas per totum corpus erumpentes lethale fuiſſe obſervavit Hippocrates, ſi purulentus abſceſſus non accedebat; maximè autem circa aures is erupit(6). Galenus ſcribit, quòd qui ex peſtilentia in ſuo tempore graſſante evaſuri erant, eos ante papularum eruptionem evacuabat alvi profluvium, & unà etiam aliquando vomitus(7); ſed alvi fluor; authore Hoffmanno, tempeſtivè petechiis ſuperveniens Febres ſolvit(8). Judicium autem ſecuriſſimum fit, ſi critico quodam die poſt commodam papularum eruptionem ſudores diffluant, & urina cocta reddatur; uti in petechiali conſtitutione ſemel atque iterum Coloniæ comparente Donckers expertus eſt.

Bilis quoque circa cutem ſeptimo die, vel quovis alio poſt hunc critico effuſa, ſi mòdo dextrum hypochondrium non induruerit, feliciter, & interdum ſine alio abſceſſu aut excretione, affectum tollit (9).

(6) Coac. Præſag. 133. (7) Lib. 5. Method. cap. 12.

(8) Med. Rat. Syſt. tom. 4. ſect. 1. cap. 10. & 11. Ballon. Conſil. Med. lib. 2. Comment. ad Hiſtor. 5.

(9) Aphor. 62. ſect. 4. De Judication. 53.

Ubi

Ubi autem quævis materia critice abſcedens intempeſtive recedat, frequenter admodum nobiliores partes obſidet; ſi caput, naſcitur repente phrenitis, vel ſopor, vel alia capitis paſſio; ſi pulmones, ſpirandi difficultas; ſi præcordia, eorum dolor, intentio, æſtus vel oppreſſio, anguſtiæ ad ſcorbiculum cordis, ſingultus, vomitiones, animi marcor, anxietas, pulſus parvi frequentes, vel alia quædam hujuſmodi accidentia: Quæ omnia, ex recurrente abſceſſu orta, inter fatalia plurimùm ſunt.

Senioribus 30 annis abſceſſus purulenti minus frequentèr criticè erumpunt; ſed Febres talibus diutius inhærentes haud raro in intermittentes convertuntur. Itaque ſi incertis horis Febres hiſce redeunt id expectare oportet; ſi inſtat hyems, ſi friget ætas, intermittens potiſſimum erit Quartana (1).

Hactenus explicare conatus ſum, unde morbis acutis tanta nominum diverſitas; quæ cruditatem & coctionem denotant; quæ ſecuritatem, periculum, & exitium oſtendunt; quæ judicii tempus præmonſtrant; qualia auxilia ad depellendas Febres

(1) Lib. de Prænot. 45.

bres natura accommodavit; quæ vitia ſingula evacuatio ſedare apta eſt: denique ex Evacuationibus & abſceſſibus non criticis, quæ utilia, quæ mala, quæ pernicioſa ſunt. Proximè ad curationes morborum acutorum veniam. In his nemo inficias ibit, quin ars ad naturæ normam dirigenda eſt. Scire itaque debet artifex, quando materia turgeat, vel exire parata ſit; tum qua inclinet; tum per quas vias commodiſſime detrahatur: vel ars quidem in evacuando malè naturam imitabitur. Antequam vero dico, in quibus vitiis quæque evacuationis ſpecies per artem commodè educi poſſit; haud alienum videtur exponere, quâ ratione febricitantes victu curandi ſunt. Scitu enim id omnino neceſſarium eſt. In hoc præſidio multus eſt Hippócrates, cujus maximum partem inventor exiſtit: & ex præceptione Celſi cibus opportunè datus, optimum eſt Febris medicamentum.

COMMENTARIUS QUINTUS:

De Victus Ratione in Morbis acutis.

VICTUS autem neque nimis parcus aut tenuis eſſe debet; atque ex altera parte, neque nimis copioſus aut craſſus. In illo enim deficiunt ægri; in hoc obruuntur. Itaque conjectare oportet, & robur & modum morbi cujuſcunque & naturam & victum ſinguli ægrotantis, non ciborum ſolum, ſed etiam potionum (1).

Victus humidus tenuiſque omnibus febricitantibus aptus eſt (2). In hoc vero tres gradus ſunt; eſt utique tenuis, exquiſitè tenuis, & ſummè tenuis. Tenuis autem eſt ptiſana, exquiſitè tenuis ejuſdem cremor, ſummè tenuis mulſa, vel quodlibet poculum idoneum. Tot igitur ſpecies victûs humidi & tenuis exiſtunt, quot

(1) Hip. de Ration. Vict. in Morb. Acut. 390.
(2) Aphor. 16. ſect. 1.

ſunt

ſunt morborum acutorum quoad celeritatem differentiæ; & in genere quidem altera alteri accommodatur. De facultatibus autem ptiſanæ audiatur Hippocrates. Ptiſanæ quidem rectè videtur omnibus frumentariis eduliis præferri, ſaltem in hiſce morbis acutis, eoſque qui eam prætulerunt, laudo: nam & lentorem habet lenem, & continuum, & ſuavem, & lubricum, & mediocritèr humeſcentem, & ſi quid elui debet probè abluentem; neque aſtringit, neque malam turbationem facit, neque in ventriculo intumeſcit; cibus etiam imbecillus eſt. Et facillimè concoquitur(3). Ptiſana autem hac ratione parabatur: ſumebant hordeum optimum cortice exutum, idque lentè at ſatìs diù, in aquâ molliſſimâ decoquebant; hordeum fortè eâ quantitate adhibebant, ut poſt coctionem aqua inſtar cremoris lenteſceret, unde ſuccus percolatus cremoris nomen obtinuit. Cæterum hæc materia abſque colaturâ, ptiſana & aliquando tota ptiſana dicitur. Non modo autem ſufficit, illam cibi ſpeciem invenire, quæ morbo idonea eſt, eamque per totum ejus decurſum adhibere: ſiquidem Febres,

(3) De Rat. Vict. 385.

maximam partem, non eâdem vehementiâ à principio ad finem uſque inhærent; cum Febres autem vehementiſſimæ ſunt, tunc vel tenuiſſimo victu utendum eſt(4). Circa ſtatum ergo, cùm Febres vehementiſſimæ ſint, tenuiſſimè quidèm cibare oportet, quo vero longius à ſtatu fuerit, eo pleniùs: ſi peracuta talis Febris ſit, ſtatim aderunt vigores; ſtatim igitur in his tenuiſſimus victus præcipiendus eſt; quibus autem in poſterum vigor futurus eſt, his ad illud, & paulò ante illud tempus ſubtrahendus eſt cibus; antea vero pleniùs alendus eſt æger, ne deficiat(5). In Febribus iis, quæ ſecundùm exquiſitè ardentium normam, ad judicationes uſque continuò increſcunt, hæc quidem ſervanda ſunt; in aliis neutiquam: nam univerſa lex eſt, cum Febris vehementior eſt, cibus debet eſſetenuior; ſed continua Febris quibuſdam, ubi incepit, floret, & viget maximè, & graviſſima eſt; circa judicium vero, & ipſo judicio extenuatur. Nonnullis vero lenitèr & latentèr incipit, increſcit autem in dies exacerbaturque; ſed ſub judicium & ipſo judicio

(4) Aph. 8. ſect. 1. (5) Ibid. Aph. 7.

abundè

abundè emicat. Et eſt, ubi ex moderatis initiis augeſcit & exacerbatur; & ſimul atque vigorem acceperit, ad judicium uſque ſub ipſumque judicium, rurſus ſe remittit. Atque hæc in omnem Febrem cadere ſolent. Ex his autem benè ſubductâ ratione victum offerre convenit(6). Porro his, qui per circuitus exacerbantur, nil dare oportet, neque cogere, ſed auferre de appoſitionibus ante acceſſiones; hoc itaque ab initio, & per totum morbum ſervandum eſt; ut ſi quando pedes frigeſcere incipiant, quod ſignum inſtantis acceſſionis eſſe ſolet, æger abſtineat; at quum ad pedes poſtea calor deſcenderit, cibum ſumat; inclinat enim jam acceſſio: in Febribus autem continentibus, tempora ſi quæ liberiora ſunt, ea cibo aptiſſima ſunt(7).

Præter hæc quidem contemplanda ſunt ægrotantis ætas, natura, cœlum, & conſuetudo; tum anni tempus Febriſque accidentia. Ex ætatibus autem ſenes, ex naturis, qui pituituoſi frigidique ſunt, omnium facillimè jejunium ferunt; difficillime vero pueri, præcipue qui inter eos alacriores ſunt,

(6) Lib. 1. Epid. ſect. 3. 963.

(7) Aphor. 11. ſect. 1. de Rat. Vict. Acutis Morb. 386. 398. 403.

ex hominibus, qui πικρόχολοι, parte ſupernâ dicuntur, (utique quibus plurimum bilis amari & acris circa ventriculum confluit) calidi etiam & ſtrigiles(8). In vere & hyeme ventres naturâ calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi; igitur tunc temporis cibi citiſſimè concoquuntur(9). In æſtate & autumno cibos difficillimè ferunt, ægreque conficiunt(1): hoc verum eſt ſi quidem ex valentiori materia cibus ſit; atqui bilis, hoc tempore, maximè acervatur & acerrima fit, & homines calidiſſimi ſunt; qui vero bilioſi & calidi ſunt, difficillimè inediam ferunt; igitur frequentes cibi in æſtate neceſſarii ſunt, ſed ex imbecillâ materiâ eſſe debent. Ex his quoque facilè patet, quæ victûs ſpecies ſingulo cælo apta nata eſt. Cæterum accidentium inter Febres ratio talis eſt. Quibus cibus ſtatim incluſus eſt, ſi quis, non ſubevacuato illo, ſorbitionem dederit, ſi dolor circa præcordia, aut latus eſt, adaugebit; ſi non adeſt, protinus provocabit; frequentiorque reddetur ſpiritus, quod malum eſt; nam pulmonem exſiccat

(8) Aphor. 13. ſect. 1. de Rat. Vict. in Morb. Acut. 389.

(9) Aph. 15. ſect. 1.

(1) Ibid. 18.

cat, ſatigatque tum ſeptum tranſverſum, tum præcordia, tum ventrem imum(2). Iterum ſi cibi plures quam oportet, intus maneant, ſubactique ſunt, & homo non purgatur, & alii cibi ſuperingerantur; corpus, ab humore & priore, & recente repletum, caleſcit, & Febris ex eo homini oboritur: corpus utique dum impletur, & venæ à plenitudine premuntur, & calor & dolor corripiunt, æſtate quidem citius, hyeme tardiùs(3). Præterea, ubi dolor lateris aſſiduus fuerit, & ſputa non prodierint, ſi ptiſanam, ita ſe habentibus quis dederit, antequam morbum, ſive per venæ ſectionem, ſive per alvi purgationem, extenuaverit, eos trucidabit(4); pulmonum enim morbi eò pleniorem victum requirunt quò ſpiratio liberior & ſputa faciliùs excreantur, & eò tenuiorem, quò ſiccior fuerit affectus, & ſtrangulatio gravior(5). Vehemens quoque vigilia imbecilliores cibos exigit; ſiquidem hoc accidens cum cibos tum potiones cruda & incoctiora reddit(6). De-

(2) De Rat. Vict. in Morb. Acut. 385. 398.
(3) Lib. 4. de Morb. 504.
(4) De Rat. Vict. &c. 386. (5) Ibid.
(6) De Rat. Vict. &c. 392.

nique ſi Febres anxioſæ ſint, & præcordia intendantur, & ægri loco quieſcere nequeant; nil aliud his exhibebis, quam acetum mulſum aquoſum; neutiquam vero ſorbitiones, donec urina concocta fuerit, vel Febres inclinaverint(7). Alvus autem cita & craſſiores & copioſiores cibos poſtulat (8).

De tempore vero cibis oportuno, in plane contrarias à medicis itur ſententias. Nam quidam ante Hippocratem, initia Febrium abſtinentia excipi voluerunt; alii, ad ſeptimum uſque diem, ægros ſuos à cibis continebant; alii ultra judicationes. Poſt Hippocratem Eraſiſtratus cum totâ ejus ſcholâ, ex authoritate præceptoris Cryſippi, inediam ſanguinis detractione & alvi purgatione ſubſtituit. Deinde, circa medium ſeculi 39, Aſclepiades (celebris ille medicus qui veterum medendi rationem ex magna parte mutavit, & Romæ authoritatem & honores medicinæ, antea famoſæ, primus omnium conciliavit) ipſo quarto die, cibos ægrotis primùm permiſit. Inſuper his univerſa methodicorum ſecta, idem tempus atque Aſclepiades, aptum cibo judicavit; & poſt quartum diem alternis ſolummodo diebus

(7) Ibid. 399. (8) Ibid.

bus, iiſque paribus, cibos præbuerunt*. Doctiſſimus vero commentariorum de veteri medicinâ author D. le Clerc, & is quoque, qui ſcripta Cælii Aureliani aperienda ſuſcepit, Galenum quidem reum erroris agunt, quòd quartum diem, & deindè pares omnes à methodicis cibis eſſe deſtinatos enarraverit(9): ſiquidem Cœlius ubique ipſo *diatrito*, ſeu tertio juxta ipſos die, cibare præcepit. Stat firma utrinque authoritas: Galenus utique cum methodicis verſatus eſt, & Cælius ex methodicis erat. Soranum quoque ſuæ ſectæ principem vertere profeſſus eſt; neque de verbis dubitari admodum poteſt. Si autem id fiat tertio morbi die, & deinde alternis, id eſt imparibus, neceſſe eſt, ut in ipſis Febrium inſultibus vel ſaltem eo tempore quo ab illis expectabantur, ægrotos ſuos & cibis, & magnis curationibus deſtinarent; quod tamen religioſiſſimè evitare præcipiunt. Igitur hæc ratio vel ſatis eſt, ſententiæ doctiſſimorum virorum evertendæ; ſed methodicis ſibi ipſis conciliandis non valet; ſi vero hi diatriton ſuum ſecundo die morbi numerabant,

* Celſus de Med. L. 2. C. 4.
(9) Method. Med. lib. 10. cap. 6.

omnis cedit difficultas: atque ſanè ab eo numerabant, modo fides penè Celſum ſit. At Themiſon nuper (ſic ille) non quando cœpiſſet Febris, ſed quando deſiſſet, aut certe levata eſſet, (*id eſt ſimul atque prima receſſio inclinaverat*) conſiderabat; & ab illo tempore, expectato die tertio, ſi non acceſſerat Febres, ſtatim; ſi acceſſerat, ubi ea vel deſierat, vel ſi aſſiduè inhærebat, ſi certè ſe inclinaverat, cibum dabat. (Hic Themiſon, vel notum eſt, methodum ſenex invenit.) Aſclepiadi etiam Cornelius, in hac re, ſicut in pleriſque circa curationes conſentit; digeri enim corpus imminuique materiam ſuperantem inediâ primis diebus voluit; & ubi aliqua neceſſitas non impediverit, diem quartum, ad initium cibi aptiſſimum eſſe cenſuit; & poſtea quidem alternis diebus morbum abſtinentiâ oppugnare, & alternis cibo viribus ſubvenire, is etiam author eſt (1).

Contra horum omnium authoritatem graves rationes urget magnus Hippocrates (2). Nempe, omnis ſubita ſuprà modum mutatio, ſive in hæc, ſive in illa, ſanum

(1) De Medic. lib. 2. cap. 4.
(2) In lib. de Rat. Vict. in Morb. Acut. 388.

ho-

hominem & valentem lædit; quanto ergo magis imbecillum atque ægrotantem: ita ut vitioſa victûs ratio, cum in potu tum in cibo, quæ ſemper ſui ſimilis ſit, omnino ad ſanitatem tutior ſit, quam ſi quis ad aliam meliorem, magnam mutationem facit. Quinetiam magnæ mutationes, in aſſumendo cibos aſſuetos, pariter lædunt; adeo ut, ſi cœnam ſolummodo aſſumere conſueti, prandium devorent, confeſtim ægrè ſe habebunt, & toto corpore graves & inhabiles & pigræ efficiuntur; quod ſi inſuper cœnaverint, acidum forte eructabunt, & aliquibus venter profluet; quod ſi tèr in die cibis ſaturetur, graviora erunt accidentia. Multi vero ſunt, qui ter in die copioſum cibum facilè ferunt, quòd ita aſſueti ſint. Ex alterâ quoque parte, qui bis in die cibum ſumere conſueverunt, niſi pranſi fuerint, debiles & infirmi ſunt, & ad quodvis opus timidi, & oris ventriculi dolore vexantur; iis etiam ſuſpenſa eſſe viſcera videntur, calidam quoque & nimis ruſſam urinam reddunt, & ſtercus exuritur: nonnullis quoque os amareſcit, oculi gravantur, caput dolet, & extrema frigeſcunt (hæc utique notæ ſunt ventriculi bile, vel cor-

rupto

rupto quodam humore laceſſiti): ac plurimi non pranſi cœnam vix appetunt; &, ſi cœnaverint, ventriculum gravant, difficiliuſque nocte quieſcunt, quam ſi pranſi fuiſſent. Si tam inſignes turbationes, ob dimidiatæ diei victûs à conſuetudine mutationem contingunt, quid ni fieret? Si quis per totos dies à cibis contineretur, & præcipuè, ſi ex eo derepente ſe iis impleret, & ſi hoc quidem in ſanis, quanta mala Febre acutâ laborantibus, & infirmatis inferuntur? Utique ubi quis primis diebus inedia vaſa exinanierit, & mox quarto aut quinto, cibis infarcierit, præſertìm ubi cibi ex valentiore materiâ fuerint? Præter enim, quod in his mutatione ſubitâ & magnâ bis peccatur, eo tempore ex vaſorum inanitione, in ſorbitiones tranſeunt, quo plerumque ſenſim ex ſorbitionibus, ad vaſorum inanitionem accedere oportet; parcior enim & tenuior victus, ubi Febres vehementiſſimæ ſunt, uti dictum eſt, deſideratur. Propter hanc perperàm victus inſtitutionem, niſi mites fuerint Febres, cruda interdum à capite attrahuntur, à thoracis vero legione bilioſâ, vigiliæque iis accedunt, ob quas non concoquitur morbus, valde triſtes & amarulenti

lenti ægrotantes evadunt, & delirio tentantur, & ſplendores falſi oculis objiciuntur, aureſque ſono implentur, extrema perfrigeſcunt, urinæ crudæ, ſputa tenuia fiunt, & ſalſa & ſincera & pauca; ſudores circa cervices exprimuntur, anxietates eos malè habent, ſpiritus creber & magnus eſt, & in faucibus eliditur, ſupercilia quodammodo ampliantur, accedunt etiam animi defectiones, & veſtium à pectore rejectiones, & manuum ſubſultus, & interdum tremula labii inferioris agitatio; hæc quidem ſuper concoctionem contingentia judicium inſtans præſagiunt, atque inter initia Febrium grave delirium. Ex his ſanè pauci evadunt, iique vel abſceſſu, vel ſanguinis per nares curſu, vel puris craſſi excreatione; neque alitèr ſalutem conſequuntur. Cæterum, ubi debilitatis ex inediâ medicus accerſitur, is modico, & tenuiſſimo victu, primo ſuccurrere debet, & deinde quietem inducere, ſenſimque ad eam cibi rationem quam morbus exigit aſcendere.

Igitur cibus ex eâ materiâ, quæ omnibus æſtimatis aptiſſima videtur, ſive ptiſana, ſive ejus ſuccus, ſive potio quædam

con-

grua ſit, ratione conſuetudinis, ſemel, aut bis, vel ſæpius, ipſo primo morbo die, ſi neceſſitas aliqua non impediverit, exhibendus eſt; atque ipſæ horæ, quibus aſſumi conſuevit cibus, ſi modo eo tempore Febres non ſint vehementiores, ei aptiſſimæ ſunt; cum verò per acceſſiones moventur, inclinatâ acceſſione, optima cibandi opportunitas eſt: cæterum inter acceſſiones ſi cibus deſideratur, tenuiſſimâ ſorbitione, potionibus non ſufficientibus, æger ſuſtinendus eſt. Primo autem morbi die ſorbitio, neque multa, neque craſſa eſſe debet. Sed ut conſuetudinis cauſâ aliquid ingeratur, & ne multa vaſorum inanitio fiat. His autem qui ſemel in die cibum capere conſueverunt, paulatim progrediendo, ſi fieri poteſt, bis (ſi quid adjiciendum videtur), danda eſt (3).

Antequam verò hoc de ſorbitionibus argumentum abſolvam, conſiderandum eſt id, quod movet Lommius: an qui Græcis febricitantibus convenit ex ptiſanâ cibus, noſtratibus etiam ſufficiat? Is enim negat; at Sydenhamus populares noſtros inter Febres ſimplicitè acutas, juſculis avenaceis, & hor-

(3) De Rat. Vict. &c. 385.

hordeaceis, materiâ neutiquam cremore ptiſanæ valentiori, commodè ſuſtineri poſſe experientiâ comprobavit: ſiquidem regio noſtra frigidior pleniorem victum poſtulat, ſed Anglis natura magìs quam Græcis pituitoſa inediam facilius fert. In genere verò paulò plenior dieta exquiſitâ nimis & tenui tutior exiſtit (4).

Potiones præterea, quæ ex vulgari uſu ſunt, ad victus rationem pertinent; harum autem virtutes recenſere utile viſum eſt. Igitur varia vinorum genera ægrotis ſuis conceſſit Hippocrates, ſed aqua ut veriſimile eſt juxta antiquorum mores diluta. De vino alio dulci, alio vinoſo, alio albo, alio nigro, in libro, qui de victu acutorum eſt, agitur (5). Dulce utique ſputa magis educit, faciliuſque per alvum tranſit; ſedendæ autem ſiti non commodum eſt, idem flatus etiam circa ventriculum, & inteſtina ſuperiora, excitat, &, ſi bilis abundat, præcordia tendit. Vinoſum autem album ad veſicam maximè penetrat, & urinam citat; ad accelerandam ergo urinam hoc utiliſſimum eſt, (has certè facultates Rhenanum &

(4) Aphor. 5. ſect. 1.
(5) 392.

mo-

Moſellanum poſſident) atque album aquoſum ſitim lenit, omnium minimè caput petit, præcipuè ſi inodorum, tenuiſſimum & leve ſit. Auſterum denique nigrum, & meracius præſtat, ſi alvus roboranda eſt, & ſiccior reddenda; itaque in alvi fluoribus, & inteſtinorum difficultate, cæteris omnibus palmam præripit. Ubi vero gravatur caput, menſve percellitur, aut ſputum difficiliùs excreatur, aut urinæ tarda eſt, id genus vini omnino evitandum eſt: atque omne genus capiti nocet, ubi id grave eſt, vel dolet, vel aliquo alio vitio tentatur. Si nihilominus tamen aliquod accidens vinum exigit, album inodorum exhibendum eſt, & inſuper aliquid aquæ ſuperbibendum; hac enim ratione, vini robur caput mentemque minùs feriet. Febres etiam vehementiſſimæ videntur vinò minus opportunæ. Prudens autem quis, ex his facile ſciat, quod genus vini, ex iis nobis uſitatis, ubi imbecillitas corporis, vel marcor mentis id deſiderat, ægrotanti ſingulo aptiſſimum ſit.

Ex potionibus quidem, mulſa familiariſſima fuiſſe videtur. Eaqve ſimplicitèr admiſcendo aquam melli, vel poſt admiſ-

tionem,

tionem, concoquendo & interim ſpumam auferendo, parabatur. Mulſa cocta pulchrior eſt aſpectu, debilior quoque, & minus alvum movet. Summoperè utilis eſt mulſa, ubi Febres ſorbitiones non admittunt, (cæteriſque potionibus præferenda; nutrit quidem magis vino albo, ſi alvum non exturbaverit, & plus ipſo ſitim ſedat. Ea porto mulſa quæ aquoſior eſt, magis pulmonem emollit, ſputum modice educit, atque urinam citat: meracior autem magis alvum movet, & inteſtina deterget; cum vero ſinceras, ſpumantes, bilioſas, & calidas dejectiones civerit, nocet; hæ enim ardorem, & tenſionem circa præcordia minimè ſedant, ſed revera omninò augent, & anxietatem & jactationes addunt; malè etiam adhibetur mulſa, ubi bilis ventriculum laceſſit; ſiquidem in tali caſu præcordia flatibus diſtendit (6).

Mulſæ admixto aceto, id genus potionis fit, quod oxymel dicitur. Hujus tres ſpecies erant, utique acerrimum, parùm acre, & quod ſolummodo acetum ſaperet. Quod quidem valdè acre eſt, nil moderati efficiet ad ſputa quæ non facilè exeunt; nam ſi ea

(6) De Vict. Rat. &c. 393.

edu-

educeret, quæ ſtridulam in faucibus aſperitatem faciunt, & lubricitatem induceret, & veluti guttur dilataret, pulmonem utique leniret, cùm ipſum emolliat; quæ ſi quidem contingerent, magnam utilitatem præſtaret; interdum vero id ſputum minimè educit, ſed magis glutinoſum reddit, noxiumque facit. Maximeque ita affecti ſunt, qui cum alioqui pernicioſé habent, neque tuſſire, neque ea quæ intus retinentur excreare, poſſunt. Ad hoc igitur ægrotantis robur conjicere oportet, & ſi de eo ſpem conceperis, exhibere; & cum dare volueris, perquam tepidum, paulatìmque hujuſmodi, neque affatim exhibebis. Quod autem parum acre eſt, os quidem & fauces humectat, ſputum educit, & ſitim ſedat, præcordiis & viſceribus ibi contentis eſt benevolum. Nam acetum mellis noxias inhibet, cum, quod in eo bilioſum, eſt corrigat; flatus etiam ſurſum erumpere facit & urinas promovet; inteſtini tamen inferiorem partem plus æquo humentem reddit, & inteſtinorum difficultatem inducit. Interdùm quoque & in acutis morbis obeſt, ſiquidem flatum deorſùm erumpere vetat, quinetiam ſurſum recurrere facit; præter hæc

hæc autem aliàs debilitat, & extrema refrigerat. Exiguum autem ejuſmodi potum nocte quidem, & jejuno, ante ſorbitionem, propinare convenit, qnanquam & longo, poſt ſorbitionem, intervallo, nil vetat bibere. Qui vero ſolo potu, citra ſorbitiones in victûs ratione utuntur, iis hoc uti ſemper, & perpetuò ob id non convenit, & maximè quidem propter inteſtini abraſionem, vel exaſperationem; nam, cum ſtercore ſit vacuum, citiùs hæc fient, idque, accedente vaſorum exinanitione. Poſtea autem, & aqua mulſa vires ſuas amiſerit: ſi tamen multum hujus potûs uſum ad totum morbum conferre poſſe ſperaveris, paulum aceti, ut tantùm agnoſci poſſit, affundere oportet. Ita enim & quæ lædere ſolet, minimè lædet, & proderit quibus prodeſſe opus eſt. Ut autem in ſummâ dicatur, aceti aciditas biliofis naturis magis convenit, quam melancholicis, his enim acidi ſunt & mordentes circa præcordia humores; amara bilioſa utique diſſolvuntur, & in pituitam tranſeunt, dum ab ipſo efferuntur, nigra vero bilioſa fermentantur, efferuntur, & multis partibus augentur; acetum namque nigra evehit. Mulieribus autem, quam viris, acetum longè magis eſt adverſum; nempe

F cum

cum uterum dolore afficiat: id autem fit, cum gravidis dyſenteriam infert ex qua fœtum excutiendi periculum eſt (7).

Aquæ autem, præterquam quòd in morbis acutis bibitur, nullum quidem aliud munus habeo, quod conferam. Siquidem neque tuſſim lenit inter pulmonum inflammationes, neque ſputum educit, vel cæteris minùs, ſi quis perpetuò aquæ potione utatur. Verùm ſi inter acetum mulſum, & aquam mulſam, exigua aqua ſorbeatur, ſputum educit, propter potuum qualitatis tranſmutationem. Alioqui neque ſitim ſedat, ſed irritat; ſiquidem biliofis naturis biliofa eſt, & præcordiis mala; ſeipſamque malitia ſuperat, & bilioſiſſima eſt, vireſque maximè labefactat, quando vacuis etiam exhibetur. Lienem etiam, & hepar ſuccenſum ubi fuerit, auget, intus fluctuat, & innatat. Nempe qùod frigida ſit, & non cocta, tardè quoque permeat, & neque dejectiones, neque urinas movet; nonnihil etiam inſuper lædit, quod natura ſtercoris expers ſit. Quod ſi pedibus etiam dum frigentibus, aliquandò ebibatur, multo magis nocebit ad horum quodcunque tan-

(7) De Rat. Vict. &c. 393.

tandem inclinaverit. In ejuſmodi tamen morbis, ubi vehementem capitis dolorem, vel mentis læſionem affore ſuſpicatus fueris, vinoque omninò abſtinendum eſt; tunc aquâ utendum, aut vino aquoſo albo dato, poſt illius potionem aquæ exiguum ſuperbibendum (8).

Aliarum, præter has, potionum, in libro De ratione victûs in morbis acutis mentio fit; quæ minùs tamen ad victum pertinent, ſed inter medicamenta potius recenſendæ ſunt. Medicatarum quarundam porro deſcriptio, & facultates, in libro tertio morborum proponuntur (9).

Hæc autem medicinæ pars, quæ victu morbos curat, haud eâ, qua debuit diligentiâ, ab hominibus, qui veterum diſciplinam neglexerunt, agitatur. Hi vel maximam partem eundem cibum omnibus febricitantibus concedunt, vel nil fortè in hac re niſi abſtinentiam a victu craſſiore præcipiunt; totamque victûs rationem aniculæ permittunt: pauciſſimi admodum ſpatium quod decurſura eſt Febris ut cibis modum ſtatuunt præſentire ſolliciti ſunt.

(8) Ibid. 394.
(9) Ibid. 395. 496. & 97.

Eadem autem mala hodie atque olim per ineptam victûs rationem ægrotis accerſuntur, licet vulgus hominum eadem non deſpiciat quandoquidem non eo præditum ſit ingenio ut aſſequi poſſit quæ a morbo, quæ a medico, quæ ab ægro concitantur vitia (is nodus Hippocrate vindice dignus erat). Sed quicquid humanitùs acciderit, id malignitati morbi imputatur. Atque hujuſmodi callidis commentis ignorantia celatur artis.

COM-

COMMENTARIUS SEXTUS:

PROŒMIUM.

UT Febres per naturam ſine excretione quadam inſigni vix ſolvuntur, ſic per artem abſque opportunâ evacuatione tempeſtive inſtitutâ raro diſcutiuntur. Pròfecto in Febrium quarumlibet curatione, judice Sydenhamo, is omne punctum tulerit, quâ portâ excludenda veniat materia febrilis, qui certo norit, venæ ſectione v. gr. ſudoribus, catharſi, aut ſi qua alia eſt magis adpoſita(1). Vix ullæ autem, quæ paulo vehementius invaluerint, ex authoritate J. Freind, medicinâ qualicunque, ſi ab evacuandi inſtituto diſceſſeris, reſtingui poſſunt. Quamobrem medici ſummopere intereſt cognoſcere quæ indicia ſanguinis miſſionem, quæ alvi purgationem, quæ ſudo-

(1) De Morb. Epidem. Hiſtor. ſect. 6. cap. 1.

rum provocationem vel aliam quamlibet evacuationem deſiderant (2).

Lex generalis eſto. Quæ educere oportet quo maximè vergunt, eò ducito per loca convenientia (3). Utique ubi iſta "quæ excerni deſiderant & ſedando morbo apta ſunt," de ſe ſignificationem præbuerint, neque ea ſponte ſuâ natura dimittit neceſſarias vias quaſdam invenit ars, per quas vi impulſa natura ea emittat: remiſſa vero & languida artis peritis quæ porro facienda ſunt plane indicat (4). Cæterum, ut evacuatio rite inſtituatur, cautione opus eſt, & multa conſideranda ſunt, quæ quidem ſub initio libri De humoribus, breviſſime perſtringuntur. Sed hæc in genere; explicare autem enitar quemadmodum ſingula evacuatio ad naturæ normam arripiatur. De ſanguinis detractione primò agam.

(2) Sub. fine Comment. ad Hip.
(3) Aph. 21. ſect. 1.
(4) Aph. 2. ſect. 4. de Arte 7.

De

De Sanguinis Detractione.

IIS accidentibus venæ ſectio utilis eſſe conſuevit, quibus profluvium ſanguinis ſponte ſuperveniens prodeſt. Igitur inter Febres vehementes, ubi æger ætate vigeat viribuſque valeat, ſanguinis è naribus curſus magis accidit & plurimum proficit(5). Idem dolores atroces, & præ cæteris pulſatiles, circa caput, collum, lumbos, atque ad loca infima ſolvit (6), rubores etiam & tumores vultûs colli faucium, vertiginem, inſaniam, oculorum teneritudinem, & inflammationem (7), ſpinæ diſtortionem, (ſi quidem æger ex mentis voluntate ad dolorem lateris levandum ſpinam flectat) ſpirandi quoque difficultatem(8), præcordiorum intenſiones, æſtus, afflictiones, diſcernit(9). Ab abſceſſu denique (inflammatorium intelligo & recentem) brevi liberat (1).

(5) Lib. 1. Epidem. Stat. 3. Coac. Prænot. 140. 142.
(6) Prædict. lib. 1. 80. Coac. Prænot. 135. 136. 143. 145. 151. De Judicat. 55.
(7) Coac. Præſag. 164. 172. 207.
(8) Coac. Præſag. 168. (9) Præſag.
(1) Prædict. l. 1. 108.

Naturæ autem res non permittitur, donec ipſa ſanguinis profluvium excitet; quia in Febribus acutis, corpore robuſto, & ſanguinis pleno, magnum gravis inflammationis, aut diſſilientis fortè venæ, circa viſcus aliquod nobilius, impendet periculum; quod præcavere quidem facilius eſt, quam natum tollere; atque ubi jam protinus inter initia inflammatio exiſtat gravis, ea longe frequentiùs in pus convertitur, quam à naturâ reſolvitur, ſi morbus ægrotum non priùs interemerit. Porro quæ ſedare ſolent cum poſtea apparent, ea ſi priùs fiant ne ſuperveniant impedimento ſunt (2).

Hic ergo ars laboranti naturæ optimè ſuccurrit. In acutis itaque morbis ſanguinem detrahes, inquit Hippocrates, ſi vehemens morbus videatur, vigeatque ægrotantis ætas, & virium adſit robur (3). Utique in ætate vigente ſolâ, voluit cautus ſenex ſanguinem mitti, quia tantùm ferè in eâ, commodè ſponte erumpit. Sed poſteriores medici ultrà eum audendo, in minùs integrâ ætate, ubi morbus exigit, & vires validæ ſunt, feliciter poſſe detrahi, ſciverunt;

(2) Lib. de Humor. 51.
(3) De Rat. Vict. in Acut. 396.

ita

ita ut firmus puer, robuſtus ſenex, tutò curentur; quinetiam mulier gravida, valens, contrà ejus authoris præceptum, non modo id genus remedii inter Febres commodè recipit, ſed etiam citrà eas, propter ſanguinis abundantiam, aliquandò deſiderat; nil enim potentius contra abortum eo remedio facit: adeo ut quas ex ſanguinis miſſione, abortum feciſſe in Febribus obſervavit Hippocrates, illas propter Febres, & non hanc evacuationem, id paſſas fuiſſe, concludere licet. Igitur vires ægrotantis imprimis contemplare monet Celſus (4), eæque melius ex venis, quam ex ipſâ corporis ſpecie æſtimandæ ſunt. Ergo Febris vehemens, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, eo judice ſanguinis detractionem requiret. Galenus autem vires, ex venarum pulſu magis quam ex earum ſpecie, æſtimavit; itaque in hujuſmodi morbis, ſi pulſus valens ſit & plenus, is venam pertundere præcepit (5); & hoc imprimis venæ ſecandæ indicium omnes medici poſt illum probaverunt.

(4) Lib. 2. cap. 10.
(5) Lib. de Curand. Rat. per. Sang. miſſ. cap. 13.

Fallit autem ubi arteria ſitu profunda eſt, vel ſpiratio difficilis, vel caput vel præcordia morbis opprimuntur(6). Habet & hæc res multas præterea cautiones, quia venæ, ſicut Celſus aliud agens edicit, ſæpe leniores celerioreſve ſunt, ætate, & ſexu, & corporum naturâ. Et plerumque ſatìs ſano corpore, ſi ſtomachus infirmus eſt, nonnumquam etiam incipiente Febre ſubeunt & quieſcunt, ut imbecillus is videri poſſit, cui facilè laturo gravis inſtat acceſſio. Contra ſæpe eas concitat metus, ira & quilibet alius animi affectus; adeò ut cum primum medicus venit, ſolicitudo ægri dubitantis, quomodo ille ſe habere videatur, eas moveat. Ob quam cauſam periti medici eſt, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium, ſed primum reſidere hilari vultu, percunctarique quemadmodum ſe habeat; & ſi quis ejus metus eſt, probabili ſermone eum lenire, tum deinde ejus corpori manum admovere. (7)

(6) Boerh. in cap. de Peripneumon. Sydenham. Sched. Monit. Galen. lib. 4. de Præſag. ex Pulſ.
(7) Lib. 3. cap. 6.

Cæterùm

Cæterùm ad præceptiones Hippocratis iterum redeo. Præcordiorum, ſepti tranſverſi; pulmonum, laterum, ſedium corporis ſuperiorum, inflammationes; quinetiam univerſæ morborum collectiones, i. e. (interprete Galeno) quæcunque demum inflammationes, ſolvi non poſſunt, ſi quis temerariè alvum medicamento ducit; ſiquidem ſanguinis detractio ſummum eſt his malis remedium (8). Metuit, uti videtur, Hippocrates, ne vires, ab alvi purgatione, tantùm convellerentur, ut poſt eam venæ ſectioni locus non eſſet; adeo ut haud meminerim quòd is unquam hoc præſidio poſt medicamentum uſus ſit. Omnis inflammatio eſt reverà abſceſſus, cujus notæ rubor, calor, tumor, & (ſi locus ſentiens ſit), dolor; ſed ab abſceſſu, ut dictum eſt, ſanguinis profluvium copioſum brevi liberat.

Igitur ubi circà caput, cerebrum, fauces, pectus, præcordia, latera, lumbos, talis affectio inſederit; atque tumores, & rubores, circa vultum, oculos, aures; dolores capitis, vertigines, deliria, aliaſve cerebri affectiones, deglutiendi aut ſpirandi difficul-

(8) De Rat. Vict. 396. 397. 386. 387. Prædict. lib. 2. 108. &c. p. 180.

tatem;

tatem; pectoris, laterum, lumborum, præcordiorum cruciatus, & horum retractiones, aut intenſiones, dolentes valdè & palpitantes intulerit; quis ſanus medicus tantum auxilium a natura indicatum protinus non arripiet, ſi modo ſinant vires.

Atque ubi ex his aliquid viribus imbecillum detineat, periturusque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quaque viâ fuerit adjutus; in hoc ſtatu boni eſſe medici, præcipit Celſus, oſtendere, quam nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit, faterique quantus in hac ipſâ re ſit metus; & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere(1). Simili uſus conſilio Aretæus, ſi inflammatio aliqua inſignis in præcordiis aut jecinore appareat, etiam in ſyncope ſanguinem mitti jubet. Conſulunt autem magis ſuæ famæ, qui anceps remedium in tanto periculo experiri recuſant, ne quem arte ſuâ non ſervaverint, quibuſdam videantur occidiſſe. Hoc quidem eſt callidi medici, illud honeſti viri.

Atque ſanguinis detractio, licet magis promptum & præſens auxilium, inflammationibus tam ſuperiorum corporis ſedium,

(1) Lib. 2. cap. 10.

quam

quam inferiorum ferat; nihilominus tamen & harum ſummum eſt remedium; ſanguinis utique profuſio dolores inferiorum partium vehementes ſolvit. Itaque ad inflammationes quaſcunque tollendas, & dolores vehementes ab iis concitatos, leniendos adhibeatur ſanguinis detractio.

Sanguinem autem detrahere oportet, juxtà corporis habitum, & tempus, & ætatem, & colorem. Ubi hæc omnia fuerint curatione opportuna, plus & majore fiducia detrahendus eſt; & ſi dolor vehemens circa ſuperiora exiſtens, & Febris acuta unà cum his venæ ſectionem deſiderant, ad animi uſque deliquium ſanguis ducendus eſt(2). Hæc fuit etiam ſententia Aretæi & Galeni. In anginâ præcipit is, ut incidatur vena cubiti; fiat autem inciſio largior, ut cum impetu & confertim exeat ſanguis; nam ita fluens erit ad colorem quam citiſſimè mitigandum, & ad ſtrangulationem ſolvendam, & ad reliqua omnia mala imminuenda efficax. Neque parum adjumenti præſtat, quoad anima deficere incipiat, non tamen omnino defecerit, continuetur ſanguinis detractio: quidam enim ex ani-

(2) De Rat. Vict. in Morb. Acut. 401.

mæ defectione, poſt V. S. è vita deceſſerunt. Galenus autem in Comment. ad Aph. 23. ſect. 1. hæc habet: Animæ defectio, quæ ratione evacuationis fit, nunc ab Hippocrate dicta eſt, eſſe menſura evacuationis, & in maximis inflammationibus, & in ardentiſſimis Febribus & vehementibus doloribus; oportet (ſicut & ipſe inquit) viribus integris & valentibus, tantam moliri evacuationem: & nos id præſidii plurimum prodeſſe experientiâ multiplici didicimus; nam detracto ſanguine ad animi defectum, in ardentiſſimis Febribus, ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & Febris extinguitur; plurimis autem alvus citatur, & ſudores erumpunt, ex quibus alii ſtatim convaleſcunt, alii longè faciliùs morbum ferunt, nec diu poſt integri fiunt: in maximis etiam inflammationibus, & vehementiſſimis doloribus, nullum majus novi remedium. Scribuntur duorum juvenum hiſtoriæ, qui hac ratione curati fuerunt; alter inclinato ſecundo die, alter incipiente tertio; huic Febris illicò finiebatur, illi ſenſim inclinavit & ſeptimo omnino deſiit (3).

(3) Method. Medend. lib. 9. cap. 4.

Lubet

Lubet autem hanc rem paulò altiùs agitare. Igitur, deficiente animâ, id quod circa genas labiaque rubrum eſſe ſolet, in pallidum convertitur ; pallet quoque frigetque totus corporis habitus, atque univerſâ cutis ſudore madeſcit. Hæc utique fiunt ob reſolutionem fibrarum ſupremas arterias ſtringentium, & lapſum ſanguinis ex vaſis exilibus : ea autem ſi contingant arteriis inflammatis, ſolvitur illicò inflammatio, necnon id genus Febrium ardentium, quod a generali fere arteriarum obſtructione naſcitur. Hæc ita contingere, ſi modo ſanguis nondum vaſis obſtructis cogitur, vaſaque ipſa integra ſunt, ſuadere analogia & experientia confirmare videtur. Imbecilli profectò qui decubuerunt lecto affixi ubi erigantur in pedes, frequentèr admodùm animæ defectu corripiuntur : his utique humores, pondere ſuo in venas inferiores inanitas declives feruntur, ſimulque ſanguini caput petenti additur reſiſtentia, æqualis momento columnæ cruoris ejuſdem altitudinis cum intervallo cor inter & cerebrum cedente. Eadem paſſio iis quoque ſupervenit, qui aquâ ventrem diſtenti ſunt, vel pus colligerunt, ubi ea ſubito educantur;

cedere

cedere enim moti humoris eſt ubi minùs reſiſtitur: his itaque ſanguis in vaſa laxata circà abdomen faciliùs abíbit ſed a capite avertetur; in id ipſum hepar pondere deorſum trahens ſeptum tranſverſum, eoque pulmonis actiones lædens conſpirare quoque videtur. Ex his, aliiſque experimentis docemur, non tantum deficere animal, ob copiam ſanguinis detractam, ſed ob impetum ejus in cerebrum diminutum. Hinc intelligimus, cur homo ex longè minori ſanguinis jacturâ animâ deficit, ſi is ex lato vulnere, in amplo vaſe, vel in pluribus ſimul inflicto, confertìm fluat, quam ſi ex parvâ plagâ ſensìm ſtillat; & eo citius, ſi erectus ſtat. Propter hæc Aretæus, experientiâ ſapiens, cum vires convellendæ ſunt, venam largâ inciſione ſecat (4), è contrà cum eæ debiles fuerint, ex vulnere exili ſanguinem demit (5). Cæterum ſanguinis ad animi deliquium evacuatio inflammationi inveteratæ inutile eſt; in phrenitide & cerebri morbis, ſpiratione quoque difficili (6), ex pulmonis inflammatione non

(4) Cap. de Curat. Angin.

(5) De Curat. Cardiacorum.

(6) Aretæus de Cura. adverſus Phrenitidem & Peripneumoniam.

re-

recenti; & in omni morbo ubi vires non valentes ſunt, minùs tutum eſt. Periculi autem aliquid eſt ex hac curatione, ne materia cruda inflammatoria ex vaſis putà lateris dilapſa pulmones (7) vel cerebrum occupet: tum lateris dolori ſedato ſubito ſuperveniet peripneumonia aut phrenitis, quam ego intra paucas horas lethalem vidi.

Primi autem morborum dies omnino maximè venæ ſectione opportuni habentur; ob quam cauſam, hoc præſidium arripiendum eſt, quam primùm id accidentia deſideraverint, atque repetendum eſt, iterum atque iterum ſub eodem rerum ſtatu. Sanguis verò tenuis & ſanioſus repetitam V. S. raro admittit; contrà, denſus & copioſus ſæpe deſiderat. Præſtat utique ſi vires debiliores ſunt, debito minus mittendo ſanguinis, quam plus nimis educendo delinquere; nam ſi largiore detractione opus eſſe videatur, vena poteſt iterum incidi. Ultra quartum vero diem, plurimi medici venam pertundere vix auſi ſunt; atque profluvium criticum poſt hoc tempus ut plurimum evenit:

(7) Idem de Pleurit. curatione.

Hippocrates quoque Anaxioni pleuritide laboranti ſiccâ, eo quod 7 die Febres intendebantur, neque dolores remiſerant, & tuſſes infeſtabant, & difficilis ſpiratio erat, octavo venam feliciter ſecuit. Unde miror quòd Celſus, qui vires ægrotantis, magis quam ætatem æſtimavit, eaſdem magis quoque quàm morbi tempora non conſideraverit. Cæterùm ubi inflammatio vehemens quartum diem jam ſuperaverit, vix fieri poteſt quin in pus convertatur; ſed ut abſceſſus ille purulentus quam minimus fiat, & ut Febres miteſcant, & ut dolores leniantur, poſtea quidem efficiet venæ ſectio.

Alias atque alias venas, in diverſis morbis, veteres incidere ſolebant; eo quidem concilio, ut humorum fluxiones ad ſedes affectas interciperent, vel ex iis malos ſuccos educerent. Sed ita ut acritèr aliquando litigatum fuit, quæ nam vena in ſingulâ ferè paſſione pertundenda eſſet. Poſtquam autem Harvæus itum ſanguinis per arterias, reditumque per venas demonſtravit, dirempta lis eſt: hodieque aperitur vena, quæ ſectioni ſitu maximè opportuna eſt; niſi ubi interdum inciſâ venâ jugulari aut ſaphænâ derivationi aut revulſioni ſtudetur.

Punctâ

Punctâ etiam arteriâ ſanguinem detrahere novum non eſt; atque venas palpitantes deſtruere, cùm diſſectione tùm inuſtione, perantiquum. Vulnera autem arteriæ male audiunt imprimis propter aneuriſma, quod ea, non perſectâ arteriâ, ſequi ſolet: itaque cautè à chirurgis arteria ſcalpello attingebatur. Siquidem cruor tantâ vi in hoc genus vaſorum adigitur, ut eorum tunica, ſingula cordis contractione, validiſſimè quidem & octuplo plus quam venarum intendatur(8); ob quam cauſam arteriarum vulnera perpetuò divelluntur, ita ut inciſa arteria neque coire neque ſaneſcere credebatur. Attamen non eſt, quo minus arteriarum plagæ coeant, perindè ac aliarum partium æque nervoſarum vulnera; ſi modo vis illas diſtrahens tollatur; & id quidem nullo fit negotio, ubicunque arteria proxima & cuti & oſſi, uti circa tempora, decurrit: quippe, admoto iis locis, corpore quodam minùs cedente, modiceque adacto, intercipitur ſanguinis curſus. Hoc unuſquiſque in ſeipſo facilè experiri poteſt, ſi enim digito ſibi arteriam temporalem

(8) Hale's Hæmaſtick's Ex. 22. ſect. 8. & 10. & Table 42.

comprimat, nulla erit ultra digitum in eâ agitatio. Hac ratione Ægyptii (quibus familiariſſimum eſt omnes arterias circa caput, & illam inter digitum indicem pollicemque ſcalpello pertundere) detracto ſatis ſanguinis magnum æneum denarium arteriæ admovent, quem, ſuppoſito priùs Goſſipio, ſupra vulnus fortiter alligant, & per tres dies manere ſinunt, quibus finitis ligaturam ſolvunt. Nullumque videt ex plurimis ſic curatis Alpinus, cui ſoluto vinculo, alio aliquo auxilio opus eſſet; ſed integrè omnes ſanatos obſervavit(9). Ex Europæis chirurgis olim quidam hac curatione tutò uſi ſunt; pluribus tamen ſuſpecta fuit; nùperrimè vero periti arterias capitis ſine ulla hæſitatione aut periculo incidunt; ſperandum itaque eſt, ut noſtri etiam homines huic auxilio tandem aſſueſcant. In longis quidem morbis, hactenùs, ut plurimum id remedium probaverunt. In acutis quoque, ſi quando ſanguis intra arterias coacervatur, neſcitque per earum anguſtias tranſire, ſive propter vaſorum conſtrictionem, ſive humorum craſſitiem, ſummum eſt remedium. Nil boni hìc præſtat venæ

(9) De Medicin. Ægyptor. lib. 2. cap. 12.

ſectio,

ſectio, ſed demendo ſanguinis tenuiorem particulam, quæ in venis eſt, & circuitum ſola obit, multum obeſt. Omnia autem accidentia, ſanguinis curſum à naribus inſtantem præſagientia, ejus ductus circa caput oppleri palàm declarant; &, uti veriſimile eſt, ex impedimento circa extremas arterias nato. Hæ enim a principio ampliori perpetuò ad finem anguſtiores fiunt, venæ è contrà latiores. In quibuſdam quoque Febribus ardentibus calor, rubor, ſiccitas totius externi corporis habitus ex eâdem naſci cauſâ videntur. Sectio denique cadaverum ex hujuſmodi Febribus mortuorum, cruorem maximâ ex parte arteriis infartum, & accumulatum, eumque valde denſum & coactum; in venis verò paucum & tenuem oſtendit: alioqui autem, ut notum eſt, venæ majorem partem cruoris a morte capere debent. Cùm ergo hic fuerit rerum ſtatus vix ulla ſalus eſt, ſine arteriæ inciſione, aut diſruptione ſpontaneâ. Hiſce altera arteriæ ſectionis addenda eſt utilitas; ſcilicet longè valentiſſima per eam fit derivatio, ubi adminiſtrari tutò, ſicut circa caput, poteſt.

Alium adhuc modum educendi ſanguinis, concidendo utique cutem, aptandoque ei deinde cucurbitulas, ars invenit. Uſus autem cucurbitulæ, cum ferro & ſine eo, apud Hippocratem frequens fuit. Integrâ cute ſpiritum per eas extrahi, fluxioneſque revelli, creditum eſſet. Adhibetur maximâ ex parte cucurbitula, ubi non in toto corpore, ſed in parte aliquâ, vitium eſt; quam exhauriri ad profligandam paſſionem ſatis eſt. Itaque juxta ſedes dolentes & inflammatas, in Febribus uſum habet. Si eryſipelatoſum quid fauces, pulmones, vel aliam corporis ſedem internam obſederit, quanto ocyus, ad extrahendum id morbile turgensque verſùs exteriora, cucurbitulæ affigendæ ſunt(1). Atque ubi exquiſita inflammatio ſubeſt, poſt venæ ſectionem & valentiora remedia, aliquamdiu melius reſervantur.

In pleuritide, poſt ſeptimum diem, plurimum juvare cucurbitulam Aretæus obſervavit; quamobrem hoc remedio non præpoperè utendum eſt; neque enim mites ſunt morbi quicunque antè ſeptimum

(1) Vide Hip. curat. Angin. lib. 2. de Morb.

diem

diem cucurbitulam requirunt. Sic ille (2) methodici quoque, qui id auxilii valde amabant, ſeriùs quidem adhibuerunt: in phrenitide enim decimo demùm die cucurbitulâ hi, autore Cælio Aureliano, uſi ſunt. In acutis præterea morbis, ubi paſſio ſanguinis detractionem exigit, ſed vires ægrotantis venæ ſectionem omnino prohibent, cucurbitulâ opus eſt: hoc enim auxilium vires non convellit, & ne unquam quidem inter Febres periculoſum exiſtit, ita ut in ſyncope ex præcordiorum inflammatione, viribus prorſùs venæ ſectionem inhibentibus, huc confugit Aretæus. Cæterum, moniti a Cornelio Celſo, ſciamus hìc ut nullum periculum, ita levius præſidium eſſe, nec poſſe vehementi malo, niſi æque vehemens auxilium ſuccurrere (3).

(2) Lib. 2. de curat. acutor. Morb. & cap. 10.
(3) Lib. 2. cap. 12.

COMMENTARIUS SEPTIMUS:

De Alvi Dejectione, & Vomitu.

ALIIS per ſpontaneum alvi profluvium Febres ſenſim levatas fuiſſe, aliis valetudinem integram citò reſtitutam, in libris Hippocratis legimus. Scimus etiam, quod medicinæ parens, ad imitationem naturæ, ſæpe inter Febres alvum ducere conſueverit. Hunc deindè ſecuti maximi artis magiſtri, in eo morbi genere, id ipſum præſidium probaverunt, præſertim vero antiquiores; illi enim dejectionem, variis medicamentis, crebrâque alvi ductione, in omnibus ferè morbis moliebantur (1).

Hæc autem medendi ratio, in morbis acutis, judicio viri, tam in medendo, quam eloquendo, peritiſſimi, tam multas habet cautiones, ut neque ullæ de eâ ſatis accu-

(1) Celſus lib. 2. cap. 12.

ratæ

ratæ tradantur regulæ, neque, niſi laboris & judicii plurimum acceſſerit, tradi poſſint. Nam & perito ita ſuam in hac re ſententiam perſequi, ne erret, haudquaquam facile; ſcriptis vero ita aperire, ut alii in errorem ne incidant difficillimum. Itaque medentibus, ut hanc uſu atque exertitatione conſequi poſſint intelligendi prudentiam relinquendum ſtatuit(2). Hæc tanti ſane viri ſententia me a propoſito ferè dejecerat, ſed alitèr quàm experimento periculoſo ſcire ardebam, cùm purgatio inter Febres deſideretur. Ad eruendas igitur quaſdam purgandi regulas, diligentèr inquiſivi quæ vitia Hippocrates hâc curatione exceperit. Ea autem, quæ apud hunc alioſque medicos celeberrimos inveni, nonnullis fortè, qui hanc medendi rationem exercitatione non conſecuti ſunt, ex uſu eſſe poſſint; agitanti autem mihi argumentum hoc novum & difficillimum, propitium, precor, præbeatis animum legentes.

Igitur præcordia, & inteſtini pars ventriculo proxima, per os, ſeu viam maximè idoneam, expurgantur; venter autem

(2) Freind. Comment. 7. ad lib. Epid. Hip.

in-

inferior, ſive altera inteſtini portio, per alvum. Propter hanc inter vomitiones & dejectiones affinitatem, purgationis, tum ſurſum, tum deorſum, regulas contexam; ſed quâ ratione moderari alvum in Febribus citra purgationem expedit, prius oſtendam. Alvum quidèm ſempèr facilem inter Febres, præterquam circà judicationes, exoptavit Hippocrates. Is, naturæ invigilans, obſervavit, quod tales nequicquam hiſce morbis acutis opportuni ſint, quos cita alvus exercet(3). Sed è contrà, quibus alvus dura exiſtit, neceſſe eſt, ut ii in tales proclives ſint(4), tum quod graviſſima accidentia (quæ in ſuperioribus ſcribuntur), alvo compreſſâ, in Febribus contingant. Si itaque ægrotis alvus non deſcendat, atque ſecundâ utentibus valetudine conſuevit, arte eam citari vult. Si Febris corripiat hominem, vetuſto ſtercore non ſubeunte, aut a cibo recens accepto, ſive cum dolore lateris, ſive abſque eo, à ſorbitionibus abſtinere oportet, donec ingeſta ad infernam alvum deſcenderint; ſi vero deſcenderint,

(3) Hip. lib. de Aere, &c. 281.
(4) Id. ibid. 282.

&

& ſtercus ad finem inteſtini eſt, ſed intus remanet, gravitas erit quædam circa lumbos, & ſpiritus infra erumpens, ſtercus olebit: ubi hoc fuerit, & alvus tamen non opportunè deſcendit, glande ſuppoſito, vel clyſtere infuſo, ea ſubducenda eſt. Si vero recrementa non juxta ſunt, ſed in ſuperiori quâdam inteſtini parte hærent, potione ex mulſâ, vel præcipuè in bilioſis, mulſâ cum aceto uti oportet, ut ea deorſum ducantur; ſi autem hac curatione ad finem inteſtini ſtercus deductum ſit, ſed ibi adhuc tardaverit, glande vel clyſtere expediendum eſt. Valentibus & viribus & ætate clyſteres aptiores ſunt, glans autem imbecillis. Atque hæc quidem facere oportet, ſi ſponte non commodè prodierit alvus, non modo inter initia, ſed ad uſque ferè judicationes, circa eas vero contrahi debet venter, niſi hac viâ morbus exitum petat. Cæterum cum alvus retinetur, ſed initium ſorbitionis poſt primos morbi dies, ubi vires cibos deſideraverint; ſin minus, poſt judicationes, ubi eæ ſeptimum diem, aut nonum, non exceſſerint. Atque ſorbitiones, cum iis opus fuerit, neque multæ, neque craſſæ, dandæ ſunt(5).

(5) Hip. lib. de Ratione Victûs in Acut. 386, & 398.

Hac

Hac enim ratione, vacuis inteſtiſtinis, vel ſaltem non infartis, muſculoſa illa compages, quæ ſeptum tranſverſum dicitur, nullo negotio in abdomen agens deſcendit; hujus autem actio præ omnibus ſpirationi inſervientium organorum maximi ad explicandos pulmones momenti eſt. Sed neque hoc unicum eſt ex eo commodum; nam venæ circà totum abdomen, tam majores quam minores, minimè comprimuntur, undè expedita ſanguini per eas via; præterea non modo recrementa ventris dejiciuntur, antequam vitium contraxerint, ſed via eſt aperta, ſi natura quædam ab interioribus corporis ſedibus per alvum expellere moliatur. E contrà vero, ubi inteſtina fæcibus fuerint oppleta, non ſatis ſpatii deſcendenti ſepto tranſverſo conceditur; indè ſpiratio minùs profunda, compreſſa, & frequentior; duriores etiam, & plures ſepto tranſverſo labores: pulmonis quoque jecinoris & viſcerum intra præcordia anguſtiæ, obſtructiones, ſecretiones turbatæ, ab eâdem origine naſcuntur: tum omnium venarum in abdomine coarctationes; unde ſanguis in ſuperiora, latera utique & caput, majore copiâ & impetu pro-

propellitur. Ex his patet ratio ejus rei, quam Hippocrates obſervavit: nempè ubi cibi recrementum intercluſum eſt, ſi quis, non ſubevacuato illo, ſorbitionem dederit, dolorem lateris, ſi adeſt, graviorem reddere, ſi non adeſt, ſtatim inducere, & ſpirationem frequentiorem efficere. Quod quidem malum eſt: ſiquidem pulmones exſiccat, & laborioſum eſt, tum præcordiis, tum imo ventri, tum ſepto tranſverſo(6). Atque etiam præcepti ſequentis Celſi; ubi venter ſuppreſſus parum reddit, ex eoque inflammationes, caligines, capitis dolores, aliaque ſuperioris partis mala increſcunt, dejectio medicamento petenda eſt(7). Denique recrementa intra inteſtina diu retenta, ubi aeri obvia ſunt, calore febrili putridiſſima acerrimaque evadunt; quorum in venas repens ſubtilior particula, vel ſola Febri putridæ excitandæ, aut aliunde ortæ intendendæ valet; altera verò craſſior, inteſtinis inhærens, tormina excitat, & tandèm valentiſſimi inſtar medicamenti alvum ducit. Ex tali alvi profluvio ægrotantes haud rarò vitâ cedunt;

(6) Lib. de Vict. in Morb. acut. 385.
(7) Lib. i. cap. 3.

ſæpe

ſæpe autem, tum ex venarum inanitione, tum ex mole ſtercoris derepentè inteſtinis ſubductâ, animo deficiunt: nam hoc accidens plerumque ſupervenit, poſtquam jam à Febribus vires detritæ ſunt. Tanta autem mala cùm alvi profluvio ſupervenire viſa ſint; nonnulli ſummâ curâ alvum exſiccare contendunt, præſertim in eo Febrium genere, quod per ſudores diſcerni conſuevit; ſed inepto ſane conſilio, talis enim curatio vitium quod præcavere nituntur, accerſit. In Febre quâdam putridâ, quæ anno 1719 in Anglia graſſata eſt, haud paucis, circa diem duodecimum, aborta eſt diarrhæa, vires proſternens, rarò mala accidentia leniens. Atque hoc contigit, etiamſi medicamento vomitus eductus fuiſſet; ruebant enim tali copiâ ex improviſo per alvum humores, ut ægrorum vires evacuationi fuerint prorſus impares: aliter autem iis res ſucceſſit, quibus lentè per totum morbi decurſum, alvus fluebat; quamvis enim rarò, per has vias, judicationem paſſa eſt Febris, hos tamen minùs urgebant calor, inquietudo, & delirium; neque criſi obſtabat talis evacuatio, quin potius, ſymptomata allevando, citius induxit.

duxit. Sudores enim circa 16 diem Febres plerumque ſolvebant(8).

Purgantia autem medicamenta aliquando inter initia Febrium neceſſaria ſunt; ſed ſi imprudenter exhibeantur, ea ſaltem quæ valentiora ſunt, periculo non vacant. De iis talia præcipit Hippocrates. In acutis affectionibus raro & inter initia purgante utendum eſt atque hoc, adhibitâ diligenti cautione, faciendum(9). Concocta autem purgare, & movere oportet, non cruda, neque inter initia, niſi turgeant; plurima non turgent(1). Materia igitur turgens, id ipſum eſt, quod purgans in principio Febris deſiderat. Quid autem ſit materia turgens, præceptor non definivit. Id ὀργᾶν, quod turgere vertimus, Galenus in diverſis locis expoſuit. Propriè quidem ſignificat, ad coitum impetu ferri; ab animantibus in venere concitatis, ad humores translatum eſt: nam quemadmodum ea quieſcere non poſſunt, quodammodo titillata, & impulſa, atque ſtimulata ab ejuſmodi affectus

(8) Clifton. Wintringham Comment. Noſolog. Conſtitut. 1719.

(9) Aphor. 24. ſect. 1.

(1) Aphor. 22. ſect. 1.

impo-

impotentiâ; ſic & humores plerumque, dum motu feruntur concitatiori, & ab unâ parte ad alteram transfluunt ſtatim initio morbi, hominem infeſtant, concitantes, & titillantes, nec quieſcere ſinunt, ſed & ipſi moventur, & tranfluunt, tantòque motu ægrum infeſtant(2). Porro iis in altero loco, ὀϱγᾷν dicit turgere ſignificare, urgere & ad exitum feſtinare; & humoribus attribui, ad exitum paratiſſimis & urgentibus (3). Ex Galeni quidem authoritate, omnes quotquot ſunt Hippocratis interpretes, hanc voculam eodem modo exponunt; & proculdubio ſignificationem ejus tenuerunt; ſed quærenti mihi, apud omnes ferè, certam rei notam, ut cognoſcerem, ubi purgans exhibendum eſſet, fruſtra fuit labor. Ad talem autem inveniendam, nam hoc deſideratur, alio inveſtigandi modo uſus ſum; utique, ſcripta Hippocratis exploravi, eo propoſito, ut intelligerem, quæ accidentia inter Febres ipſe purgante medicinâ excipi volebat: nam hæc erunt notæ materiæ turgentis; quandoquidem ubi ea non turget, medicamenta ſub ingreſſu Febrium prohibuit;

(2) Galen. Comment. ad Aphoriſm. citatum.
(3) Vid. Foeſ. Oeconom. Hip.

buit. Quamobrem paucas ſententias ex Hippocrate ſelectas, quæ totam rem complecti videntur, expromere haud alienum erit.

Si quidem in ventriculum effuſus fuerit humor iſte amarus, quem bilem flavam nuncupare ſolemus, quænam anxietates, æſtus, & impotentia, detinent; quibus interdum liberati, & purgati, vel ſponte vel medicamento, ſi quid horum tempeſtivè contingat, doloribus planè & calore defunguntur: quamdiù verò iſta retenta, inconcocta, & minimè contemperata fuerint, nullâ arte neque dolores neque Febres finientur. Præterea, quibus acuti, acres, & æruginoſi humores inſtant; quinam mentis angores, & viſcerum, thoraciſque cruciatus, animique abjectio, inde oriuntur: neque prius hæc quieſcunt, quam expurgati, dejecti & aliis permixti fuerint(4). *Thoracis cruciatus hic, credo, præcordiorum deſignat dolorem; totum enim ſpatii, quod coſtæ complectuntur, Hippocrates thoracem dixit; ita apud eum jecur in thorace ſitum eſſe legimus* (5).

(4) De Priſca Medicina, 16. (5) De Arte, 6.

Quicquid autem bilis, in ventriculo & veſica fellis naſcitur: quod quidem in ventriculo eſt, interdum per inferiora exturbatur; plerumque vero intra primos dies, aut quarto, aut quinto Febris die, ob hanc cauſam evomitur.

Qui toto capite gravitatem ſentiunt, cum oris ventriculi morſu, & ſtomachi faſtidio, ii bilioſa & pituitoſa vomunt (6).

Leipyriæ Febres, *utique, quæ ex malis ſuccis circa ventriculum, & non ipſius affectione inflammante, aut ulcerante, oriuntur*, non niſi ſuperveniente cholera ſolvuntur (7).

Si, Febre ex bile detinente, non purgetur, neque ſurſum neque deorſum æger, & dolor affuerit per totum corpus, tertio vel quarto die pharmaco leni, aut potione deorſum purgato (8).

Fit autem Febris ardens, cum reſiccatæ venulæ acres & bilioſos humores ad ſe attraxerint, & Febris multa detinet, corpuſque oſſariâ laſſitudine vexatum laborat, & dolet.——Fit autem lingua ſicca, & aſpera,

(6) Lib. 1. Epid. 949.
(7) Coac. Prænot. 134.
(8) Lib. de Affectionibus. 519.

&

& nigra, & ob ventris morſum dolor eſt, alvi egeſtiones valde liquidæ, tum pallidæ ſunt ; ſitis adeſt vehemens, & vigiliæ, interdum mentis alienationes. Huic aquæ & mulſæ coctæ, quantum volet, potui exhibeto, & ſi os amarum fuerit, vomere convenit, & alvum ſubluere ; quod ſi ad hæc non ſolvatur, lacte aſinino cocto purgato(9). &c. *Exhibet quidem lac aſininum, ſi neque vomitus eductio, neque alvi ſublutio, oris amaritudinem, & ventris morſus ſolverit ; Febris enim ſolutio aliâ judicatione ſperatur, quæ legi poteſt.*

Curare vero pleuritidem utplurimum velut phrenitidem & peripneumoniam oportet——. Si autem primo aut ſecundo die ſtercus prodiit purum, aut levitèr bilioſum & modicum, infuſum thapſiæ per clyſterem injicito : ſi vero alvus commota noctu quidem egerit, poſtridiè vero dolor aut tormina vexant, rurſus clyſterem adhibeto. At ſi æger bilioſus ſit naturâ, & non purgatus correptus fuerit a morbo, medicamento bilem expurgato, priuſquam ſputa bilioſa expuat (1).

(9) De Victu in Morbis acutis. 396.

(1) Lib. 3. de Morbis. 494.

Inter Febres, circa præcordia ſpectandum, num dolorem ſentiant, vel in tumorem attollantur, vel obliquitatem vel ſatietatem habeant, vel lateris dolor affuerit, ſimulque cum dolore aut tuſſiculâ, aut tormina, aut ventris dolor affligunt; ubi enim horum quicquam in præcordiis adfuerit, præcipuè alvum per infuſa ſolvere convenit, in potu aquâ mulsâ calidâ decocta utatur (2).

Præcordiorum dolores & tumores, ſi fuerint recentes citra inflammationem, ſolvit murmur in præcordio obortum; idque maximè ſanè, ſi flatus cum ſtercore vel urinâ erumpat (3).

Si eas, quæ ſub ſepto tranſverſo ſunt partes, dolor infeſtat, & nullum ad claviculum ſignum fuerit, ventrem nigro veratro vel peplio mollire oportet; veratro autem admiſceto daucum, vel ſeſeli, vel cyminum, vel aniſum, vel aliquid boni odoris, peplio autem ſylphii ſuccum. Cæterum veratrum tum melius ad judicationes ventrem ſolvit, peplium magis flatus diſcutit; dolorem præterea hæc ambo ſedant; ſedant & alia multa quæ expurgant medi-

(2) De ratione Vict. iu acutis Morb. 400.
(3) Coac. Prænot.

camenta,

camenta, hæc vero potiſſimùm id agunt; alioqui & ea, quæ in ſorbitionibus exhibentur, alvum ſubducentia medicamenta, opitulantur, quæ nec valdè injucunda ſunt (4).

In Febre ex bile, cùm os minime laboret, ſed ad imum ventrem tormina decumbant, medicamentum deorſum purgans exhibendum; poſteaque lac aſininum, aut ſerum, aut ſuccus aliquis dandus eſt (5).

Purgationes imparibus diebus ſupra fiunt ſi & circuitus, & conſtitutio ex ipſis acceſſionibus talis extiterit, ut plurimum hæ diebus imparibus infrà contingunt; ſic etiam, quæ ſponte eveniunt, juvant, niſi circuitus acceſſiones diebus paribus faciant, in talibus autem paribus diebus ſuprà, imparibus vero infrà fiunt; paucæ autem ejuſmodi ſunt, taleſque conſtitutiones difficiliorem habent judicationem (6).

Subpurgandi ſunt ventres in morbis, ubi purgandi matura fuerint; inferni quidem, ubi conſediſſe videris, ſignum habes,

(4) De rat. Vict. in Acut. 387.
(5) Lib. 2. de Morbis. 473.
(6) De Humoribus. 48.

ſi non anxii fuerint, neque capite gravati, & quum calores mitiſſimi, & quum poſt exacerbationes ceſſarint; ſuperni vero in ipſis exacerbationibus. Tunc enim & hi elevantur, quum anxii & gravati ſupernis partibus fuerint (7).

Si liquidam alvum habenti Febris ardens oboriatur, ſi tibi medicamentum purgans idoneum videtur, id tribus primis diebus non exhibendum, ſed quarto (8).

Quæ infra feruntur, plerumque purgare convenit; & id quidem non prope judicationes ſed longius ab iis; in acutis autem raro multa ducere oportet (9).

Febricitantes, ſi quidem inter initia medicamento purgare volueris, id ante quintum diem faciendum, ſi venter murmuraverit; alioqui a medicamentis abſtinendum; quod ſi murmuraverit venter, alvique egeſtiones bilioſæ fuerint, ſcammonio exhibito moderatè purgandum (1).

Materia ergo turgens eſt aliquid moleſtum circa primas vias hærens, quod aut

(7) De Morbis vulgar. lib. 5. 1156. & lib. 7. 1226.
(8) De Rat. Vict. in Morb. acut.
(9) De Humoribus. 49.
(1) De rat. Vict. in Morb. acut. 401.

per

per os, aut per alvum, plerumque excuti poteſt, atque haud rarò ventriculum aut inteſtinum ad id ipſum expellendum irritat. Hujuſmodi eſt bilis flava; acris, æruginoſa, atra, tum humores, acuti, putridi, corrupti, acres, in ventriculum vel inteſtina concurrentia; tum flatus præcordia & ventrem diſtendentes. Materiæ autem turgentis circa ventriculum notæ ſunt; corporis totius laſſitudo, impotentia ſubita, horrores, lingua ſordibus obſeſſa, os amarum, cibi faſtidium, oris ventriculi morſus, præcordiorum moleſtiæ, & tumores facilè digitis cedentes, pectoris anguſtiæ & oppreſſio, dolor ventriculi, item lateris ſub ſepto tranſverſo, & intra coſtas hærens; ſed abſque præcordiorum inflammatione (qui nonnunquam cruciatus thoracis dicitur, nonnunquam dolor lateris ſurſum ad claviculas non tendens), extremorum frigus, capitis totius gravitates & dolores, vertigo, oculorum caligines, mentis marcor, animi abjectio, inquietudo, anxietas, jactationes, (ſi modo inflammatio abſit). Infra autem præcordia turgere materiam, & inteſtinis inſidere, ſignificant; genuum gravitas, lumborum dolor, ventris diſtentiones, murmura, tor-

 mina,

mina, alvi egeſtiones liquidæ, ſinceræ, corruptæ & acres. Cæterum hæc mala accidentia, necnon Febres ab eadem cauſa concitatæ, non prius ullâ arte ceſſant, quam materia turgens contemperata ſit, vel commoda purgatione expulſa. Igitur ſecundum præceptum optimi magiſtri, ubi materia turgeat, inter initia Febrium omninò purgandum eſt; ſi autem ſursùm tendat, vomitum educere oportet; ſi deorsùm, dejectiones ciere: Siquidem proximâ quâque viâ, modo commoda ſit, morbus evocandus eſt. Præterea in his etiam naturam ducem ſequimur. Neutiquam vero expectare æquum eſt, ut ex his evacuationibus Febres, quæ crudæ ſunt, judicentur; ſed ſpes eſt ut gravia illa accidentia, quæ materiem turgentem indicant, leventur: ex quo ægri faciliùs ferent Febres, & illæ citius finientur. Ita uxori Theotimi, cum in ſemitertianâ Febre, anxietas, vomitus, & horror, ſimul cum Febribus inciperent, datum fuit melicraton, ex quo cùm evomuiſſet, horror & anxietas ſedata ſunt (2).

Præter hæc autem, inter initia morborum acutorum, alvi ductionem ab Hippo-

(2) Epid. lib. 7. 1234.

crate probatam fuiſſe, ad educendam materiam malam ab internis etiam corporis ſedibus, invenio: nam ad ſubducendos humores a partibus inflammatis, purgantia exhibuit: in inflammationibus autem, circa capitis regionem & fauces, nunquam negligit (ſed notandum eſt, quòd Hippocrates morbos ex inflammatione Febres non dixerit.) Ubicunque autem Febris vehemens, aut partis alicujus inflammatio, ſanguinis detractionem deſiderat, vena ſemper priùs ſecanda eſt, & purgatio, ubi ea opportuna videatur, ſuccedat.

En præceptoris verba: Si angina, aut aliquis lateris morbus ægrum divexarit, medicamentis, quæ deglutiuntur, purgato; ſin vero detracto copioſo ſanguine, æger debilior videtur, infundatur clyſter tertio quoque die, donec æger in tuto fuerit(3). Præcordia in tumorem ſublata, non ex ſpiritûs interceptione, ſepti tranſverſi contentiones, protenſæ ſpirationes, cum erectæ cervicis ſpiratione ſiccâ, quibus pus minimè ſubeſt, potiſſimùm verò jecoris vehementiſſimi dolores, & lienis gravitates, atque aliæ inflammationes, & graviſſimi

(3) De ratione Victus in Morb. acut. 396.

ſupra

ſupra ſeptum tranſverſum dolores, & morborum collectiones, ſolvi nequeunt; ſi quis eas primùm medicamento purgante aggreſſus fuerit: verùm in his venæ ſectio præferenda eſt, deinde ad infuſa per alvum veniendum, niſi magnus & vehemens morbus fuerit, alioquì etiam poſtea medicamento purgante utendum; quod & poſt venæ ſectionem ſecuritate & moderatione indiget. Quicunque enim, protinùs inter initia morborum, inflammationes medicamento purgante ſolvere tentant, ii de contenta quidem & inflammata parte nil detrahunt, cum nil cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio. Quæ vero morbo reſiſtunt, & ſana ſunt, contabefaciunt; at debili reddito corpore, morbus ſuperior evadit, qui ubi corpus ſuperaverit, curationem non admittit (4).

Igitur inter initia morborum acutorum non protinus purgare convenit, ſed expectare, donec inflammationis vehementia venæ ſectione dempta fuerit, niſi materia turgens vehementèr offendit: tum enim quanto ociùs educenda eſt purgatio, præſertim, ſi ex acutiſſimis fuerint Febres;

(4) Ibid. 396.

nam

nam hic tardare malum eſt(5). Sed & eo quoque caſu, ſi opus ſanguinis detractione futurum ſit, is prius detrahatur; ſiquidem metuit ſemper Hippocrates poſt alvi purgationem ſanguinem demere. Atque haud minus malum eſt purgationes omittere, donec Febres vehementes evaſerint, & vires ægrotantis per morbum detritæ fuerint, & judicationes immineant; nam medicamenta, (ſaltèm ea acria, quibus uſi ſunt veteres) inter purgandum Febres vehementèr intendunt, corpus animumque perturbant, vires haud parùm convellunt, & criticam evacuationem aliorſùm vergentem avertunt.

Quamobrem, id intervallum morbo ineunte purgationi eligendum eſt, quod a Febribus magis liberum eſt. Propter hæc omnia, ſi Febres, diebus imparibus, ut æquum eſt, moventur, & morbus ex acutiſſimis non eſt, quartus dies commodiſſimè purgans recipiet; & is ideò ab Hippocrate plerumque eligitur. Nihilominùs tamen, in omni morbi tempore, dari poteſt medicamentum, & debet, ſi neceſſitas aliqua requirit, & vires ægri, & Febres, & accidentia permiſerint. Hæc utique ſemper in

(5) Aphoriſm. 10. ſect. 4.

omnibus,

omnibus, pluris quam tempus morbi æſtimanda ſunt.

Vomitus quoque tutiùs poſt venæ ſectionem, ubi ea apta eſt, educitur. Is etiam inter primos dies excitandus eſt; ſed inter initia acceſſionis hæc excretio ſponte ſuâ prodire conſuevit; eo quod hoc tempore bilioſi humores magis in ventriculum concurrant, & ſuperni ventres eleventur: ob quam cauſam, niſi labores maximi ſint, emetica inter initia acceſſionis propinanda ſunt; vel fortè meliùs paulò ante acceſſionem, ita ut peracta ſit vomitio, antequam Febres moveantur.

Minùs autem commodè medicamenta purgantia ferunt Febres acerrimæ continentes, quia hæ nulla libera ſpatia habent. His igitur medicamenta dare non oportet, donec remiſerit Febris, ſin minùs, ſaltèm non intra quatuordecim dies; carnes enim ipſorum & ventres quum calidæ ſint, medicamentum aſſumunt, ſed nil inde expurgantur, & Febris major fit, & color alienatur, & morbi regii ſpeciem præ ſe ferunt; commotâ enim bile & non purgatâ, non ſorbere vult æger, neque bibere, ſed omnia abo-

abominatur, & plerumque perit(6). Sed hæc quidèm, ut id iterùm moneam, à valentiſſimis veterum purgantibus expectanda ſunt, ubi per alvum non dejecta, venas ſubeunt. Porrò, ægrè etiam purgationes ferunt Febres & inflammationes vehementes, antequam venæ ſectione extenuatæ fuerint; tum morbi acuti, in quibus urina aquoſa & tenuis eſt, præcipuè ſi vigiliæ vel vertigines vel capitis pulſationes adſint(7); ex purgatione enim his urina non concoquitur, ſed citrà ſudores, & judicationes, Febres, modò tutæ ſint, diutiùs perſeverabunt. Vitanda quoque eſt alvi purgatio, ubi os amarum, inferiora algida, aliave accidentia, humores corruptos in ventriculum concurrentes oſtendunt; nam ſurſum per os his proximus exitus eſt. Atque etiam ubi extrema frigida inſtantem acceſſionem præſagiunt, medicamentum malè adhibetur. Periculoſa eſt purgatio iis, qui partes circa imum ventrem valdè tenues & eliquatas habent(8); ſed in morbis pectoris, poſtquam ſputa rejici cocta inceperunt, ex-

(6) Lib. de Purgantibus.

(7) De ratione Victûs in Acut. 399.

(8) Aphor. 35. ſect. 2.

itioſa

itioſa planè eſt: ſputa enim ſiſtit, unde æger, circa judicationes, ſuffocatur(9). Denique omnis evacuatio, ubi aliam opportunam natura molitur, ei ſi impedimento ſit, peſſima eſt.

Ubi itaque viſum eſt alvum liquare, ſed aliquid horum ejus profuſioni repugnaverit, ad infuſa per alvum confugiendum eſt. Hoc genus præſidii ſemper tutum eſt. Atque inter Febres vehementes, & harum etiam acceſſiones, & protinus inter initia, & circa judicationes, imo cùm critica evacuatio prodire inceperit, adhiberi poteſt(1). Ad ea autem non modo dejicienda, quæ circa ventrem turgent, & ad derivandos à ſuperioribus partibus humores, ſed etiam ad extenuendas ipſas Febres, infuſis per alvum uſus eſt Hippocrates. Alvum autem in peripneumoniâ, ſic ille, primis quatuor aut quinque diebus ſubducere oportet, & hoc paulo ampliùs, quo & Febres obſcuriores fiant, & dolores leniores; quum autem æger evacuatus ſit, & debilis, infernam alvum tertio quoque die deorſùm ei commoveto, quo & corpus valens ſit, & ſupernæ

(9) Lib. 3. de Morbis.
(1) Id teſtantur loci ſuprà citat.

regiones

regiones humoris exſortes; nam ſi multus humor a quinto die infrà ſecedat, ſummæ reſiccantur partes, ſiſtuntur ſputa, & ſuffocatio inducitur. Oportet ergo neque infernam alvum valdè ſuppreſſam eſſe, ne Febres fiant acutæ, neque etiam fluidam, ne ſputa ſiſtantur, ægrotiquc proſternantur vires(2). Itaque ex alterâ parte, in hac re contemplanda eſt Febris vehementia, ex alterâ naturæ robur, & evacuatio, ſi quam natura opportunè molitur; hoc utique alvi ſubductionem recuſat, illud deſiderat: facultatibus igitur utrinque æſtimatis, facilè perſpiciet rei medicæ prudens, quando in alvum infundere expedit.

Refert etiam, ex quânam materiâ clyſma ſit: ſi ea lenis eſt, eluit inferiorem inteſtini partem, fovetque; ſi acris, à ſuperioribus etiam partibus ducit; ita ut, medicamento triplici ferè doſe in ventrem infuſo, non minus validè fundetur alvus, quam ſi idem, juſtâ quantitate, devoratum eſſet. Ex ſuperioribus autem judicandum eſt, quænam materia, deſiderato clyſtere, ei aptiſſima erit.

Aretæus, qui Hippocrati & medendi & ſcribendi arte tantum cedit, præcep-

(2) Lib. de Morb. 3. 493.

torem

torem quoque in curationibus proximè aſſecutus eſt; adeo ut eum ſua plurimùm ex Hippocrate traxiſſe cenſeat H. Boerhaave. Hic ſemper, inter morbos acutos febriles, inteſtina vacua ſervat; cum id ſolum propoſitum ſit, clyſtere ex materiâ leni, utique ſem. lini, fœnugræci, & malvæ decocto, utitur; ſicut in curandis cardiacis, & venæ & arteriæ dorſualis affectibus. Aliquando, cùm, præter ſtercoris dejectionem, a parte ſuperiori affectâ revellere materiam, aut flatus a præcordiis educere moliatur, ſicut in curatione phrenitidis & peripneumoniæ, acribus alvum glandibus, aut illitionibus continentèr irritat: ſin vero aliquandiu aſtricta manſerit alvus, eam aquâ mulſâ, oleo, & nitro ducit. Acerrimum autem eſt infuſum huic in apoplexiâ probatum, quod præter nitrum, multum euphorbii & colocynthidis recipit. Purgantia etiam per os, ad extenuandas inflammationes, ſicut in anginoſâ paſſione poſt venæ ſectionem exhibet. Cæterùm is quoque multò ante judicationes, in morbis acutis, evacuantibus, purgantibuſque remediis uti præcipit (3).

(3) De Curat. acutor. Morborum. lib. 1. cap. 1.

Antiqui

Antiqui medici, exceptâ tantum Eraſiſtrati ſcholâ, ab Hippocrate aduſque tempora Aſclepiadis, eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo ſæpius alvum ſubtrahebant. Is autem, licet medicamento ſuſtulit, cibis tamen & potionibus alvum mollivit, & clyſtere etiam, non quidem ſæpè, ſed in omni ferè morbo ſemel vel bis ſubduxit(4). Hoc præſidio is utitur, ſi caput grave eſt, ſi oculi caligant, ſi morbus majoris inteſtini eſt, (quod Græci κῶλον nominant); ſi in imo ventre, aut coxa, dolores ſunt; ſi in ſtomachum bilioſa quædam concurrunt, vel etiam pituita eò ſe, humorve aliquis, aquæ ſimilis, confert; ſi ſpiritus difficiliùs redditur; ſi nil per ſe venter excernit, utique ſi juxtà quoque ſtercus eſt, & intùs remanet; aut ſi ſtercoris odorem, nil dejiciens æger, ex ſpiritu ſuo ſentit; aut ſi corruptum eſt, quod excernitur; aut ſi prima inedia Febrem non ſuſtulit; aut ſi ſanguinem mitti, cum opus ſit, vires non patiuntur, tempuſve ejus rei jam præteriit; aut ſi multùm ante morbum, aliquis potavit; aut ſi is, qui ſæpè, vel ſponte, vel caſu, purgatus eſt, ſubitò ha-

(4) Celſus in lib. 2. cap. 12. & lib. 3. cap. 4.

bet alvum ſuppreſſam. Servanda vero illa ſunt, ne ante diem tertium ducatur, ne ullâ cruditate ſubſtante, ne in corpore infirmo, diuque in adverſâ valetudine exhauſto, neve in eo, cui ſatis alvus reddit quotidie, quive eam liquidam habent, neve ipſo acceſſionis impetu; quia tum, quod infuſum eſt, alvo continetur, regeſtumque in caput multo gravius periculum efficit: pridiè vero abſtinere debet æger, ut aptus tali curationi ſit; eodemque die ante aliquot horas, aquam calidam bibere, ut ſuperiores ejus partes madeſcant, tum dejicienda alvus eſt: ſi levi contenti ſumus, purâ aquâ; ſi paulò valentiorè, mulsâ; ſi leni, ex aquâ, in qua fœnum græcum, vel ptiſana, vel malva decocta fit. Acris autem eſt marina aqua, vel alia, ſale adjecto, atque utraque decocta commodior eſt, acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle. Si acrior eſt, eo plus extrahit, ſed minùs facilè ſuſtinetur (5).

Multâ cautione in hac re uſus eſt Aſclepiades, atque multâ ſane opus eſt; cùm inediâ abſolutâ trium omnino dierum, vaſa prius fuerint exaninita, & vires eâ, luce,

(5) Celſ. loc. citat.

&

& vigiliâ, convulſæ, corpuſque dejeſtum. His utique infirmati validas per alvum evacuationes ægerrimè ſuſtinent. Quamobrem omnes, qui Aſclepiadem in ratione cibandi ſecuti ſunt, medicamenta damnaverunt, & a clyſteribus etiam frequentibus & acrioribus abhorruerunt. Quod apud Celſum, Cæliumque Aurelianum, videre eſt. Sed omnium primus Chryſippus, Eraſiſtrati præceptor, ſanguinis miſſionem & purgationem alvi rejecit, quòd corpus per inediam pariter atque per iſta præſidia juxtà evacuari perſuaſus fuerit(6).

Vomitum quoque, in iis Febribus quas bilis concitat, neceſſarium judicat Celſus: ergo omnibus, qui ante Febres horrore & tremore vexantur, omnibus qui cholerâ laborant, omnibus etiam cum quadam hilaritate inſanientibus, utilem exiſtimavit; Sed aſperioribus medicamentis opus non eſſe edicit: & eodem authore, ſi quid corruptum eſt, nil commodius eſt, id, quâ viâ primùm expelli poteſt ejicere; itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum ſunt, ad vomitum protinus confugiendum eſt; idem prodeſt ei cui pec-

(6) Galen. de V. S. adverſus Eraſiſtrat.

tus æſtuat, & frequens ſaliva, vel nauſea eſt, vel cui ſonant aures, aut madent oculi, aut os amarum eſt (7).

Hæ molles curationes admodum tutiores ſunt vehementioribus illis, quibus veteres uſi ſunt. Noſſe autem oportet, hic ut nullum periculum, ita levius præſidium eſſe, nec poſſe vehementi malo, niſi æquè vehemens auxilium ſuccurrere. Atqui Hippocratis præcepta, de expurgandâ materiâ turgente inter Febres, fuſiùs exponere, atque confirmare ex recentiorum obſervationibus juvat.

Igitur in eâ Febre, quam maximè exquiſitam, ex omnibus ſibi obſervatis, duxit Sydenhamus; bilioſam certe dixerat Hippocrates; æger plerumquè animam tantum non agebat, vomituriebat, lingua ſicca & nigra, ingens ac ſubitanea virium proſtratio, & partium externarum ſiccitas, urina ubique vel craſſa vel tenuis, utraque, ex æquo, cruditatis indicium. In morbi declinatione diarrhæa, niſi fortè medicus in principio obſtitiſſet, ſuperjungebat; unde morbus pervicacior redditus, diutius adfligebat; ſed ſuopte ingenio, ac propriâ in-

(7) Celſ. lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 13.

dole,

dole, vix ultra diem decimum quartum, vel viceſimum & unum perdurabit; quo primum tempore oborto ſudore, aut potius leni madore, morbus ſolvebatur.

Curatio hujus talis fuit; ubi Febres vehementes & vires & ætas integræ ſunt, primum (inquit author) in curatione locum V. S. attribuo. Poſt venæ ſectionem, ſollicitus ſeduluſque inquiro, nunquid ægrum vel vomitus, vel inanis aliqua vomendi propenſio, ſub Febris initium, interturbaverit? Id ſi contigerit omnino, medicamentum emeticum præſcribo; niſi vel ætas tenella, vel inſignis aliqua debilitas, ab eo temperandum ſuaſerit. Sanè vomitorium propinare, ubi iſtiuſmodi prægreſſa eſt vomendi proclivitas, adeo eſt neceſſarium, ut, niſi humor ille expellatur, in ſentinam complurium malorum difficilium ſit abiturus, quæ crucem figent medico, toto durante medicationis tempore, ægrumque in haud leve periculum conjicient. Ex horum præcipuis & maximè ſolitis eſt diarrhæa, quæ utplurimum, in defervescentiâ Febris conſequitur, quotieſcunque emetica quando ea ſuadebat indicatio, omiſſa fuere. In Febris quippe progreſſu, ubi malignum in ventriculo humorem nonnihil ſubegerit natura,

& ad inteſtina amandaverit; illa ab acri humore, & ex hoc in ſtomacho fonte perpetim ſcaturiente; uſque adeo corroduntur, ut non poſſit non inſequi diarrhæa. Jam autem in eo verſatur iſtiusmodi diarrhææ periculum, quod æger ſatis jam morbe debilitatus, enervatur ulterius, & ſudores illi lenes, qui has Febres diſcernere conſueverunt, penitus hac evacuatione præpediuntur.

Jam vero nequid dubites, humorem hunc in ventriculo nidulantem, niſi fortè vomitu eliminetur, hanc tragœdiam (diarhæam dico) quaſi ex inſidiis aliquanto poſt daturum, inquiſitione inſtitutâ, nunquam ferè non comperies, ſi quando Febrem diarrhæa comitetur, ægrum in morbi principio in vomitum proclivem fuiſſe, nec tamen emeticum fuiſſe propinatum. Porrò etiam compertum habebis, etiamſi proclivitas illa ad movendum jampridem præterierit, diarrhæam tamen, quamprimum vomitorium exhibueris, plerumque ceſſaturum.

Emeticum, quale paſſim a me propinatur, recipit infuſ. croc. metallor. ℥vi. oxymel

mel ſcillit. ſyr. ſcabioſ. comp. ana ℥ſs. (& hoc quidem ex acrioribus eſt).

Sæpe miratus ſum, quì factum fuerit, ut ægri tantum levaminis exindè ſenſerint; nempe, vomitu peracto, ſæva illa ſymptomata, nauſea, anxietas, jactationes, ſuſpiria luctuoſa, linguæ nigredo, &c, quæ & ipſos excruciarunt, & adſtantes perterrefecerant, mitigari ſolent & ſolvi, quodque morbi reliquum eſt εὐθύμως tolerari.

Exhibendum eſſet vomitorium ipſo planè Febris initio, ſi quidem optio daretur; ita enim fiet ut abhorrendis illis ſymptomatibus ex humorum in ventriculo lociſque vicinis deliteſcentium illuvie ortum ducentibus præmuniamus, imo vero & fortaſſe morbum ipſis quaſi incunabulis opprimamus; qui aliàs cum ægroti periculo grandeſcet, & longævus evadet; nutritus nimirùm dictis humoribus, qui vel ſubſtantiâ ſuâ in penitiores corporis partes tranſmiſſi, cum ſanguine commiſcentur, & ex ipſâ morâ pejores facti, atque venenatâ pravitate inquinati, ex foco ſuo jugitèr pertranſeunti ſanguini malignam auram afflabunt. Hujus autem rei cholera morbus exemplum nobis exhibet; ſi enim intempeſtivâ operâ

vomitus in illo morbo cohibeatur, humores acres corruptique, qui evacuandi eſſent, hoc pacto repulſi, vires ſuas & ſævitiam in ſanguine excercent, Febremque accendunt, quæ ut mali moris, & gravibus ſymptomatibus ſtipata eſſe ſolet, ita niſi propinato emetico tolli vix poterit, ægro jam ne quidem vomituriente.

Quod ſi nobis, ut ſæpè fit, verò accerſitis non licuerit emeticum inter initia Febris propinare, certè tamen convenire exiſtimaverim, ut quovis morbi tempore id fiat, modo vires ferant.

In Febribus tumultum ab emetico concitatum opio ſedare oportet.

Vomendi exantlato negotio, ubi vehementiam Febris ulterius extenuare opus fuerit, poſtridiè emetici exhibiti enema præſcribo; eumque, ſi ſanguinis nimis exæſtuet, ſingulis vel alternis diebus, prout res poſtulaverit, repeti jubeo, ad uſque decimum morbi diem. Verum, ſi magna vis ſanguinis miſſa fuerit, vel æger ſit ætate provectâ, enemata nulla impero, etiamſi ſanguinis multum efferbuerit; ab iis enim metuendum eſt, vim ſanguinis tantum relaxari, ut impar ſit natura, criticè morbum depellere. Elapſo vero decimo die, cum jam idoneis

his

his evacuationibus æger extra periculum poſitus fuerit, quantum ad illa ſymptomata attinet, quæ ex nimiâ ebullitione oriuntur; mox ad aſtringendam alvum memet accingo, atque negotio tunc temporis ad ſecretionem vergente, medicamentis calidioribus liberalius indulgendum cenſeo; quibus concoctio acceleratur, & judicatio citius peragitur, quæ circa 14 diem hâc methodo utplurimum evenit. Verum ſi refrigerantia quælibet ſerius adhibuerit, atque ita, eorum ope, effervefcentia ſufflaminetur; mirum non eſt, ſi Febris ad viceſimum primum, quin & in effœtis corporibus malè tractatis multo longiùs excurrat.

Illud porro obſervatu dignum eſt, quandoque accidere ut æger clyſterum aliorumve catharticorum uſu, circa inclinationem morbi intempeſtivè præſcriptorum, parum alleviari videatur; imo nonnunquam apyrexiâ omnimodâ frui, poſt diem autem unum alterumve, ſenties novam Febrem accendi, quæ idem ſtadium ac prior decurſura eſt, niſi forſan in intermittentium claſſem ſe reponat(8).

Hæc adeo multa ex Sydenhamo exſcripſi, quòd ad unguem Hippocrati in cu-

(8) De Feb. contin. Ann. 1661, &c.

rationibus

rationibus aſſentiatur; ita ut jurares ab hoc illum ſua omnia hauſiſſe: vel ſi id non fuerit (ut fama percrebuit) utrumque ab eadem magiſtra, natura utique, ſuam artem didiciſſe, veriſimillimum eſt.

Hujus autem medendi methodi commoda ulterius proſequar, oſtendendo, quæ detrimenta, ex neglectâ vel malè inſtitutâ materiæ turgentis expurgatione, eveniunt.

Iiſdem annis, quibus Febres à Sydenhamo deſcriptæ, in Anglia vulgares fuerunt; ſimiles ferè Piſis in Italiâ, plurimos invaſerunt, multoſque letho dedere. De his ita Borellus: Communiter incipiunt hæ Febres typum Febrium tertianarum ſimplicium habentes, cum capitis ſtupiditate, dolore ſtomachi, oris amaritudine; in ſeptimo Febris non intermittit, in undecimo fit maligna, & quibus alvi fluor non ſuccedit, ante vel poſt decimum quartum diem, moriuntur. Atque alvi fluor, à periculo non liberat, niſi bilis copiam ſubducat. Cæterum non modo in his Febribus, ſed omnibus aliis nunc graſſantibus morbis, nullus evaſit abſque ſpontaneo aut promoto alvi fluore. Citra Febres quoque oris amaritudo ſæpe atque ſæpius adeſt.

In

In quatuor cadaveribus, quorum ſectionibus interfui, nulla notabilis læſio in pulmonibus viſa eſt, exceptâ aliquâ ariditate, ab ardore febrili fortè nductâ; in reliquis ſani apparuere. Meſenterium pariter, & glandulæ in ipſo contentæ, nec putridæ nec corruptæ erant, ut dubitabatur; ſubſtantia quoque hepatis & lienis nullâ læſione afficiebatur. Veſica tantum biliaria inſigniter turgebat, & inſuper ventriculus eodem humore bilioſo affluebat, & in aliquibus inteſtina flavo colore tincta inventa fuere. Hoc eſt illud totum quod adhuc uſque obſervatum fuit in omnibus hujuſmodi morbo extinctis. Cunctis magnâ ſiti, & ventris dolore, laborantibus. Nonnullis delirio, oris amaritudine, vomitibus, inquietudine magnâ afflictis, poſt alvi fluorem levamen ſecutum eſt.

Patet nullius auxilii eſſe ſanguinis miſſiones, quia nulli, qui periit, deerat hujuſmodi remedium, etiam ad tertias vices repetitum. Neque plus auxilii tulerunt veſicantia; etenim omnes ad tumulum, brachiis, pedibus, & aliis partibus ulceratis, delati fuerunt. Hic in uſu non ſunt magnæ

magnæ purgationes; ideo earum fructus ignoratur. Sed bilem contemperare ſpir. vitrioli & ſulphuris nituntur, & ope clyſterum ſubducere, nonnunquam medicamentum minorativum propinare audent. Si ex his dejiciatur bilis copia, ſpes eſt; è contrà, metus. Declarat id Antonii hiſtoria; purgato enim eo, deterritus eſt medicus, qui non obſervaverat effectus quos ipſe per ſeceſſum & alia præſidia deſideraverat; poſtea autem magna bilis copia per alvum expurgata, atque deinde poſtero die ex altero clyſtere excreta, remanſit is ſatis liber, hilaris, & ſereno capite, Febriſque diminuta eſt (9).

Quam ineptæ fuerint cum venæ ſectiones tum veſicantia cuti admota, ad humores corruptos circa ventriculum hærentes educendos, unicuique palam eſt; parum quoque valent clyſteres, vel etiam medicamenta minorativa dicta, Bili è veſica evellendæ: ſi autem in inteſtinum jam natura exinde depulerit, utiles quidem ad eam ſubducendam proculdubio ſunt; ſed hoc non ſemper fuit, & plurimi, nil obſtante hâc medicinâ, ſuccubuiſſe videntur, & vel eo quod bilem

(9) Ex Epiſt. Borell. in Oper. poſthum. Malpig.

copioſè

copioſè non profudiſſent. In hujus enim unica profuſione ſalus. Non poſſum quidem non mirari, quod peritiſſimi viri in ſecandis corporibus, & uſibus partium inveniendis, Malpighius utique & Borellus, bilem à veſticâ (cum intra bilem totum morbum ſiſti vidiſſent) emetico exprimere & ventriculo educere, minimè ſenſerint. Certè æquum eſt ex hiſtoriâ mali cenſere, ob neglectum emeticum plures interiiſſe. Sed id magis admirandum eſt, quòd nemo medicorum ex Hippocrate (cujus nomen in omnium medentium ore eſt) intellexerit, materiam turgentem commodâ purgatione educere.

Cæterùm præter bilem alii humores interdum etiam turgent, & haud minora vitia quam bilis pariunt. Qui maximam infantum partem affligunt, & e vivis tollut morbi, ab acido humore circa primas vias ſtabulante ortum ducunt, ut author quidem fuit Gualter. Harris. Poſt hunc igitur eorum morbos, exhibendo alkalica dicta, ad contemperandum acidum, & deinde contemperatum dejiciendo per alvum fere curant medici. Quando acidum ſubeſt, Hypocondria, acerbi dolores aut ventrem tormina affligunt.

Pituita

Pituita quoque corrupta ventriculum & inteſtina laceſſere poteſt. Id quidem evidens eſt in morbo, qui colicus Damnoniorum dictus eſt: Quamobrem, & propter affinitatem, quam cum aliâ paſſione poſtea proponendâ in quibuſdam habet, ejus hiſtoriam ex authore qui de ſuis popularibus optimè meritus eſt, ſummatìm perſtringere non gravabor.

Quovis autumno morbum iſtum colicum apud Damnonios videre eſt: quibuſdam vero annis maxime vulgaris is eſt, at ubi vulgatiſſimus fuit, nullum corripuit, qui neque poma cibo, neque eorum ſuccum crudum potione devoraverat; alvum vero aſtrictis graviſſimus fuit.

Exorſus eſt morbus ab angore ventriculi, dolore in epigaſtrio vehementi, pulſu debili & inæquali, ſudore frigidiuſculo, lingua interim muco erat obducta ſubviridi aut fuſco, halitus autem fætidiſſimus; ſubſecutus eſt vomitus enormis bilis viridis, nonnunquam atræ magnâ ſemper pituitæ quam maximè acidæ & valde tenacis comitante copiâ. Hiſce per diem unam alteramve perſiſtentibus, acceſſit alvus adſtricta admodum, imminutâ deinde paululum

lum vomitione, deſcendebat dolor, & umbilici regionem atrociſſimè torquebat, deinde ſpinam & lumbos; cedentibus ventris torminibus, augebatur ad ſpinam dolor, iſque jam per totum dorſum ad humeros uſque excruciabat, brevique indè brachia invadens, juncturis præcipue fixus hærebat, motumque deſtruebat manuum prorſus; femora quoque, & crura haud multo leniores eodem tempore paſſa ſunt cruciatus. Dum ab inteſtinis ad membra tranſiret morbus, pulſus vibrabat fortior, atque febricitabant lævitèr ægroti. Nonnulli etiam hoc morbi ſtatu delirabant; his limpida fuit urina; & ſi per totum morbum urinam pallidam ſine ſedimento redidiſſent, hos ſubitò corripuit vel diſtenſio nervorum, vel delirium, aut manuum paralyſis. Cum morbus jam artus occupaverat, ſudor multus fœtidus, acidum ſpirans, dolores lenivit; & ſi quis dolor ventris etiamnum permanſerit, eo diffluente, evanuit. Quibuſdam autem, nil obſtante multo ſudore, manus reſolutæ ſunt. Aliquando cum ſudore benigno plurimæ eruperunt puſtulæ rubræ purientes, eæque per totum ferè corpus tum omnes dolores ſe mox ſubduxere. Hic fui

ſuit equidem optimus morbi exitus; at frequentiùs longè colicum dolorem excipiens rheumatiſmus, rheumatiſmum viſcerum tormenta, alternâ vice miſeros diu mactabant: Morbo nunc ad artus, nunc in inteſtina tranſlato. Aliqui, at perpauci diù multùmque hoc morbo afflicti, inſultibus epilepticis correpti, fato ſuccubuere.

Ad vehementes dolores ſedandos venæ ſectio aliquando tentata prorſùs inutilis fuit, ſed grave penè animi deliquium arceſſebat. Optimum hujus morbi præſidium fuit vomitus, interdum ad quartam uſque vicem alternis diebus elicitus, quo & maxima copia pituitæ tenacis, circa ventriculum ſtabulantis & inteſtini ſuperiorem partem, educitur, nec non bilis corrupta penitùs expurgatur. Aliquandò ex peractâ vomitione ceſſant, ſaltèm pro tempore, artuum dolores. Cum jam vomitus conquieverit, quod exhibitis paregoricis citò efficitur, danda ſunt protinus medicamenta per alvum purgantia cum anodynis: hæc etiam ſæpiùs repeti debent; nam ſi quis alius morbus, hic profectò, frequentem purgationem & alvum diù ſolutam requirit. Inſupèr ad delendum, quod in venis vitium eſt, multa di-

diluentia ingerere, & deinde ſudores copioſos provocare oportet. (hucuſque ex illo) (1).

In hoc affectu, neminem latere poteſt, quòd vitium primò ventriculum, deindè inteſtina, affligat; a quibus mali ſucci in venas deferuntur, & articulos mox occupant, nervos potiſſimùm ibi lædentes: ad abſcedendum autem per cutem poſtea apti nati ſunt; ſiquidem ſudores, & puſtulæ morbum diſcernunt. Urina etiam, in qua multum ſubſidet, aliquid ab eo ſubducit. Pituita vero corrupta, propter acrimoniam acidam ex pomis ſibi adjunctam, ſingularia quædam accidentia infert. At citra pomorum vel fructuum acidarum uſum, pituitoſa colluvies circa ſtomachum inteſtinaque haud rarò colligitur. Unuſquiſque inter curationes medicas verſatus, proculdubio obſervavit, quantam pituitæ copiam emetica, ventriculo imbecillis & malè concoquentibus exhibita, educunt. Atque pallidas quidem virgines ferrum intra venas non recipere devorantes, ante-

(1) J. Huxham. in opuſcul. de Colico Damnon.

quam pituita a primis viis exturbetur, notum eſt. Poſſe & hanc materiam corrumpi nemo inficias ibit; ſed ex hac ſæpe proficiſci Febres lentas nervoſas vix aliquis, credo, (quoniam res nova eſt) facilè admiſſurus eſt. Hiſtoria autem morbi & accidentia quæ eum concomitantur id mihi ſaltèm probabile rediderunt.

Lentæ utique Febres, in regionibus minùs æſtuantibus, conſtitutione humidâ, circa loca uliginoſa, frequentiſſima ſunt. Imbecillos aut naturâ, aut caſu, aut mœrore exercent; tum eos qui pravo crudoque victu, præcipuè cucumeribus & melonibus veſcuntur. Idem quoque hominum genus, eidem victus rationi &c. aſſueti, præſertim ſi alvus ſtrictior fuerit, in Germania purpurâ infeſtantur (2). Id autem obſervatu maximè dignum eſt, quod in Scotiâ, circa Dumfries, dum Febres nervoſæ vulgatiſſimæ eſſent, illæ ne unum cibis lautis vinoque deditum occupare viſæ ſunt (3). Pauciſſimi præter

(2) Hofman. Med. rat. ſyſt. T. 4. Sect. 1. cap. 9.
(3) Medical Eſſays, &c. Tom. 4. Art. 23.

infimum

infimum genus hominum a Febre pete-
chiali apud nos graſſante correpti ſunt.

Nonnulli ſenſim minus minuſque va-
lent; cibos faſtidiunt, vel malè conco-
quunt, & animo marcent, antequam Fe-
bris palàm invadat: maximam autem
partem homines levi vagoque horrore,
incerto lenique calore, ſub initio corri-
piuntur; accedit ſimul laſſitudo, torpor,
& oſcitatio; deinde præcordiorum op-
preſſio, nauſea, gravitas capitis, aut ver-
tigo quædam. Pulſus equidem frequens
eſt, & plerumque debilis & inordinatus.
Calor autem inſignis haud unquam exci-
tatur; ſed, dum ſuperiora calent, inferi-
ora frigeſcunt. Poſt hæc, obrepente ma-
lo, quoſdam habet cita alvus cum tor-
minibus; multos vero ſudores inæquales,
nil morbum levantes, corporiſque impo-
tentia: ſed omnibus indies caput magis
tentat malum, jamque aut loqui aut mo-
veri piget, & vel ſopore nimio, vel vi-
giliis mirè anxiis, & fere perpetuis, deti-
nentur; intra verba deſipiunt, ſubſiliunt
tendines, ſudores frigidiuſculi, inconſtan-
tes; aliquando vero profuſi maximè, glu-

tinoſi, &, ante mortem, haud raro gelidi, contingunt; ſtragula contrectant ægri, floccoſque carpunt, pulſus exilis eſt & formicans; denique perpetua ferè & frigida ſuſpiria certiſſimam inſtare mortem denunciant. Lingua inter has Febres humida muco ſubalbido obducta eſt, niſi mediâ in parte, ubi & arida & fuſca fit. Tenuem plerumque reddunt urinam, ſaltem colore non magis tinctam, quam proſperâ valetudine eſſe debet, aliquando limpidam, haud raro ſubnigram, ſæpeque aſperum albidumque ſedimentum ineſt.

Papulæ rubræ, copioſæ, floridæ, aut plurimæ puſtulæ miliares turgidæ, ſtatu morbi erumpentes, bona præſagiunt: præcipuè ſi accedunt ſputa liberalia continua, aut multæ craſſæ ſubſidentes urinæ. At nonnùnquam primâ puſtularum miliarium meſſe deciduâ, ſerotina viget, idem iterum iterumque, per plurimarum ſeptimanarum intervallum repeti aliquando viſum eſt; incerto tum plerumque ægri fato. Juvat etiam circa judicationes ſæpè lenis diarrhæa, blandus perſæpe juvat

per omnia membra diffuſus æqualis tepidus ſudor. Judicatione ſuccedente pulſus fit plenus, valens, & bene ordinatus; atque, ſi talis non ſit, vix convaleſcit æger, vel ſaltem morbum recidivum patitur. Eadem ferè de pulſu in Febre miliari obſervavit Hofmannus (4). Hoc quidem his Febribus proprium eſt; nam in Febribus acutis & ardentibus abſque præcordiorum vitio, pulſus ante judicationes magnus eſt, & vehemens; poſt judicationes vero minùs valens & lenior.

Lenta Febris peſtifera eſt ſemper, ubi apthæ nigræ aut petechiæ fuſcæ, atræ aut vibices apparent; præſertìm ſi accedit alvus cita, plumbea, nigra, colliquans, aut ſudores oleoſi.

Hæc lentæ Febris hiſtoria eſt (5): omnia quidem in illam ducentia, ex iis ſunt, quæ ventriculum & inteſtina colluvie pituitoſâ infarcire conſueverunt. Deindè unumquodque ferè accidens, quocum

(4) Med. Syſt. T. 4. ſect. 1. cap. 9. §. 6.
(5) Contexitur maximam partem ex Huxham. Diſſert. de Febre nervoſa & Tractat. xxiii. Tom. 4. Act. Medic. Scot. Brit.

 ini-

initio ſtipatur Febris, inter notas materiæ turgentis ab Hippocrate ponitur, excepto ſolo pulſu, quem is ſemper neglexit: ſed Galenus pulſus obſcuros & malè ordinatos ex notis eſſe ventriculi a crudis humoribus male affecti ſtatuit (6). In hac quoque affectione, ſicut in morbo colico damnoniorum, corruptâ pituitâ, prima tragœdia circa ventriculum agitur: non ſuccedunt autem ſolennitèr inteſtinorum tormina, quia hic paritèr non inſunt acidi ſales; ſiquidem ex omnibus humoribus vitioſis acidi inferendis doloribus aptiſſimi ſunt. Id autem aliquando obſervatum eſt: in Febre utique peticulari Coloniæ graſſante infeſtabat ægrotantes ut plurimum hypochondriarum, ſed præcipuè ſiniſtri dolor, qui, quod notandum, per lumbos ſecundum ſpinam dorſi aſcendens, lancinanſque, ad ſcapulas extendebatur; illi non raro ſe præbebat comitem pleuritis, vel angina. Dolor ille naſcitur, authore Donckers, ex vitioſis ſuccis, & flatibus à ventriculo deſcendentibus, cum inteſtina occupaverint; ea

(6) Method. medend. Lib. 12. Cap. 3.

autem

autem inteſtini pars, quæ à ſiniſtro rene antrorſum aſſurgens in varias flectitur incurvaturas, (progreſſu materiæ hic loci difficiliori,) præ cæteris obſidetur : exinde autem vitium vaſa lactea ſubiens, & ad venam ſubclaviam properans, dolorem juxta lumbos & ſpinam concitat ; tandem ſanguini admixtum haud infrequenter inflammationem pulmonum, laterum, fauciumve inducit, vel cerebrum obſidet, aut meliore fortuna ad cutem defertur (7).

Ad hæc, puerperas ideo in Febres exanthematicas & purpuratas tam frequentèr incidere credit Hofman. (8), quòd primas vias a ſordibus gravitatis tempore contractis non convenientèr pharmaco expurgaverint : quando enim prima regio corruptâ & impurâ materiâ obſeſſa eſt, levis animi affectus, aut ira, aut terror, vel improvida corporis refrigeratio illam commovendo, & ſanguini invehendo, Febrem exanthematicam concitat. Vel forſan, ut mihi videtur, motus, calor,

(7) Idea Febris Petechialis.
(8) Med. Syſt. T. 4. S. 1. cap. 9. & ob. 5.

& turbatio, quæ in partu contingunt, vel ſebricula, lactis proventum præcurrens, congeſta recrementa potiſſimùm corrumpunt. Quòd humores vitioſi ab inteſtinis ad cutem deferri apti nati ſint, olim novit Hippocrates; ſiquidem iſte notat, quòd ſuppreſſo bilioſo alvi profluvio, ſi faſtidium ſit, exanthemata circa cutem effloreſcent, oculi quoque inflammantur & illachrymant (1). Exanthemata autem, hac ratione concitata, aliquando miliaria fuiſſe, obſervatum eſt in Germania; nam in acutis Febribus, variolis, & morbillis, ſi alvus diutiùs aſtricta eſt, vel diarrhæa contingens ſiſtatur, purpura ſubſequi ſolet (2). Si Febres catarrhales malignæ, & exanthematicæ alvi fluxu ſolutæ fuerunt, ægri à purpuræ albæ incurſu immunes perſtiterunt, quæ haud raro, declinante morbo, non ſine magno periculo, ſupervenit (3). Quemadmodum autem in morbo ſuperiori colico mali ſucci, ad inteſtinis invenas tranſlati, artus

(1) Coac. Prænot. (208.)
(2) Hofman. l. c. obſerv. 7.
(3) Idem ibid. cap. xi. obſ. clin. §. 4.

protinùs

protinùs occupant, ita in hac Febre nervoſa caput potiſſimum petere videntur. Singularis enim cuique materiæ eſt indoles quà alia hanc, alia illam partem obſidet; quod quidem obſervatu facile, explicatu vero difficile eſt. Obrutis autem ſopore, pulſus neutiquam tardus & plenus fit, ſicut in aliis morbis ſoporoſis ſentiri ſolet; & ob eam fortè cauſam, quòd ventriculus hic laborat, a cujus affectionibus pulſus parvus, frequens, & inæqualis, individuus eſt. Sic quidem ſpiritus rarus & magnus proprium delirii accidens habetur; at delirantes crebrò, minimèque altè ſpirant quando alia quædam affectio (puta inflammatio circa thoracem) ſpirationes breves efficiens, delirio accedat (4). An igitur tum primùm liberantur primæ viæ, ubi pulſus circa judicationes plenus & valens tangitur? talis utique conjectura veri non abſimilis eſt; nam in illo morbo colico, de quo dictum eſt, quamprimum dolor inteſtina deſerit, pulſus fortior vibrat. Atque hæ

(4) Galen. de diffic. Reſpirat. Lib. 2. Cap. 4.

Febres

Febres per evacuationes criticas non ſiniuntur; vel, ſi deſierint, iterum redeunt, cum pulſus non inſurgat: fonte enim circa primas vias inexhauſtô, nova materia in ſanguinem, ad jacturam expulſæ reſarciendam, derivabitur. In promptu igitur ratio eſt, cur Febres lentæ tam diu ſæpe inhæreant, totieſque revertuntur, etiam poſtquam probabili judicio decretæ ſunt; nempè cùm pituitoſa colluvies ſensìm corrumpatur, & corrupta demum in venas tranſeat, longum erit intervallum, antequam tota (modo copia ejus adſit) hac ratione abſumetur. Atqui licet ea, quæ intra venas eſt, urinâ, ſudoribus, & exanthematibus efferatur, nova iterum, brevi intervallo, a primis viis ſanguini admiſcebitur. Hiſce omninò conſentit experientia; etenim ex obſervatione Germanorum, in quorum regione Febris miliaris, prius quam in noſtrâ afflixiſſe creditur, conſtat, quod id morbi genus ex alvo inter Febres ſtrictiori pabulum nanciſcatur, & longius extrahatur (5). Quinetiam ex noſtris medi-

(5) Hofman. l. c. cap. 9. Ob. clin. §. 5.

cis

cis nonnulli per alterum ferè menſem, vel ultra, haud raro perſtitiſſe Febres miliares viderunt, ubi intra provocationem ſudorum, ſtrictâ interim alvo, curatio inſtituta fuerit. Sudores quidèm, fateor, quod in venis hìc vitium eſt, educunt; ſed non impediunt, quominus materia corrupta a primis viis ei ſuccedat, imo potius eam promovent. Porro inter Febres lentas, ex obſervatione J. Huxham, (6), haud raro pituita, tenax admodum, totas adeò opplet fauces, ut ſtrangulationem penè minitetur; dato autem emetico, quocunque demum morbi tempore, mirum eſt, quantum levamen hoc affert ægrotis, quam immenſa vis glutinoſæ colluviei, albumen ovi referentis, & ſæpè vel eo multo craſſioris, ejicitur; ex quo mox ſæpe apthæ, coma, nauſea, ſingultus, linguæ terrificæ, nigrities faceſſunt. Et dubitavimus adhuc an pituita talia vitia concitaverit? quum eâ eductâ illicò ferè ceſſent. Nec minus utilis eſt, eodem authore, alvi purgatio ſub morbi finem, interpoſitis ſubindè cardiacis, & paregoricis; criſim enim naturæ, utcun-

(6) J. Huxham. Diſſert. de Feb. nervoſa.

que

que imperfectam, permovet: imo facit ſæpe, ut Febris, quæ hucuſque nullum certum ſervabat ordinem, remittentis plane, aut intermittentis typum induat. Atque ita non diarrhæum aut dyſenteriam, quas tantopere timent nonnulli, inducit, ut hoc modo præcaveantur optimè. Hæc ille. Minimè verò expectare oportet, uti opinor, donec pituita eouſque turgeat, ut in ipſis faucibus conſpiciatur: ſigna equidem ſunt haud incerta pituitæ ventriculum laceſſentis mox à morbi invaſione; fruſtrà autem unico emetico a pituitâ tenaci & viſcoſâ liberare totas primas vias moliuntur medici: cujus rei (ne longius abeamus) exemplum curatio colici morbi luculentum nobis exhibet. Neque ad inclinationem uſque morbi commodo purgantium careat æger; eo enim tempore, detritis viribus, evacuationes ægriùs feret. Quocunque vero morbi tempore ad educendum malum inteſtinorum farcimentum Febriſque fomitem, utilia eſſe poſſunt purgantia; modo imbecillitas non deterreat, neque natura in extrudendo vitio per cutem occupata ſit.

ſit. Id ſcimus, ſi puſtulæ circa cutem extantes, vel ſudores tepidi per totum corpus diffluentes, præcordiorum afflictiones ſedaverint, & pulſus pleniores effecerint; tunc enim religioſè a ſolvendo alvum abſtinere oportet, donec puſtulæ recedant, vel Febris ipſa quieſcat. Effloreſcentibus enim exanthematibus, purgantia vitioſos a cute ſuccos ad præcordia revocant, qui ibi hærentes, pectoris oppreſſionem, anguſtias, inquietudinem, anxietatem, pulſus obſcuros & frequentes, impotentiam corporis, atque animi, excitant. Cùm autem hæc nil obſtiterint, purgantia quoque morbi tempore propinavi, ex quibus minimè concidiſſe vires, ut vulgò timetur; ſed præcordia levata fuiſſe, pulſuſque invaluiſſe, ſæpius obſervavi. Non quidem mihi in uſu eſt alvum fortitèr ducere, ſed ſubindè medicamento, quod rheum aloemque recipit, leniter exturbare; mediis autem intervallis veſicantibus & paulo calidiori medicinâ arterias ad validiores motus incito, & ſimul ſudores lenes moveo. Interim etiam viribus vino & juſculis conſulo.

Hac

Hac enim ratione, vitium & a venis & a primâ corporis regione, evocare molior. Cæterùm hanc methodum mihi fauſtè ceſſiſſe affirmare poſſum, atque aliis, qui experiri haud aſpernantur, ceſſuram; vel meliùs quam vulgata ea, quæ in ſudoribus exprimendis tota eſt, ſpondere audeo. Vellem quidem quod purgantia vomitiones a tergo protinùs inter initia ſequerentur, dum & vires valent, & vitium nondum altas radices in venas egit; & deinde ſuccederent remedia quæ motum ſanguinis incitant, & ſudores eliciunt. Si quando Febris a purgatione intermittat, (quod haud raro accidit, ubi morbus fuit inveteratus) facilè cortici cedit.

Hæc autem vel ideo non admittent nonnulli, quia neque vetuſtatis ſanctione, neque ſplendidi nominis authoritate, ſuffulciantur: ut his aliquantulum ſatisfaciam, oſtendere operam navabo, quod id genus morbi, licet novo nomine Febris nervoſa dicta, olim & viſa fuit, & methodo huic non abſimili a medicorum principibus curata.

Igitur,

Igitur, quaſdam a pituitâ putreſcente concitari Febres medici paſsim agnoverunt; has autem, licet genio non abhorreant, diverſis nominibus diſtinxerunt. Deſumptâ quandoque denominatione, a quotidiano acerbationum reditu, Quotidianas dixerunt; quandoque Epialas, utique cum calor & frigus ſimul ægrum tentent; ſed, quum interiora æſtuent, & extrema algeant, Leipyrias (7); quum in animi defectiones proclives fuerint ægri, Syncopales humoroſas (8); tum a materiâ, ex qua ortæ ſint, Febres ex cruditate (9); atque ex ſede morbi fomitis, Febres Gaſtricas & Meſentericas (1): ſed & alia nomina præter hæc apud Arabes reperiuntur. In confeſſu tamen apud omnes eſt, quòd hujuſmodi affectus concitentur per humorem crudum, lentum, tenacem, circa primam corporis regionem corruptum; & quòd ideo imbelles, frigidi, otioſi, malè concoquentes, aut

(7) Galen. Lib. 2. de Feb. different.

(8) Avicen. Lib. 4. Fen. 1. Tract. 2. cap. 53.

(9) Holler. de morb. intern. lib. 2.

(1) Ballonius & Baglivi.

crudo

crudo victui aſſueti, his vitiis oportuni ſint.

De hoc morbi genere in lib. 12. methodi medendi, & cap. 3. agit Galenus: Febricitare incipiunt nonnulli, inquit, unâ cum oris ventriculi offenſione, ubi maximam crudorum ſuccorum copiam, vel ex cruditatibus, vel aliâ occaſione, congeſſerunt: his & præcordia inflata, & corpus tumidius videtur; color aliquando pallet, aliquando in lividum inclinat: ſemper autèm pulſus minores ſunt, quam pro caloris ratione; obſcuri quoque, omninòque inæquales. Ad hæc animi defectio ferè inſtat, facillimeque accerſitur. Cùm enim (ut ipſe alio loco diſſerit) præ craſſitie, copiâ lentoreve excrementi, vel meatuum ſtipatione, vel ſuâ ipſius infirmitate, natura nequit excernere omnem humorem pravum; is diutiùs cunctans, neceſſe eſt, ut corrumpatur; nullus enim alius humor talis manere poteſt, qualis initio; nedum is, qui adeo vitioſus eſt, ut amplius naturæ cultum recipere non poſſit (2). Hiſce adjicit

(2) Lib. 2. de different. Feb. cap. 5.

Ballo-

Ballonius; itaque pituita, ſicut & alius humor, in ventriculi regione cunctando, vitium acquirit, & utroque modo naturæ gravis, vitæ noſtræ ſtamina videtur præcidere; præſertim ſi os ventriculi, aut natura, aut alio modo ſit delicatius; eoque plus negotii datur, quo magis ille humor movetur & putreſcit. Ut inde vires ſæpe vacillent, ac labaſcant, quod ſæpe in Febribus quotidianis apparet aut quas pituita aut acida aut vitrea procrearit; nam & pulſus parvus, & urinæ confuſæ & crudæ, ἐφίδρωσις, defectiones animi, virium languor, apparent; quæ omnia terrifica ſunt, & ab audendo ſolent medicum avocare. Sicut enim in tertianis Febribus, Leipothymiæ ob mordacis bilis affluxum contingunt; ita in Epialis ob contumacem materiam languores & exiguæ animi defectiones cernuntur. Quicunque enim morbus ventriculum occupat, is cum virium imbecillitate ſemper junctus eſt. Caput etiam ſæpiſſimè unà cum ventriculo pati conſuevit (3). Ad hæc, Febres, ex pituitâ ortæ, non

(3) In Tract. de morb. mulier. cap. de Epial. Feb.

repentè & vehementèr irruunt, ſed ſensìm & leni refrigeratione, dum ſinceræ ſunt, invadere ſolent; calor deinde pedetentìm augeſcit, & magnâ quidem inæqualitate; ita ut mòdo calor, modò frigus ſentiatur. Sed neque in ſtatu multum ardorem & cutis ariditatem concitant. Urina plerumque colore diluta eſt, aliquando aquoſa, ſed raró ſanâ coloratior; ſæpe autem conturbatur, & ſedimentum craſſum, divulſum & aſperum ineſt (4). Hujuſmodi Febres ſæpe incidunt, diu inhærent, & quamvis fere debiles ſint, periculo non vacant. Siquidem ad malum faciei colorem, urinarum cruditatem, pulſuum inæqualitatem & parvitatem, ſi acceſſerint; etiam totiùs corporis gravitas, tarditas, motus mentis, & ſenſuum hebetudo, de remediis cogitandum non eſt, authore Hollerio, & de morte prænunciandum; multo magis ſi qua ſubſit inflammatio ventriculi, vel hepatis; illic enim & crudorum ſuccorum plenitudo eſt, & vires admodum

(4) Holler. l. c.

infirmæ; a quibus, & ſyncope & mors expectanda eſt.

Cum itaque affectus, a ſuperioribus noſtris pituitæ corruptæ, aſcripti, & ex eadem occaſione ortum ducant, & idem genus hominum corripiant, & eadem accidentia habeant, atque Febres nervoſæ, vel ſaltèm ea ipſa, quæ has ab omnigenis aliis maximè diſtinguunt; ſiquidem præcordiorum afflictio, cordis oppreſſio, pulſus parvi & obſcuri, corporis ſubita impotentia, animi marcor, & in defectionem proclivitas, ſenſuum tarditas, febres debiles diuturnæ periculoſæ, urinæ crudæ pallidæ, phlegmaticis pariter atque nervoſis Febribus juxta communes ſunt; æquum eſt igitur ut concludamus, hæc nomine tantum, non re differre; & ſi quam differentiam aliquando exhibeant, eam quidem ex regione, conſuetudine, vel omnium maximè a curatione planè diverſa, oriri veriſimile eſt.

Curationem autem quod attinet, haſce paſſiones tolerare poſſe ſanguinis profuſionem ex magno conſenſu negatur, niſi qua ſubſit inflammationis, vel Febris calidioris

lidioris nota: Arabes itaque, rubro tinctâ colore urinâ, aliquid ſanguinis demere ſub initio auſi ſunt; de quo auxilio mentionem Græci non injiciunt; quippe qui de affectione ſimplicè tantum egerunt. Hi quoque inſupèr a purgante medicamento abhorrent, ubi pulſus parvi & inæquales fuerint, & magna virium imbecillitas, ne animi deliquium accerſeretur. Attamen, protinus inter initia mulſam, in quâ decoctum fuit hyſſopum, vel quid ſimilis virtutis, tum ad extenuandam pituitam, tum ad eam per alvum expurgandam, præbebant; ſin minus alvus per mulſam non liquata eſſet, dejectionem clyſtere moliebantur; citatam autem ſinebant, ad detrahenda ſupervacua, quouſquè vires ſuſtinerent; quibus interim idoneo cibo, vinoque ſuccurrebant; ſimul continuis ferè frictionibus adhibitis. Arabes autem, qui fuſiùs de eo morbi genere ſcripſerunt, ubi animi defectiones non omninò deterrebant, præter hæc, vomitum raphano excitari, ſeu maximum præſidium, ubi nauſea fuerit, aut ſapor in ore alienus, voluerunt.

Pituitam

Pituitam quoque extenuantia, & per alvum, non validè quidem, expurgantia medicamenta, probaverunt ; dederunt quoque ea quæ ventriculo & inteſtinis roborandis præſtant ; tum etiam aliquandò diuretica. Porro, ex recentioribus medicis, Ballonius, inclinante morbo, ſudores elicere conſulit : ſudores autem moventia, eodem authore, ſub initio non proſunt, quia materiam crudam in venas raperent.

Jamque ſatis ſuperve multa de materia turgente licet dicta ſint ; nihilominus tamen huic argumento non ſatis feciſſe, mihi videbor, ſi omnino præterierim, quæ de hac materia ſcitè propoſuit eximius in exercitio artis vir Baglivius. In his brevitatis ſtudens, ejus verba non ſemper ſeverè tenui, ſententiarum præterea ordinem mutavi.

Vulgus medicorum & vulgus hominum eas vocat malignas Febres, quæ variis graviſſimiſque ſtipantur ſymptomatibus, ruuntque continuò in deteriùs. Dantur aliquando proculdubiò Febres a venenato fermento productæ, ſed raró eæ

 viſuntur.

viſuntur. Malignæ autem, quæ nobis videntur, ex viſcerum inflammatione, & ab apparatu pravorum & crudorum humorum, vel in primis viis, vel in maſſâ ſanguinis, concitantur. Quando ego ſolus ægrotorum meorum curam ſuſcipio, raró tales malignas Febres obſervo, ſed, inceptâ ab aliis curatione, neque ſecundùm oracula naturæ, neque divina ſenis præcepta, mille differentiæ & gravia accidentia occurrunt; quæ frequentèr ſoboles ſunt methodi depravatæ, non veró naturæ morbi, licèt hæc paſsìm ac quotidiè in praxi ſuccedant. Succedit etiam, ut pluries vidi, dari Febres nonnullas in ipſo principio, graves ſtatìm & periculoſas: has vulgus vocat malignas, & veneni causâ aromatica, alexipharmaca, calida, volatilia propinat, & mille id genus, quibus, quod præcavere volunt periculum, advocant & augent.

Romæ pravorum & crudorum humorum apparatus frequentiſſimi ſunt in primis viis, non ita in ſanguine, qui Febres producunt, quas Meſentericas dico.

Inter ſigna, quæ talium humorum apparatum

paratum in primis viis denotant, ſequentia ſunt, patientèr obſervando acquiſita. Os amarum, ſapor in eo alienus, lingua ſordibus obſeſſa, nauſea, præcipuè horis matutinis, halitus olens, dentes luridi & conſpurcati, ſtercora multum fætida, & ſpiritus infra erumpens graviſſimus. Caput aliquandò nutat & gravitat, aliquandò continuè dolet cum gravitate & pulſatione circa tempora, quæ poſt prandium & cœnam magis urgent, aures ſonant; urinæ naturales, vel non multum a naturalibus abludentes ſunt. Febres poſt prandium quoque & cœnam augentur, & ordinem Febris duplicis tertianæ continuæ obſervant. Calorem aut in volis manuum, aut pedum, aut circa hypochondria patiuntur; appetitus decidit; vultus pallet; alvus exſiccatur. Digniſſimum obſervatione, quod caput in his paſſionibus magis patitur, quam meſenterium morbi ſedes. Hypochondriacis & ventriculo imbecillis graviora accidunt mala, ſi humores nimium corrupti ſunt; lingua ſtatim nigreſcit; pulſus exiles ſunt, extrema frigeſcunt; anxietates, & id ge-

nus accidentium urgent; quæ vulgo malignitati imputantur, ſed hic falsò, quia eductis & contemperatis humoribus ventriculum laceſſentibus, protinùs ceſſant.

In Febrium Meſentericarum curatione, inutile eſt vim dierum criticarum obſervare; nam cruditas morbi in vehementiâ ſymptomatum conſiſtit, coctio vero ab illorum remiſſione. Quando vel minimùm remittere, & miteſcere accidentia, obſervo, ſtatim purgationem inſtituo, eamque frequentèr repeto; clyſteres etiam injicio, & totam dirigo curationem in educendo per purgationes meſenterico apparatu, interpoſitis quidem ſtomachicis remediis, ut aq. theriac. rutæ, &c. At patientia opus eſt; humores utique crudi in glandulis meſenterii hærentes, (ita quidem ille credidit) lentè & paulatìm educuntur; ergo ſtomachica digerentia interpono, ſicque curantur hæ Febres fælicitèr Romæ.

Poſtquam autem is ulteriori experientiâ edoctus erat, in curationis methodo aliquid mutavit. In principio Febrium quoties de purgatione res agitur, inquit,

inquit, obſervare ſtatìm ſoleo, an in primâ regione pravorum humorum congeries adſit, cum magnâ humorum turgeſcentiâ : ſi id ex notis animadverto, purgationem probo ; nam putris cachochylia, niſi tempeſtivè educatur, peſſimè ægrum in poſteris affliget ; eodem vero tempore uſurpanda ſunt, quæ digerendis humoribus apta ſunt. Si quædam ad vomendum propenſio ſit, emetica ducentibus alvum medicinis admiſcenda ſunt, ſed civibus jam Romanis non benè cedunt : itaque ſingulis vel alternis diebus alvum decocto ſenæ, & ſyr. rhei expurgo. Si poſt quinque horas ab aſſumpto medicamento, alvus non reſpondet, clyſtere ſolicito. Totum ventrem quoque decocto calido cichorei, agrimonii, altheæ, & nitri foveo. Si æger purgationibus impar ſit, clyſteribus quotidiè utor. Quolibet mane jus pulli cum cichoreo & ſem. citri contuſis exhibeo, præterea & aquam theriacalem, vel alia ſtomachica. In his ægrum uſque ad ſeptimum diem contineo ; poſt ſeptimum denuò obſervo, quam periodum, & in quibus ſymptomatibus

tibus accedit Febris, et methodo cuilibet neceſſariâ occurro.

Id autem pro certo dicam, me præfatâ medendi methodo, Febres cum apparatu humorum, quas voco Meſentericas, circa decimum quartum, vel ad ſummum, viceſimum primum diem, tollere. Salutis vero ſpes circa nonum vel undecimum illuceſcit. His Febribus cort. Peruvian. ſummopere obeſt.

At contrà, ſi vel minima ſuſpicio appareat acuti & inflammatorii morbi; cujus notæ ſunt lingua arida, urina rubra, calor ingens per totum corpus cum ſiccitate cutis, ſitis magna, &c. a purgatione omninò abſtineo. At in his etiam Febribus, ſi dolor ſit ad præcordia, & apparatus pravorum humorum; licet obſit purgatio morbo primario, attamen cauſâ turgentis materiæ a purgatione curatio incipienda eſt (5). Eamdem quoque Ballonio fuiſſe ſententiam video; is alias Febres eſſe venoſas, alias eſſe gaſtricas, nota-

(5) Hæc omnia apud Baglivium ſunt, in lib. 1. Prax. medic. cap. de Febribus malignis & meſentericis, & in epiſt. ad D. Andry.

vit;

vit; quæ venoſi ſunt generis, hæ primo quoque tempore per V. S. ceſſant, quæ alii ſunt generis, non facile V. S. ſolvuntur, & contra cathartico egent (6).

Quinetiam in Febre petechiali, experientia comprobatum eſt multiplici, purgationem ventris ineunte morbo ſummum fuiſſe remedium; purgationis quidem neceſſitatem, (ut verbis utar medici in curanda ea Febre longe feliciſſimi) & bonos effectus non tantum ſuadet ratio, ſed experientia etiam mihi confirmavit adeo frequens, adeo certa, ut ſi hæc falſa ſit, aut eſſe poſſit, nulla certa aut ſit, aut fuerit, aut futura eſt, (hæc ille) (7). Uſurpanti quoque mihi id genus præſidii in Febre petechiali, apud nos hoc tempore epidemica, ex votis ſucceſſit eventus. Imo novi aliquoties, ubi vertigo, gravis dolor capitis, inſignis præcordiorum oppreſſio, multus mentis corporiſque languor, in hac conſtitutione cum Febre ingruentia, per eam medendi rationem protinus ſubmota fuerint, ſuppreſſâ Febre

(6) Ballon. lib. 2. epidem.
(7) Donckers, id. Feb. petech.

petechiali

petechiali in ipſis incunabilis; ſic quidem videtur, cum hæc ex præcipuis ſint notis, quas aliquis ineuntis habere poteſt morbi. Atque inhærente penitùs Febre, lenis alvi per rheum ſubductio, præſertim ubi antea aſtricta fuerat, veternum, delirium, inquietudinem, & tendinum ſubſultus interdum profligavit; quæ iterum tamen brevi intervallo redibant, niſi alvus ſponte perſtabat tenera, aut ſubinde per medicinam emolita eſſet. Sed inveterato fateor malo minus certum erat auxilium, imprimis ubi medicina calida ventrem diutius conſtipans, quicquid erat in eo vitioſi & maligni humoris, ad venas deduxerat, jamque cerebrum, & in præcordiis viſcera eodem oppreſſa erant. Raròque admodum ulli remedio id vitii auſcultavit.

Ex his omnibus apparet, quam diverſa ſit materiæ turgentis indoles, quantaque mala cum circa præcordia hærens, tum in venas delata, febricitantibus inferat. Atqui anxietas, animi abjectio, mentis angor, corporis impotentia, præcordiorum & viſcerum dolores, æſtus, atque Febres,

quæ

quæ a vitioſis humoribus circa ventriculum confluentibus naſcuntur, prius non ceſſabunt, (ut monuit Hippocrates) quam vitium contemperatum ſit, vel commodâ purgatione eductum. Igitur ex ejuſdem præceptione, ubi materia turget, (apud nos frequentiſſimè turget) cùm ad delenda accidentia ex præcordiorum afflictione exercentia, tum ad præcavenda iſta ex vitii in venas delatione expectanda, medicamento purgante inter initia morbi utendum eſt.

Id autem hìc monere juvat, affectum inflammantem, aut eryſipelatoſum, præcordia, ventriculum, inteſtina aliquandò, occupare, qui pariter atque apthoſa earundem partium ulceratio, quaſdam habet materiæ turgentis notas; ſed vomitum, & validam purgationem, difficultèr hæc ferunt; prudentiſſimi inde decepti fuerunt medici. Sydenhamus utique adverſus dolorem capitis acerrimum, & vomituritiones immanes in conſtitutione ad peſtem vergente emetica, infauſtè adhibuit. In ſtatu quoque peſtilentiali multis alvus bilioſa, & pinguia, & liquida

quida demittebat, & tormina cum doloribus aderant; itemque convolutiones malignæ, multis in corpore exiſtentibus, & ſuppreſſis; at neque exeuntia dolores tollebant, atque ad ea, quæ adhibebantur, non facilè habebant: nempè plurimos purgationes magis offendebant, quapropter, qui ita habebant, mortui ſunt, & plerique quidem ſubito (8). Veriſimile eſt, quòd his ignes ſacri, tunc temporis vulgatiſſimi, inteſtina obſeſſerint.

Præterea illa altera purgandi ratio, ab Hippocrate ad extenuandas, poſt venæ ſectionem, inflammationes, inſtituta maximorum medicorum habet ſuffragia.

Chirurgi quoque optimi, tam veteres quam novi, adſolvendas inflammationes externas, poſtquam vehementia æſtûs venæ ſectione levata eſt, purgantia præbent. Quando igitur videtur vel ipſis oculis, nil potentiùs ab externis inflammationibus detrahere, idem auxilium internis inflammationibus, ubi venæ ſectio non tutò iteratur, vel ægrè admittitur, aptiſſimum eſſe concludere licet. Præ cæteris vero inflam-

(8) Lib. 3. Epid.

mationes partis ſuperioris extenuat; ſed minimè aptum eſt morbis pulmonum & laterum, fortè quòd ſputis impedimento ſit futuris. A pleuritide aut peripneumonia occupato, alvi profluvium accidens malum eſt (1). Lippientem alvi profluvio corripi bonum (2). Surditatem fluxus alvi bilioſus ſolvit (3). Tubercula circa aures ventris profuſio æquat.

Eſt autem quædam Febris ſpecies, quæ huic curationi maximè opportuna eſt. Eam utique intelligo, in qua ſanguis detractus lentâ cruſtâ obducitur; neque tamen calor acris eſt, neque pulſus vehemens, ut in Febribus ſinceris inflammantibus, fit (4). Proclivis hic affectus eſt, tum ad phrenitidem, tum coma, tum anginam, tum morbum lateralem, tum peripneumoniam, tum dolores rheumaticos; præſertim ubi calidiore medicinâ

(1) Hip. aph. 16. ſect. vi.
(2) Ib. aph. 17.
(3) — aph. 28. ſect. iv.
(4) De hujuſmodi affectione agit Sydenham. in cap. de Peripneumonia Notha in poſtſcript. ad Tractat. de hydrope & ſchedul. monit. Ramazinus etiam in Conſt. epid. anno 1691.

ſanguinis

ſanguinis curſus acritèr urgetur. Attamen, repetita ſanguinis miſſio non adeo felicem ſortitur eventum, & inter initia ſudorum expreſſio periculoſiſſima eſt. Quotannis fere, præſertim ineunte vere, ſparſim occurrit, quibuſdam autem annis admodum vulgaris eſt morbus.

Nimia ſanguinis ad concreſcendum diſpoſitio maximum in his videtur eſſe vitium, ob quam cauſam minus aptus eſt ad tranandos anguſtos cerebri, pulmonum, & aliorum viſcerum, ductus; ſed cum vi adigatur, nunc hìc, nunc ibi hærebit. Si vero ſanguinis nimium detrahatur, humoribus ad ſuperandas extremas arterias deerit vis neceſſaria.

Imminutâ ſanguinis copiâ V. S. purgantia hunc lentorem ſine multa humorum agitatione, aut virium dejectione comminuunt, ſolvuntque. Ea ad tertiam uſque vicem, alternis diebus propinans, adverſus hujuſmodi affectus feliciſſimo ſucceſſu adhibuit Sydenhamus. Poſt purgationem ad turbas inde natas compeſcendas, laudanum utiliſſimum eſſe is invenit. Hujus ſententiam, jam ſenis, &

& multiplici experientiâ freti, de hac medendi methodo proferre haud dubitabo. Cum autem, inquit, catharſis iſthic imperata, curationi hujus Febris obeſſe nonnullis fortè videatur, pro comperto affirmo, nil ita certo, atque ita potenter, ægrum refrigerare, atque catharſim poſt V. S. celebratam ; —— & porro, teſtatur enim experientia catharſim, modo poſt eductum ſanguinem tentetur, quibuſlibet aliis remediis felicius certiuſque Febrem domare, &c.—— Has itaque ob cauſas, & prudenti uti ſpero fiduciâ adfirmare lubet, quod dicta methodus curationis per venæ ſectionem & purgationem experiendæ, plus alia quavis præſtabit, in Febribus quamplurimarum ſpecierum expugnandis (5).

Ubi autem ſanguis inter initia Febrium rutilus eſt, tenuis, & nimis diſſolutus, ſicut in Febribus exactè putridis ; purgantia, quæ ſanguinem liquant, vehementer nociva eſſe videntur. At leniora, quæ alvum tantum exturbant, vel potius clyſteres ex leniſſimâ materiâ, temperan-

(5) Schedul. Monitor, &c.

do cum motum arteriarum, tum ſanguinis calorem, egregiè juvant.

Hæc qua ſcire potui ex præcipuis ſunt, quæ purgantia ante Febris concoctionem deſiderant, aut commodè recipiunt, aut ægrè ferunt. Circa judicationes autem uſum habet id genus auxilii, ubi materia morboſa excerni per cutem inepta eſt, ſi eam neque cum urinâ eliminare, neque in abſceſſum relegare, moliatur natura. Bilioſa quidem & purulenta, per cutem minimè evacuari, ſed per alias vias efferri conſueverunt; ita quos ſexto die morbus regius prehendebat, ipſos per veſicam expurgatio, aut commota alvus, aut larga ſanguinis e naribus profuſio, ſublevavit. Quale quid Heraclidi contigit; is enim largum e naribus ſanguinem profudit, & alvum conturbatam habuit, & per veſicam expurgatus eſt (6). Atque in conſtitutione peſtilentiali, illud Febribus inerat, ut quæcunque per inflammationem abſcederent, ſi vel inſignis aliqua alvi turbatio, aut probarum urinarum tranſmiſſio extitiſſet, per ea ipſa ſolutio

(6) Stat. 3. lib. 1. Epidem. (951)

procederet; ſin quibus nil horum contigiſſet, vel temerè & ſine ulla ſignificatione ſolutionis evaneſceret, mortem inferebat (7). Adhæc, vix quenquam, graviter variolis correptum, ſalvum fieri vidit celeberribus vir Richardus Mead, (qui tot in hoc morbo curavit) niſi cui declinante Febre aut largiter profluens urina, aut reſolutus venter ſaluti fuit (8). Purulenti denique abſceſſus haud rarò per urinas & dejectiones exhauriuntur, ſed infrequentèr admodùm per ſudores. Ob has itaque rationes materiâ purulentâ in variolis ſub exitu morbi copioſè ſanguini admiſtâ, cùm neque per renes excernetur, neque in artus pro dignitate morbi abſcedat, nunquam non utilis eſt alvus cita; præſertim cum in hac paſſione ſpiracula cutis obturata exitum etiam materiæ perſpirabili negent.

At non modo in variolis, ſed in omnibus ferè cutis aſperitatibus, recedentibus papulis, poſtquam pro ratione morbi conſtiterunt, purgatio plurimum confert.

(7) Sat. 3. lib. 3. Epid. (1083)
(8) Epiſt. ad J. Friend, de purgant. in variolis.

Febres quoque bilioſæ, quæ ſub initio, oris amaritudine, cibi faſtidio, nauſeâ, anxietate, & præcordiorum oppreſſione infeſtantur, ſub incremento & ſtatu, vigiliis, delirio, jactationibus, ſurditate, flaviore cutis colore, ſi quidem bilioſi humores circa ventriculum concurrentes non expurgati fuerint, bilioſâ alvi profuſione ſponte natâ vel arte concitatâ judicantur. Id palam fuit in conſtitutione epidemica Piſæ, anno 1661, de qua ſuprà. Longè vero melius eſt, ut materia turgens morbo ineunte evocetur.

Denique purgatio poſt Febrium diſceſſum probatur, ne relicta intus aliqua materiæ morboſæ particula morbum recidivum faciat. Ex Febribus, putridæ, æſtivæ & autumnales magis inflammatoriis & vernalibus redire ſolent. E contrà purgatio Febres intermittentes cortice Peruviano inhibitas ferè ſemper revocat.

Cæterum dejectiones crebræ, tenues, copioſæ, ſi neque Febres ſolvunt, neque accidentia leniunt, comprimendæ ſunt. Vires enim convellunt, morbi concoctioni obſtant, & naturalibus & criticis excreti-

cretionibus impedimento ſunt. Hinc vel mortem accelerant, vel ſalvâ vitâ morbos protrahunt & graviores reddunt. Aliquando autem in malis morbis accidit, quod bilioſæ dejectiones valde obſint prodeuntes, ſed magis noceant repreſſæ. In his ubi vomitus, purgatio, & ſucci vitioſi contemperatio fruſtra fuerint uſurpata, alvum ita moderari oportet, ut ex altera parte virium ruina, ex altera maligni humoris intra corpus retentio, præcaveatur.

COMMENTARIUS
OCTAVUS

De Sputorum Rejectione. De Cura item adverſus Pulmorum & Lateris Inflammationem.

UBI ſpiratio difficilis, pectoris oppreſſio, tuſſis multa, ſpirituſque æſtuoſus, pulmones in Febribus inflammatione obſeſſos ſignificaverint, ejuſmodi paſſionem per ſputa finiri ſperavit Hippocrates. Is quoque in morbo laterali ad ſputa ſummopere attendebat; & huic quidem affectioni peripneumonia ſæpe admodum accedit: tum propriæ inflammati pulmonis notæ ultra lateris dolorem contingunt. Vidi equidem, cum ejuſmodi eſſet morbus, dolorem lateris ex proba ſputorum rejectione primùm quieviſſe, & deinde ſpirandi difficultatem, &c. atque id certe, cùm neque evacuatio celebrata eſſet, neque fomen-

tum

tum adhibitum, quo dolor ille leniretur. Pleuriticorum dolores ſtatim ſponte deſinunt, authore Hippocrate, ubi commodè expurgari ſputa cœperint (1). Ad ſolvendos itaque laterum dolores inflammatorios apta ſunt ſputa. Non hìc ſingulares inveſtigare oportet vias, per quas materia latus affligens a ſede ſuâ in pulmones deferatur; cum non per alias, quam venas & arterias, ejuſmodi materia ab inflammatis pulmonibus ad crura, aliaſve partes aliquando abſcedat, vel mediantibus urinæ ductibus, aut inteſtinis, ex corpore efferatur. Sed pleuritidem concitans materia, minimè per pulmones educi poteſt, priuſquam a ſua ſede expediatur: quamobrem curationem eo dirigere, ut ſputa eliciantur, dum intra latus totus ſiſtitur morbus, ineptum planè eſt. Contrà, ubi materia a latere extricata pulmonem ſubierit, verſuſque aſperas arterias vergat, idem tentare utiliſſimum. Pulmonum gravitas tuſſiſque ex ejus rei notis ſunt.

(1) De vict. rat. in morb. acutis. (385)

Sputa multa prorſùs inter initia aliquando extunduntur, quæ ſinſim exinde concoquuntur; ſæpius autem poſt quartum diem apparent, & haud rarò tardiùs humeſcere incipit morbus.

His paſſionibus incuntibus, vel ſaltem antequam ſputa cocta ſunt, ſanguinem detrahere, & alvum ſubducere, oportet, quoties Febris doloris & inflammationis vehementia, aut paſſionis accidentia, requirunt. Cùm autem ſputa probra facilè expurgari incipiant, a quacunque aliâ evacuatione inſigni abſtinendum eſt: ita tamen, ſi Febres nimis acres ſint, clyſter lenis ad eas extenuendas, monente Hippocrate, ſubinde admitti debet (2).

Inſtitutis evacuationibus idoneis, ſi ſputa intus remanent, & ſpirandi difficultas urget, & nullæ notæ ſunt, quòd aut per alvum, aut per renes, natura morbum ſubmotura ſit, aut in abſceſſum relegatura; omnia, quæ provovent ſputa, tentanda ſunt. Igitur, in difficultate ſpirationis quamdiu morbus ſiccus eſt & vehemens, æger ab omnibus ſorbitionibus prorſus

(2) Lib. 3. de morb. (493)

ſus continendus eſt; eo enim victus genere magis ſtrangulabitur, quamobrem hìc pariter, atque in Febribus vehementiſſimis, victu exactè tenui juxtà opus eſt. Is ſit maximam partem ex mulſâ ſimplici cui aliquid aceti haud malè interdum admiſcetur: id genus victus & ad ſputum educendum, & ſpiritum faciliorem reddendum, aptiſſimum eſt. Adhæc autem, vinum album dulce concedendum eſt (3). Ex medicamentis confert illud, quod nucem pineam, galbanum & mel atticum recipit, vel quiddam ſimulis virtutis (4). Ubi autem morbus gravior eſt, & pulmo ſtridet, & tuſſis vel abeſt, vel, quæ intus in pulmonibus ſunt, ſputa educere nequit, acerrimum acetum cum melle perquam tepidè ſorbillatum aliquando prodeſt (5). Extremum vero hujus paſſionis remedium eſt emeticum validum. Si pro ratione, inquit Hippocrates, exſpuere non valet, ex medicamentis ſurſum educentibus da-

(3) Hip. de rat. vict. in morb. acut. (386) (393 & 94)

(4) Ibid. (402)

(5) Loc. cit. (393)

to.

to. (& deinde.) Medicamenta ſurſum educentia, ſexto & ſeptimo & nono die propinato, ſit autem medicamentum veratrum album, &c. Quod ſi ſputum non probe expurgetur, & ſpiritus fuerit frequens, & purgatio non prævaleat, prædicendum eſt nullam ſpem vitæ reliquam eſſe, utique ſi purgatio nil efficere poſſit. (6).

Ad educenda quoque ſputa in morbis ſuppuratis, idem præſidium adhibetur. Sic quidem Metoni pure in pulmonibus latente, quum ſputa non exirent, datum fuit medicamentum, quod bilioſa per ſuperna eduxit. Is tertio die poſt aſſumptum pharmacum purulenta expuebat, & quadrageſimo die ab ægritudinis initio repurgatus eſt, & intra alios 35 dies ſanus evaſit (7).

Lateri autem dolenti medicinæ parens fomenta admovere conſuevit. Dolorem lateris (ſic ille) ſive ab initio, ſive poſtea, fomentis quidem diſſolvere tentandum eſt, ex fomentis optimum eſt aqua fer-

(6) Lib. 3. de morb. (493)
(7) Lib. 7. Epid. (1234)

vida

vida in utre, ſeu veſica, aut vaſe æneo, aut teſta. Atqui ſi aqua in vaſe duro ſit, molle aliquod corpus, quale eſt lana, interponendum eſt. Si humidum magis deſideratur, ſpongia mollis amplaque aquâ fervidâ expreſsâ commodè adhibetur: ſtragulis quidem fomentum contegere oportet; nam diuturnius ſic ſufficiet, ſimulque præcavebitur, ut vapor moleſtus ægro non ſit; niſi ex hoc quid commodi expectetur, aliquando enim confert. Inſuper autem hordeum & ervum in aceto diluto, ita ut paulo acidius ſit, quamquis bibere poſſit, diſſoluta & fervefacta in marſupio conjecta, apponere oportet; convenit eodem modo & turfur uſurpatus. Siccum vero fomentum præbent ſal & milium torrefactum, quæ in laneis ſaccis admovenda ſunt. Diſcutiunt autem talia fomenta non modo dolores lateris ſub ſepto tranſverſo ſed eos etiam, qui ad claviculam pertingunt (8).

In aliis etiam affectibus fomenta ipſe probavit Metoni, quia poſt judicationem

(8) De rat. vict. in morb. acut. (387)

cum

cum pervigilio præter rationem loquebatur, hoc præſidium adhibitum eſt; ille quidem a capitis perfuſionibus quievit, & mente conſtitit (9). Morbis capitis, anginoſis paſſionibus, &, ut verbo dicam, omnibus inflammationibus & doloribus auxiliantur fomenta. Singulare profectò fomenti genus adverſus anginam, & quoſdam uteri affectus adhibetur; vapores ſcilicet, qui ex diverſa materia ſecundum vitii indolem parantur. Hujuſmodi fomentum contra anginam tonſillas occupantem, & ex lento humore natam, probatur; atque poſt neceſſarias evacuationes optimum quidem hujus paſſionis remedium eſt; ſputa enim educit, & tumores validiſſimè diſcutit. Recipit id nitrum, origanum, & naſturtium, quæ aceto & pari aquæ copia excipiuntur, & pauxillum olei inſuper admiſcetur. Tali autem artificio uſurpari debet. Sumitur olla, quæ hac materia ad duas tertias plus minus implenda eſt, ollæ deinde operculum exactè adaptatur, cujus umboni perforato arundo ſemicubitalis vel

(9) Lib. 1. Epidem. ægrot. 7.

paulo

paulo altior immittitur, adeo operculum cum arundine infundibulo noſtro haud abſimile erit. Ollæ, his ita paratis, ſupponendus eſt ignis, donec ebulliat humor; tunc detracto igne vas favillis obruendum eſt, ut adhuc prodire perſtet vapor, ſed minus urens, is autem per arundinem in locum affectum dirigendus eſt (1).

Præterea, ſi conjicere liceat, ea paſſio, cui auxiliari vaporem aquæ cum ſpiritu hauſtum medicus innuit, peripneumonia eſt; ubi ſputa craſſa difficulter extunduntur, vel omnino retinentur.

Balnei etiam utilitates, quo totum corpus commodè foveri poteſt, in lib. de vict. in morbis acutis recenſentur; ſed tunc temporis paucis inter morbos acutos balnei fuit opportunitas, & hodie apud nos nuſquam eſt.

Sed de eo redeam unde digreſſus ſum. Ubi ſævire perſtet lateris dolor, licet ſanguis idoneâ detractus copiâ, aliaque præſidia incaſsùm tentata fuerint, ad cur-

(1) Lib. 2. de morb. (469), & Lib. 2. de morb. mulier. (648)

cur-

curbitulas, antè ſummâ cute inciſâ, confugiendum eſt. In vetuſtiori caſu Celſus, & poſt ſeptimum diem Aretæus hoc remedium probavit (2). Hic etiam ad calefaciendas carnes, & eliciendos ſodores, multam flammam ſub cucurbitulâ accendi præcipit, & ſanguine deinde pro ratione dempto, ſal & nitrum linteolo unguine madefacto injecta, vulnuſculis admoveri, tum poſtero die cucurbitulam iterum accommodari vult: Secunda enim cucurbitula, eodem authore, Ichores evocat, & magis adjumenti, quam prior, adfert. Ubi vero ſanguinis miſſio haud deſideretur, utpote inanitis vaſis & languentibus viribus, cucurbitulas ſiccas, & veſicantia ſedi dolenti admota, valde proficua fuiſſe novi. Fauſto quoque ſucceſſu, in pertinaci paſſione veſicantia, poſt cucurbitulas inciſæ cuti impoſita ſunt.

(2) Celſ. lib. 4. cap. 6. Aret. acut. morb. curat. lib. 1. cap. 10.

COM-

COMMENTARIUS
NONUS.

De Morbi Derivatione per Urinæ Ductus.

PROFLUVIUM crudæ urinæ nequaquam Febres ſolvit. Id autem læve, album, æquale, quod in urinâ coctâ ſubſidet, modo inſigni copia, & conſtanter prodeat, hoſce morbos ſemper extenuat & ſubmovet. Huic quidem ſigno maximè ſiſus eſt Hippocrates, eoque ſecundum rationem ſuperveniente, morbi ſolutionem brevi expectavit; & raro admodum fallit hoc judicium, ubi curatio ad ejus præcepta dirigitur. Quòd ſi data eſſent medicamenta, haud minus certò urinam moventia, quam alia alvum ducunt, aut ſudores eliciunt, vix aliquid iis proficeremus adverſus Febres, niſi ea probabile ſimul ſedimentum eduxerint: ſed tota

tota curatio, ad optimam rationem inſtituta, urinarum concoctionem maximè promovet.

Ubi autem materia Febrilis exitum petit in primis per veſicam, ſedimentum multum, craſſum, quaſi purulentum, urinæ ineſſe conſuevit, quodque in tranſitu per urinæ vias haud raro difficultatem parit. Hoc in caſu, medicamenti aliquod ex iis, quæ urinam citant, præbere oportet, tum potiones idoneas majori copiâ exhibere, tum ductus urinæ, fomentis foras juxta renes admotis, & clyſteribus lenibus per alvum infuſis, laxare; alioqui venter ſiccandus eſt, cutiſque denſandâ; & hoc quidem ne ſeroſi humores, quibus materia Febrilis elui debet, a renibus avertantur.

Cæterum, ad educendos ſales lixivioſos, oleum urinoſum, & ſerum corruptum, magnoperè neceſſarium eſt, ut urina inter Febres ſemper probè exeat: iſtis enim iter ſolenne per renes conſtituit natura, ſed hæ ſordes longe majori copiâ in Febribus, quam integra valetudine, gignuntur, uti experimentis Helmontii, & Brown

Browne Langriſh, pro certo ſcimus (1). Iis vero retentis, quod fit, ubi urina ſiſtitur, vel aquoſa redditur, peſſima vitia, uti omnes norunt medici, capiti imminent. Ad has ideo vel eluendas ſordes, potiones in Febribus uberiores, quam in proſpera valetudine, requiruntur.

(1) De pondere urinæ ab eodem homine ſano & Febricitante emiſſæ, vid. Helmont. Tract. ſcholar. humoriſt. cap. 4. art. 31.

See a Chemical Analyſis of the Blood and Urine, both in Health and ardent Fevers, in The modern Theory and Hiſtory of Fevers, by *Browne Langriſh.*

COMMENTARIUS
DECIMUS.

De Sudorum Evocatione.

SUDORES, vel ſaltem lenis madoſ, ſub exitu Febrium ferè ſemper deſideratur: morbi enim omnes ſolvuntur, authore Hippocrate, aut per os, aut per alvum, aut per veſicam, aut alium quendam ejuſmodi articulum; ſudor vero omnibus communis eſt (1). Idem confirmatur hiſtoriis ægrotorum in primo & tertio morborum vulgarium: ex his enim omnes, qui convaluèrunt, tribus exceptis, exſudabant; ita ut liberationem, per alias evacuationes inceptam & provectam, ſæpiſſimè perfecerint ſudores. De alio eorum, qui Febribus abſque ſudore defuncti ſunt, obſervatur, quòd viceſimo die Febris conquievit, ſed non ſudavit.

(1) De rat. vict. in morb. acut. (403)

ſudavit. Vitium autem, quod intus remanſit, circa diem 27 ad coxendicem decubuit, atque ibi non diu perſtante, tubercula, quæ ad aures erant, extabant & dolebant. A triceſimo die alvi profluvium, inteſtinorum difficultas, & urinæ craſſæ, cùm abſceſſum tùm morbum ſenſim debellarunt; tandem circa 40 diem oculi dextri dolor ſubortus eſt, hebetior viſus eſt, conſtitit (2). Quamobrem & huic judicatio, ſine ſudoribus effecta, admodum laborioſa, & diuturna fuit. Atqui horum alter non ante 80 diem (3); & tertius circa 120 judicatione abſolutus eſt (4).

Sudores vero conſtantes, tepidi, a toto corpore manantes, & poſt probatam urinæ concoctionem opportunè prodeuntes, ſine aliâ aliquâ criticâ evacuatione Febres perfectè diſcernunt. Exemplo ſint ægrotus ſextus, & decimus in ſect. 2. lib. 3. Epid.

(2) Ægrot. 9. lib. 1.
(3) Ægrot. 5. lib. 1.
(4) Ægrot. 9. ſect. 2. lib. 3.

At ſudores licet copioſi, & calidi, die critico erumpant, non tamen morbum prorſus ſubmovebunt, ſi urina concocta non fuerit; vel ſaltem, ſi aliud quoddam non accedat præſidium. Sic profecto ægroto 7. lib 1. Epid. & 12. ſect. 2. lib. 3. morbus per ſudores judicatus, non reverſus eſt, licet urina cruda fuit; ſed alteri ſanguis poſt judicationes crebrò e naribus erupit, alteri per uterum profuſus eſt. Cæteris ferè ægrotis ſudores accidentes, dum cruda eſſet urina, vel Febres non ſuſtulerunt, vel tantum intervallo ſedaverunt.

Nihilominus tamen conferunt ſudores, ſi aliquid a Febribus detrahunt, vel ægrum faciliùs ferre morbum faciunt; ni in poſterum magis officiant, utique incraſſando ſanguinem circa initia morbi, vel inhibendo utiliorem evacuationem circa ſtatum. Boni ſudores magnâ ex parte ſub fine acceſſionis erumpunt, hoc intervallum ſudoribus maximè opportunum eſſe Febres intermittentes oſtendunt. In Febribus itaque bene conſtitutis, ſudores diebus imparibus ſeu criticis ſperavit Hippocrates;

crates; qui ſi aliis diebus, & extra acceſſiones contigerunt, laborem metuit, & morbi longitudinem (5).

Malorum autem ſudorum alios ex corporis exolutione, alios ex vehementiâ æſtuantis ardoris concitari notavit medicorum ſagaciſſimus (6). Atque jam hodiernâ experientiâ demonſtratum eſt, quòd, imminuto humoris vitalis impetu, per ſanguinis detractionem ad $\frac{2}{3}$, protinus accedent ſudores viſcidi, frigidique (7), quales in ægrotantibus plerumque obſervamus, ubi in propinquo ſit mors, aut animi defectio. Tales equidem ex reſolutione fibrarum, extremas arterias & poros glandularum cutanearum amplectentium, apparere veriſimile eſt. Pulſus parvi & inæquales, natos ex hac cauſa ſudores denotant, & hujuſmodi excretio in Febribus lentis nervoſis frequens eſt. Quemadmodum autem in corporis exolutione, humoribus a vaſis dilabentibus, ſudores apparent; ſic etiam

(5) Lib. prænot. (38) Coac. prænot. (209)
(6) Lib. prænot. (38)
(7) *Hales*'s Hæmaſtaticks, Exp. 1.

in Febris ardentis vehementia, vi impetus impellentis exprimente humores per arterias. Ex notis hujus eſt pulſus vehemens, aut celer admodum & frequens, cum ingenti corporis æſtu.

Incredibile ſanè foret, tantam humoris copiam per cutem & vias ſpiritûs quotidiè benevalentibus abditè diffluere, niſi id certo Sanctorii experimento conſtaret. Ab eodem etiam inventum eſt, quòd perſpirationem plurimùm augeat calor; ita ut copioſius perſpiretur in regionibus calidis, & ibi æſtate, & inter æſtatem diebus fervidiſſimis. At calor non modo copiam, ſed acrimoniam quoque humoris perſpirati auget, quamobrem in Italia, ejus evacuatione inhibitâ inter æſtatem, calor moleſtus mox ſentitur, & brevi Febris arceſſitur maligna; hieme vero idem accidens nil hujuſmodi efficit (8). Materiam autem perſpirabilem acrem reddi, vel calore externo, vel motu humorum violento, vel morâ intra corpus, autor eſt Sanctorius (9).

(8) Sanctor. aph. 35. ſect. 2 & aph. 78. ſect. 1.
(9) Ibid. aph. 37. ſect. 2.

Hu-

Humores equidem animalium, vel leniſſimi, ex corpore educti, calore penitùs diſſolvuntur, & putreſcunt, & eo citius hoc fit, quo propius calor accedat ad eum gradum, qui ovi albumen cogit, modo non attingat. Conflatur id liquamen ex ſalibus oleoſis acerrimis volatilibus latici inhærentibus, quibus plurimum exaltatis putrefactione, (uti chemici loquuntur) nil vitæ magis inſidiatur: minima enim particula ovi ex incubatu corrupti, ſi devoretur, horrorem, vomitum, anxietatem, tormina, alvi profluvium, æſtum, ſitimque concitat, atque ſanguinem vel inſtar veneni peſtis diſſolvit. Quinetiam vel olidi tantum cadaverum fœtores talia efficere poſſunt (1). Prorsùs verò admirandum eſt, quòd canis detentus calore, qui naturalem hominis teporem dimidiâ parte haud excedit, intra 30 forte minuta necatus fuerit, humoreſque ejus brevi hoc ſpatio prorſus diſſoluti, & in putidum liquamen converſi; adeo ut minimè abfuerit, quin athleticus vir, propiùs accedens, ſolo nidore

(1) Boerhaav. chem. proceſſ. cxiii.

exanimaretur (2). Quam cito intra corpus hujus animalis per calorem ſolum fuſi erant ſucci! quam acerrimi & venenati redditi! veriſimile itaque videtur, quòd quò ferventius cœlum ſit, eo vehementiùs omnium animalium humores ad diſſolutionem & putredinem inclinant.

Secretioni & excretioni talium particularum, quæ vel tritura comminutæ, vel calore ſolutæ, inutiles ſunt & ſubtiliſſimæ, moxque putridæ evaſuræ, poros circa cutem, & aſperas pulmonum arterias, aliaſque ſpiritus vias, conſtruxit natura. Activæ particulæ, tam ſudoris, quam abditè diffluentis per cutem humoris, ſalinæ oleoſæque ſunt, quibus pro vehiculo inſervit aqua. Hinc conjecturâ haud levi aſſequimur, quapropter fervidiori cœlo plenior perſpiratio neceſſaria ſit, & cur tanta mala ex ejuſdem defectu corripiant. Facile porrò concedetur, credo, quòd organum ſingulum excretorium, proprium ſibi humorem commodè tantum admittat, alienoſque ferè excludat. Sic

(2) Ibid. Vol. 1. (276)

quidem ad excernendam urinam, cui renes accommodavit natura, ductus ſudoris incepti ſunt: nam ex urinæ retentione citra renes, quantacunque ſudoris copia effluat non præcavebuntur vitia, inde capiti imminentia. Demendo ſanè laticem, urinæ defectum partim compenſant ſudores, ſed ea ſalia & olea, ad quæ excernenda renes nati ſunt, intus reliquunt. Neque ſufficere videntur renes ad ſecernendam eam materiam, quæ per cutem evacuari debet. Atque ob eamdem rationem, materia Febrilis vix poterit educi, ſive per renes, ſive per cutem, ſive per alia emiſſaria, antequam illi aſſimiletur humori, qui per iſta organa colari conſuevit. Id autem, quod per cutem evacuatur, omnium recrementorum corporis ſubtiliſſimum eſt; itaque particula Febrilis, huc evaſura, maximè comminuta & concocta eſſe debet; quamobrem poſt alias evacuationes plurimum ſuperveniunt ſudores critici. Neque his aliena eſt medicinæ patris ſententia: ſudores enim in Febribus hac de cauſa fieri præcipit, quibus morbi in diebus judicatoriis,

catoriis diſcernuntur, & Febrilis ignis dimittit, in his de pituitâ & bile (has utique materiam Febrilem ille habuit) quod tenuiſſimum eſt, eliquatur, & ſecernitur, & ſecedit, partim extra corpus, partim intus, & iſthic in corpore reliquitur, partim præ calore attenuatur, & vapor fit, & cum ſpiritu permixtum foras procedit. Hæc igitur ſunt ejuſmodi, & ex his ſudor oritur (3). Tantam autem molituram, & ſubactionem, vix videtur requirere materia Febrilis, ut urinæ naturam induat; nam ea ferè in urinâ cernitur cocta, antequam ſudores critici erumpunt: & ſi prius ſudores contingunt, raro morbum finient. Ex notis autem optimæ concoctionis in urinis, materiam Febrilem aptam natam eſſe cum ſudoribus exire cognoſcimus.

In hoc ſtatu veteres, ſi ardens erat Febris, ſi vires valentes, ſi nullum inflammationis, aut viſceris alicujus infarti ſignum, plena pocula frigidæ ægrum confertim devorare cogebant, ex quo vel vomitum, vel dejectionem, vel ſudorem,

(3) Lib. 1. de morb. (458)

ſed

ſed hunc ſemper poſt illas evacuationes, expectabant, quibus pro ſpe cedentibus Febris protinus ſublata fuit (4). Verùm ex hujuſmodi curatione, gula aliquando læditur, ut æger vix devorare ſuſtineat, modo ventriculus, aut jecur, aut pulmo, aut ſeptum tranſverſum, aut alia quædam pars corporis nobilior male affligitur. Id præſidii itaque haud temerè arripiendum eſt.

Cæterum præter coctionis notas in urinis, alia ſigna criticos ſudores præcedunt: calor utique, ſed non urens, externum corporis habitum, extremóſque pervadit artus, cutis, prius aſtricta, molleſcit, tendines circa carpum minus rigidi ſunt ad tactum, linguaque humeſcere incipit; ſed minimè fallax, & proprium critici ſudoris imminentis judicium eſt pulſus plenus mollis & valens; is cùm humores aptos eſſe ad ſubeundos poros, tum poros benè diſpoſitos eſſe ad tranſmittendos humores, oſtendit. In exprimendis igitur ſudoribus, non temerè inhærebit medicus, naturæ ſervus, priuſquam hæc viſa

(4) Galen, method. medend. lib. 9. cap. 5.

ſint;

ſint; ſed præſentitâ per ſudores judicatione, iſtiuſmodi motum expectabit, eumque arteriis conciliare quamprimùm momolictur. Id autem non ſine diverſo, & plane contrario remediorum genere, aſſequi poterit; ſiquidem in lentis Febribus, ubi pulſus, qui exilis & languidus fuit, appropinquante judicio invaleſcat, & plenior tangatur, is calidiori medicinâ eouſque incitandus eſt, donec normam a natura præſcriptam attigerit. Contrà, in acutis & inflammatoriis Febribus, ubi pulſus in vehementia & duritie peccat, commodis evacuationibus, potionibus aquoſis, & medicamentis nitroſis, exceſſum ſubducere oportet, donec is ultra modum valens non ſit, & mollis ſentiatur. Deſideratâ vero conditione pulſuum obtentâ, ſudores, ſi tardaverint, provocandi ſunt; eoque magis ſi iſto tempore, & Febris moveatur, & morbus judicari ſoleat. Hippocrates quidem, naturâ excretionem per cutem moliente, ex exhalationibus aquarum calidarum ſudores ciendos eſſe aliquando monet (5):

(5) Lib. de arte (7).

atque

atque æger in hoc rerum ſtatu, reſolutâ cute per calidæ vapores, ſi ſub veſte ſatis multâ contineatur, facilè exſudabit. Cæterum, ad provocandos ſudores, ſingulare præſidium rariſſimè uſurpaſſe, ſed artificiosè curationes dirigens, donec ii ſponte ſuâ diffluerent, utplurimùm expectaſſe, videtur medicorum optimus. Ex immensâ autem remediorum internorum ſudores moventium farragine, quæ in uſum traxerunt recentiores, nullum certiùs, aut minori cum corporis turbatione, excretiones per cutem citat, quam quod opium camphoramque recipit. Opium fortè fibras muſculares ſpiracula cutis conſtringentes relaxat, camphora autem ſubtilitate omnibus aromatibus præcellit, & cutem inſuper petit. Adhæc potiones aquoſæ, in quibus maceratæ fuerint plantæ aromaticæ, ſi fervidè ſorbillentur, ſudores promovent, materiam Febrilem eluunt, & ſanguinis denſationi impedimento ſunt. Sed hæc curatio, ut id iterum moneam, ubi urina cocta & pulſus mollis atque plenus fuerint, optimo ſucceſſu inſtituitur.

Quibuſdam

Quibuſdam vero, obſervantibus Febres univerſas ſudoribus fere finiri, multaſque (nempe diarias & concitatas a vitio ſex rerum non naturalium) cito ſolvi, veriſimile viſum eſt, omnigenas Febres per ſudorum provocationem optimè ſubmoveri poſſe. Inde cœpit ab Arabum uſque temporibus in immenſum ſerpere remediorum ſudores moventium varietas, quæ quidem, nil expectatâ materiæ Febrilis præparatione, protinùs inter initia Febrium, omnibus indiſcriminatim propinari videmus.

Contra maximum hunc, & vulgatiſſimum medentium errorem, firmitèr obnixus eſt Sydenhamus, qui in Febribus ad eliciendos ſudores medicinæ calidioris, ægroſque multa veſte involvendi uſum, non modo repudiavit, ſed eos etiam ſponte ſua inter initia morbi diffluentes coerceri vult (6): peſſimi enim ominis accidentia ab eâ curatione concitari obſervaverat, Febreſque aliâ methodo certiùs, citiùs, & jucundiùs, curari expertus eſt. Invidia autem, peſſi-

(6) Sect. 2. cap. 3.

maque

maque calumnia, ex hac re optimo viro obortæ ſunt. Ex unaquaque enim vitæ ſorte hominum genus eſt nefarium, qui nil laude dignum aſſequi poſſunt, & ideo alios fama ſpoliare ſatagunt; ut cum longè ſuperati ſint in ipſis quas profitentur artibus, ita eſſe populo ne palàm videantur. Ab eâ bonorum peſte futum eſt, Sydenhamum in contradicendi ſtudio totum, id unicè ſibi propoſuiſſe, ut medendi rationem, aliis probatam, everteret; ſed bene de republica merentibus æqua plerumque eſt poſteritas, & hunc celeberrimi in arte noſtra viri, uno ferè ore, ſummis dignum laudibus, imo omni laudi ſuperiorem, judicaverunt.

Si ratio autem curandæ Febris intra ſudorum expreſſionem ſiſteretur, non eſſet ars longa; ſudores enim quamprimum elicere, eoſque effluentes ad depulſionem uſque morbi ſervare, unicus erit ſcopus, totumque officium medici: atque in eligendis medicamentis ſudorem moventibus, nulla eſt difficultas, cum a lenioribus incipiendum ſit, ſenſimque ad validiſſima (ſi opus fuerit) progrediendum; nec

nec unquam omiſſis veſicantibus, ubi grave quodvis ſymptoma urgeat. Quandoquidem igitur ad aſſequendam hujuſmodi curationem, nec plurimum vel judicii, vel laboris, deſideretur, quin & ei adminiſtrandæ pharmacopæus tyro, pariter atque gravis annis medicus, juxta ſufficiat; minime mirari oportet, quod homines inertes, deſidioſi, ineruditi, hanc præ ceteris exercuerint. Ea autem, ſi ita in medendo felix erat, quam intellectu facilis eſt, omnibus palmam præriperet; ſed quod dolendum eſt, iſta methodus, quæ materiam febrilem per poros cutis eliminare ſatagit, ut minus habet certitudinis, ita plus habet & faſtidii, & moræ; utpote, quâ morbus ſæpius ad ſeptimanas aliquot producitur, cùm æger hac modo primum in ipſo ſepulchri margine, ſi forte Libitinam evitet, conſtituatur, & per longum illum Febris decurſum, denſo remediorum agmine infeſtetur, quibus ea expugnantur ſymptomata, quæ imperita morbi tractatio advexit. Hæc Sydenhami verba ſunt (7), cujus judicium

(7) Schedul. monitor. de novæ Febris ingreſſu.

tum magna medicinæ lumina Mead, Freind, Boerhaave, aliique multi viri celeberrimi, in ſuis ſcriptis confirmaverunt. Tanti itaque momenti ſpernere monita, iis utique, qui civium valetudini, & vitæ præſunt, facinus eſt; at methodum arripere notatam, ut trahendis morbis quæſtum ſibi faciant, veneficium.

Cum autem ea medendi inſtitutio, quæ in remediis calidioribus poſita eſt, etiamnum nimis frequens ſit, cauſas accuratius inveſtigare haud ineptum videtur, unde tot inde oriantur mala.

Igitur, natura ipſa vix unquam materiæ eliminandæ febrili per ſudores valet, excepto in peſte, antequam ad eam maturandam, idoneum inſumpſerit tempus; ita ut ſudores, qui ſponte ſuâ, ineunte morbo, largius diffluunt, Febres minimè diſcernant, ſed longum affectum & difficilem ſignificant, vel faciunt. Ea etiam curatio ventrem inter initia conſtipat, & alvi profluvium haud raro in Febribus putridis circa judicationes concitat: maximè vero & facillimè Febribus defunguntur ægri, quibus, contraria planè lege,

alvus ſub initio mollis eſt, ſed paulo ante judicationes, & ſub iis aſtricta. Ab alvi ſuppreſſione intercluditur ſtercus, diſtenduntur inteſtina, turgentique materiæ, ſi qua fuerit, negatur exitus: quantas hæc, qualeſque pariant noxas, ſuprà explicatum eſt. Atque ubi vitioſi ſucci ab initio non fuerint in primis viis, brevi quidem intervallo ibi gignentur: ſiquidem bilis utraque, ſtomachi & inteſtinorum mucus, humorum ciborumque ſordes, per alvum quærentia exitum, intercipiuntur, liquantur, corrumpuntur, deinde venas (prius interdum afflictis locis circa quos ſtabulaverunt) ſubeunt, ſanguini admiſcentur, novas Febres incendunt, flexuoſos & ſubtiles cerebri & viſcerum ductus ægrè ſuperant, ex obſeſſione partium nobiliorum peſſima oriuntur mala. Cæterum, ubi ex votis res ſuccedit, hæc maxima ex parte ita fiunt, nec prius ceſſant turbæ, quam materia corrupta, quæ per alvum dejicienda eſſet, ad cutem abſcedat, vel cum ſudoribus evacuetur. Inſuper his, ex ſudoribus copioſis, ſi venam incidas, ſanguinem craſ-

ſum

ſum utpote ſero privatum, totumque fere in grumum condenſatum, authore magno Harveo, invenies. Sudoribus igitur, inter initia Febrium, præſertim inflammantium, calidâ medicinâ expreſſis, in quibus ex maximis vitiis eſt ſanguinis tenax lentor, vehementiſſime denſabitur humor vitalis, & inde ineptus erit ad ſuperandas exilium arteriarum anguſtias, ſed vi multa jam adactus hærebit, & implicabitur. Id ſi in cerebro ſit, accerſitur inſania, vel veternus; ſi circa pectus, ſpirandi difficultas, aut lateris dolor; ſi circa præcordia, eorum diſtentio, calor, dolor, pectoris oppreſſio, anxietas, jactationes, &c. feliciori quidem eventu, idem circa articulos & carnes contingit; ſed inde etiam dolor multus, vel forte claudicatio, ex morbo rheumatico, vel articulari, ſuccedit. Hujuſmodi autem accidentia frequenter admodum ſequi iſtam medendi methodum triſtis probavit experientia. In Febribus quoque lentis, ubi calidior medicina ad excitandum motum vitalem omnino deſideratur, cavendum eſt, ne nimium in ea ſimus. Quam

graviter calida & alexipharmaca medicamenta in Febre miliari noceant, docuit ſanè uberius experientia; qua conſtat, eadem cum æſtuoſo regimine in cauſa eſſe, quod ingruente primum hoc morbo, omnes fere perierint, cum jam ſub temperato plurimi evadunt (8). In vicino quodam oppido, plurimi Febre petechiali hoc anno laborantes, medicina calida & continente ſudorum expreſſione curati fuerunt, ex quibus vix tertia pars ſuperſtes eſt.

Ubi autem materia morbum efficiens ſubtiliſſima eſt, & neque humoribus craſſis involvitur, neque poris implicatur, ſi præterea experientia docuit eam per cutem poſſe evocari, ſudores quamprimum eliciendi ſunt, ut mala materia educatur, antequam humores ab ea prorſus corrumpuntur. In peſte itaque ſudorum valida per calidiorem medicinam expreſſio, cum potione interim largiori, ſummum eſt præſidium; ſi quidem id arripiatur, priuſquam venenum pertinaciter alicui ſedi inhæſerit. Hujuſmodi autem cura-

(8) Hofman. med. rat. ſyſtem. Tom. 4. ſect. 1. cap. 9. obſervat. clin. §. 2.

tio

tio multorum capitum damno in variolis tentata eſt, quandoquidem venenatum id variolas concitans, neutiquam per poros cutis cum ſudoribus perpelli poteſt. Cæterum in hac affectione raro moriuntur ægroti, quia venenum a ſanguine non expulſum eſt, ſed frequentiſſimè propter abſceſſum majorem a variolis natum, quam vires ferre poſſunt, qui abſceſſus medicinis calidis magnopere promovetur.

Sed licet copioſa ſudorum profuſio ante concoctionem, excepto in peſte, ferè mala ſit, plenior perſpiratio, aut lenis interdum cutis mador, modo ex malo morbo natus non ſit, plurimùm confert. Febricitantibus enim ex motu humorum perniciſſimo, & calore quoque ſummo, copia materiæ perſpirabilis longe major, quam ſanis præſtò erit; ea autem ſi intra corpus retineatur, & morâ, & motu, & calore freta, acerrima cito evadet, quæ vel ipſa homini benevalenti Febrem inferre malignam abundè ſufficit. Cutis ſanè linguaque vehementer ſiccæ & torridæ inter malas notas jure poſitæ ſunt, molles autem & humidæ inter bonas.

Lingua enim minimè arida perſpirationis bene procedentis in ſedibus, quæ ſpiritum recipiunt, indicium eſt; hæ plerumque eodem modo conſtitutæ ſunt, ac externus corporis habitus, ita ut dum cutis madet, erunt os linguaque fere humida, niſi ſingulare aliquod accidens, has partes affligens, impedimento ſit.

In his regionibus non opus eſt, ut benevalentibus vapor circa cutem cernatur; in æſtuantibus vero inter fervores id utiliſſimum eſſe videtur. In Ægypto per alteram æſtatis partem unuſquiſque aliquoties in die largiſſimè ſudat, & eo tempore incolæ ſemper ſecundiſſimâ fruuntur valetudine (9).

In Italia, dum corpora in ſummo æſtu ob ſomnum vel nocturnum vel diurnum abundè perſpirant, vel ſudant, redduntur leviora, & nullo illo die vexantur calore (1). Sed quibus aliquid perſpirabilis in vehementiſſimis caloribus æſtivis exhalare prohibetur, calor eſt moleſtus, &c (2). Atque in Febribus acutis

(9) Alpin. de medic. Ægypt. lib. 1. cap. 18.
(1) Sanctor. aph. 28. ſect. 2.
(2) ——— aph. 78. ſect. 1.

lenis

lenis ſudor, præſertim inter ſomnos, neque ad ſummam Febris vehementiam, neque corporis exolutionem, apparens, ægrum ferè ſemper faciliùs ferre morbum facit; ſedat enim mala accidentia, quæ ex retentione materiæ acris perſpirabilis, ſupra Febris noxas concitari ſolent. Ex his ſunt capitis gravitas, corporis confractio, ſitis, calor, inquietudo (3), quinetiam hæc mala ab ea cauſa mox oriunda plenior perſpiratio, aut blandus ſubinde ſudor præcavet. Optimi ſudores ſunt, ex obſervatione Hippocratis, qui poſt notas coctionis criticis diebus ſuperveniunt, & morbum ſolvunt; boni vero ſunt, qui toto corpore oriuntur, faciuntque, ut æger morbum facilius ferat. Illos quidem materiam Febrilem educere, hos autem crudâ prorſus affectione acrem perſpirabilem excernere, veriſimile eſt. Sed juxta ejuſdem monita, quæ ſponte ſua prodeuntia juvant, ea ſi intus retineantur, arte evocanda ſunt: itaque ubi cutis & lingua exſuccæ ſint & torridæ,

(3) Sanctor. aph. 113. ſect. 1. aph. 23. ſect. 4. & alibi.

excretionem materiæ perſpirabilis protinus prudens molietur medicus, non quidem intendendo eouſque Febrem, ut per ejus vehementiam ſudores exprimantur, ſed laxando vaſa, diluendo & reſolvendo humores, & moderando motum vitalem; ita enim ſimul malis accidentibus, & morbo primario conſulitur. Contra imprudentes, præſentia ſi ſciunt levare mala, id agunt, de futuris vix ſolliciti, indeque gratiam cum ægris & adſtantibus ineunt, atque ſibimetipſis de re bene geſtâ plaudunt, ſed haud rarò eadem operâ magnas moleſtias, & ſummum vitæ diſcrimen in poſterum arceſſant. Neque frequentiùs unquam, quam in exhibendis cardiacis, & exprimendis ſudoribus, ejuſmodi error commiſſus eſt; jucunda utique promittitur curatio, opinioni vulgi arridet methodus, eam uſus familiarem reddidit, ægerque diffluentibus ſudoribus melius ſe habere inter initia videtur, & iiſdem poſtea ſuppreſſis vehementius æſtuat, ſitit, & inquietus eſt. Cæterum ſudor qui ineunte morbo ſatis promptè elicitur, appropinquante vigore ſæpe ſiſtitur prorſus,

ùs, nec calidiſſimis revocari poterit remediis; & licet fluere pergat, pro certo expoſita in ſuperioribus ſecum trahet mala. Sed adhæc licet veteres, ſtudioſiſſimi naturæ viri, eam medendi rationem nunquam admiſerint, recentioreſque in ſacris medicinæ myſteriis penitiùs eruditi ſemper rejecerint, nulla ſpes eſt, quòd aniculæ, quas penes impunè occidendi homines licentia eſt, ſe a ſuâ curatione avelli ſiverint: id vero in votis eſt, ut medici ratione utentes rem, miſſis opinionibus præjudicatis, ſuo momento ponderarent, atque hanc a ſalubri arte procul relegarent perniciem.

A ſuperioribus autem (ut ingratum hoc argumentum tandem demittam) manifeſtum eſt, quòd vias omnes, per quas corporis recrementa quotidie in ſecundâ valetudine egeruntur, patulas inter Febres tenere ex maximis ſit artis præſidiis. Nam ſanis ex eorum retentione, ut notum eſt, concitantur Febres, omnigenaque ferè mala. Quanto autem magis ea Febricitantibus fient, cùm vires corporis ex alio morbo proſternantur,

tur, & omnia recrementa longe maleficiora ſint indole, & majori intra venas conficiantur copia. Interim Febris omnium malorum, quæ ſupra ipſam aliunde naſcuntur, falsò exiſtimatur auctor. Sed quibus medicamentis, latente cauſâ, expugnabuntur iſta? inſuper his, eâ medendi ratione non modo id mali præcavemus, quod a retentis ſordibus ortum ducit; ſed hoc etiam commodi conſequimur; nempe, ut materiæ ad exeundum paratæ via pateat naturalis, quocunque demum vergit.

COMMENTARIUS
UNDECIMUS.
De Curatione Abſceſſus critici.

COGNITIS ratione, modoque evacuationum, reſtat, ut curationes, quæ circa abſceſſus criticos verſantur, explicem.

Ubi Febris, neque per ſanguinis profuſionem, neque per dejectionem, neque per ſputa, neque per urinam, neque per ſudores, judicata fuerit; inter ea accidentia, de quibus dictum eſt, abſceſſus demum expectandus eſt.

Cauſa quidem, abſceſſum efficiens, videtur eſſe materia ſubacta quodammodo, ſed non adeo exactè, ut naturales vias, inteſtina utique, renes, & cutem, ſubire poſſit; atque ſanguinis motus imbecillior, quam ut arterias diſrumpere queat: ſiquidem

quidem eædem ferè notæ in vehementibus Febribus ſanguinis curſum per nares oſtendunt, ac in minus concitatis abſceſſum circa aures. Febres autem illico miteſcentes ex abſceſſu inſigni opportunè erumpente, & protinùs iterum invadentes ex eodem præter rationem recedente, materiam febrilem in abſceſſum relegatam eſſe demonſtrant.

Si itaque natura opportunè in loco commodo abſceſſum moliatur, is arte fovendus erit, ne iterum ad interiora recurrat; ab interioribus ad exteriora verti morbum bonum eſt, contrarium vero malum. Si inflammatio exacta eſt, ea ſuperimponenda ſunt, quæ citiſſime in pus maturant; etenim, quibus tumores circa aures aſſurgunt, & non ſuppurantur, in ardente Febre hi fere non ſervantur (1). Qui vero ſuppurant cum ſignis coctionis, & pus habent album, ſalutares ſunt (2).

Singularem, ſed congruam valde, uti videtur, parotidis in Febribus malignis curationem, præfert Franciſcus Valeſius,

(1) Coac. prænot. (137)
(2) Coac. prænot.

Ego

Ego quid in ejuſmodi ægrotis (ſic ille) facere ſoleam, dicere hoc loco non gravabor; quandoquidem cenſeo multos eſſe ſervatos, qui alioquin interiiſſent. Mox ac oriri incipiunt, partem laxanti oleo foveo, putà chamæmelino, atque ſi exire cunctentur, loco ipſo cucurbitulam affigo, ne abſceſſus ſit minor, quam poſſit conferre; ubi autem jam ſatis manifeſtus factus eſt, ſi brevi plurimum increſcat, mitto rursùm ſanguinem, ne ſit major quam ſuſtinere poſſit æger. Mox verò durum adhuc tumorem, neque ullâ ſuppuratione expectatâ, ignito ferro aperio, alterâ quidem in parte, ſi alteram ſolum obſederit tumor, in utrâque vero, ſi utramque, & cataplaſma ſuppurans appono. Plerumque res bene cedit; nam brevi computreſcente poſt inuſtam eſcharrham tumore, manare pus incipit, & per id orificium caput & reliqua viſcera perpurgantur (3). Hæc certè medendi methodus egregio viro Marco Aurelio Severino, aliiſque clariſſimis medicis, quos

(3) Comment. ad Hip. lib. de morb. vulgar. N°. 92. lib. 7.

apud

apud eum videre eſt, ſummoperè placuit (4).

Ubi autem id, quod abſcedit, ignem ſacrum concitat, ea admovenda ſunt; quæ tenui humori denſando & ad cutem ſiſtendo valent. Hoc genus abſceſſus frequentius inflammationibus ſinceris recurrere conſuevit. Quidam ex Hippocratis interpretibus, hanc rem minus rectè intelligentes, mirati ſunt, quòd is cùm refrigerantia, tùm actu frigida, & aſtringentia, nempe betas & cucurbitas conciſas ex aqua frigida, ubi φλέγμα in quadam anginæ ſpecie ad collum vel pectus foras converſum erat, ſuperimponi juſſerit; præcipiens ſimul, ubi ad pectus extumuerit, plerique evadunt, ſi vero ad pulmonem converſus fuerit, utplurimum moriuntur (5); ſed φλέγμα quidem hic loci eryſipelas notat, adverſus quod betæ folia & aſtringentes medicinas Celſus, Galenus, & ejus ſucceſſores adhiberi volunt; hæc enim id vitii ad exteriora ſiſtunt, aliter ſane vix admoviſſent

(4) De abſceſſu critico, cap. 31.

(5) Lib. 2. de morb. (470).

iſti,

iſti, qui bene norunt, quanto malo eſt intro verti eryſipelas. At eadem præſidia inflammationem exquiſitam reprimunt.

Si vero ad articulum criticè decumbat morbus, talia applicare oportet, quæ ibi detinendæ materiæ apta ſunt, antequam ea digeratur: nam, obſervante Hippocrate, articulorum morbi præter coxarios raro ſuppurare ſolent.

Si circa cutem denique effloreſcant exanthemata, calor externus ad incitanda tardantia in Febre non vehementi valet; eodem etiam cavetur, ne ante tempus temerariè recedant. Atque ad accelerandum univerſum genus abſceſſuum calor paulo major, tam internus, quam externus, idoneus eſt.

Quæ autem per abſceſſus fiunt judicationes, difficiliores ſunt utplurimum iis, quæ per evacuationes abſolvuntur, & maxime quidem, ſi excretio quædam critica non ſimul acceſſerit. Ex abſceſſu circa crura, ubi cruda omnino perſtiterit urina, periculum ſubeſſe diuturni cruciatus, & claudicationis, monet Hippocrates.

tes (6). Cuidam ante 7 menſes Febrem peſſimi moris per abſceſſum ad femur cruda perſtante urina judicatam fuiſſe vidi; ſed os femoris inde corruptum eſt & claudicatio & ulcus adhuc dum inſident. Urina multum craſſum album læve & æquale ſedimentum, quaſi purulentum, deponens, omnium optime hujuſmodi abſceſſus extenuat & reſolvit: ea dum redditur, aliquando dolorem concitat, hinc urinæ difficultatem in ſtatu 2. Epid. 1. ex judicantibus efficaciſſimum fuiſſe ſcribit præceptor. Eaſdem item ſolvit ſanguis ſponte e venis erumpens; tum etiam alvi profluvium, & tormina; ſputa quoque quoſdam abſceſſus diſcutiunt.

Materia itaque abſceſſus concitans, omnibus his modis ex corpore evocari videtur; ob quam cauſam, ſi ex eruptione abſceſſus critici urina id genus ſedimenti habens, quod dictum eſt, copioſius effluat, ne male ſanâ arte provocetur abſceſſus, ſiquidem natura æque tuto per renes, longeque facilius, morbum exturbabit. Atque aliarum evacuationum

(6) Coac. Præſag. (180)

ſupra

ſupra abſceſſus ſpontè & tempeſtivè evenientium eadem eſt ratio. Igitur his omnibus indulgendum eſt, ſi morbum levant.

Quinetiam, ſi abſceſſus, vel etiam arte provocatus, affectionis dignitati non reſpondet, aut ſi is temerè & ſine ulla ſignificatione evaneſcit, atque mala inde augentur evacuatio morbidæ materiæ, ad exemplum naturæ, per vias idoneas molienda eſt. In Febre malignâ, & valde exitiosâ, Monſpelii anno 1623 graſſante, quibuſcunque parotides circa judicationes apparebant, omnes intra biduum interibant, quod abſceſſus, ut ſuſpicatus eſt Riverius, totam excipiendi morbi materiam non capax erat; ad hanc igitur per alias vias evacuandam, is ſanguinis detractionem, licet vires eſſent ex oppreſſione ſummoperè imbecillæ, inſtituit; ſed hujus ergo, repetitis vicibus ſanguinem dempſit, ſequenti deinde die per leniora medicamenta alvum duxit. Tantaque fuit hujus præſidii virtus, ut poſtea in ea

tutione ex parotidibus, ita curatus, periit nemo (7).

Vibices quidem raro admodum toti recipiendo morbo ſatis ſunt; imo cùm vix quicquam a morbo detrahere interdum videantur apparentes, nil judicationi Febrium conferre a quibuſdam ſuſpiciantur. Certum vero eſt petechias aliquando, ſine alio quovis auxilio, id genus morbi perfectè judicaſſe (8); tum etiam eaſdem præmaturè vel ſerò nimis extruſas in Febribus petechialibus malum ſemper portendere, opportunè vero erumpentes bonum (9). Propterea credo, quod ex judicantibus æſtimandæ ſint petechiæ; at ſupra has aliud præſidium plerumque deſideratur. Febris petechialis ex malignis & peſtiferis ſæpiſſime habetur, & ſibi relicta, vel imperitè curata, exitioſa valde eſt; ad artem vero tractata, ſaltem quæ anno 1672 & aduſque 74 Coloniæ epidemica fuit, quæque eamdem regionem poſt aliquot annorum decurſum iterum infeſtavit

(7) Prax. medic. cap. de Febr. peſtilent. ſub fine.
(8) Ramazini de conſtitut. ann. 1692, &c. N° 21.
(9) Idem, ibid. & Donckers de idea Feb. petechial.

infeſtavit, item quæ nuperrimè apud nos graſſata eſt, & adhuc dum graſſatur, facilis fuit curatu, & tutus admodum morbus: ex magno enim ægrotantium numero quorum curam habuit medicus Colonienſis D. Donckers, ſi bene memini, quinque tantum mortui ſunt, ut ipſe teſtatus eſt. Huic quidem eo lubentius fidem adhibeo, quoniam ex centum febricitantibus in præſenti conſtitutione haud abſimili methodo curatis vix tres deſideratos fuiſſe pro comperto habeo, & idoneis teſtimoniis, ſi opus fuerit, probare poſſum. Eam autem curationem paucis abſolvam.

In primo morbi ſtadio expurgandis ventriculo & inteſtinis tempus aptiſſimum eſt, nempe ut crudi & viſcoſi humores, qui venenatam particulam cum ſaliva deglutitam excipere, alere, & Febrium fomes eſſe, jam ab ea corrupti, videntur, quamprimum cum inhærente fermento, quantum fieri poteſt, ejiciantur foràs. Primum autem ſtadium ad macularum uſque eruptionem, vel ad iſtum diem, quo conſtitutio eas ex ſua indole depromere ſolet, extenditur. Intra id quoque

 ſpatii,

ſpatii, ſi vel copia, vel motus ſanguinis, vel inflammatio internæ cujuſdam corporis ſedis, ſanguinis detractionem poſtulet, vena ſecanda erit; & quo citius id fiat, eo melius. Si vero ingens capitis dolor, aut inſania, aut ſopor cum occulorum & vultus rubore, aliæve notæ inflammati cerebri alio morbi tempore ſanguinis miſſionem expetant, cervicibus cucurbitulæ cum ferro advovendæ ſunt, ſanguiſque pro ratione accidentis, & ægrotantis virium demendus. Venæ etiam exiles, quæ ſub lingua ſunt, feliciter in his ſectæ fuerunt. Vires autem hic plurimum collapſæ lata amplarum venarum vulnera prorsùs recuſant. In his Febribus haud pauci inſania & veterno temerè occupati. Amicorum ſpes fefellerunt, quos per id præſidii tempeſtivè adhibitum ſervari ſæpe potuiſſe, nullus dubito. Cæterum ſanguinis motus, ex indicio arteriarum, prorſus inter initia, utplurimum ſtimulo eget; magis autem neceſſarius is eſt inſtante papularum eruptione, quoniam inſuper his, tunc temporis natura abſceſſum circa cutem moliens adjuvanda eſt; atque

propterea

propterea paulo ante ſecundum ſtadium a purgantibus abſtinere, & alvum ſiccare oportet. Ex iis, quæ commodè hic ſanguinis curſum incitant, & excretiones per cutem promovent, haud infima ſunt veterum antidoti, quæ opium & medicinas calidas penetrabiles recipiunt; ſed iſtæ nondum ea copia adhibendæ ſunt, ut ſudores eliciant; ii enim, vel ſponte diffluentes, adhuc dum mali exiſtunt, vehementiuſque nocent arte expreſſi. Per totum porro hoc ſtadium in iiſdem, ſi langueat motus vitalis, quod plerumque fit, continendus eſt æger; victus ex juſculis hordeaceis cum vino per omnia morbi tempora ad ſuſtentandas vires utiliſſimus eſt, modo affectio capitis vini uſum haud arceat. Interim ad ſingulare humorum vitium proſpiciendum eſt. Si denſitas ſit ſanguinis inflammatoria, eam nitroſis attenuare juvat; ſi putrida diſſolutio, acidis & aſtringentibus coercere; ſi crudus lentor, ſalibus acidis & alkalinis ad ſaturationem commixtis ſolvere, tum etiam veſicantibus, quæ ratione quoque ſtimuli egregiè proſunt. Adhæc alvus

vus minime negligenda eſt. Ea ſub principio & fine hujus ſtadii tarda eſſe debet; ſi vero diutius ſtricta maneat; præcordiorum oppreſſio, anxietas, & vitia capitis & nervorum plurimum intenduntur. Atque hæc mala jam inde nata alvo bis terve liquata ſæpe admodum levantur & pulſus valentior fit. Vitalis principio & fine ſtadii venter tardus commodè rheo & tamarind. movetur, ſed purgatione debitâ prius celebratâ, duci raró debet. Clyſteri autem medicamentum per os aſſumptum ideo prætulerim, quod hoc inteſtinum tenuè, pariter atque craſſum, juxta expurgat. Cæterùm modica alvi ſubductio excretioni perſpirabilis nulli impedimento eſt (i). Finitur alterum hoc ſtadium accedente judicatione, quæ nunc citius, nunc tardius pro ratione conſtitutionis advenit. In iis conſtitutionibus, quibus eruptio petechiarum circa quartum diem ſolenniter contingit, erit judicatio, vel ſaltem imperfecta, circa ſeptimum; ſi eruptio circa ſeptimum fuerit, judicatio circa decimum quartum expectanda eſt; atqui ſi ſecundus ſeptenarius

(i) Sanctor. Aph. 48. ſect. 1.

mor-

bum non prorsùs abſolverit, id a tertio ſperandum. Cæterum accedente critico morbi, in quaque conſtitutione, die, ſi notæ coctionis in urinis cernantur, ſi pulſus plenior & valentior tangatur, ſignaque ſudores præſagientia animadvertantur, ſtatus ſeu tertium morbi ſtadium adeſt, jamque movendi ſudores nec prius opportunitas eſt; medicina itaque calida in majori copia concedenda eſt, & potiones tenues affatim calidè ſorbillandæ. Blandoque per totum corpus educto undique ſudore, ſi urina magis cocta reddatur, & æger inde levetur, ad finem uſque morbi is continuandus erit. Si vero hæc non fuerint, & pulſus iterum magis celer, & contratus ſentiatur, & ſudor difficulter eliminetur, & anxietas & pectoris oppreſſio, & mentis languor, & capitis vitia intendantur. Reliquis inhæret morbus, & materia, quæ intus relinquitur, ulteriorem concoctionem requirit. Quamobrem ad curationem in ſecundo ſtadio probatam redeundum eſt, donec iterum ſudores moliatur natura: & ſi altera judicatio non perfecta fuerit,

vel etiam, tertia idem facere oportet. Sed hac curatione ex arte inſtitutâ vix ultra ſecundam judicationem perſeverabit paſſio. Morbo tandem prorſus depulſo alvi purgatio non omittenda eſt.

Cæterum ubicunque per abſceſſum natura Febrem ſolvere fruſtra fuerit aggreſſa, neque ullum ſignum criticæ evacuationis in conſpectum prodeat, magnoperè neceſſarium eſt excretionem arte educi. Si abſceſſus ſanguineus eſt, ſi morbus recens, ſi Febris vehemens, minimè dubium eſt, modo vires ſinant, quin ſanguis mitti debet. Ubi autem eæ imbecillæ ſunt, conſiderandum eſt, an ex virium exolutione, an oppreſſione id fiat: ſi imbecillitas à poſteriori caſu oriri ſuſpicatur, ſanguinem ad paucas tantum uncias, tentandi gratia, educere utile erit; ex quo ſi invaleſcat pulſus, res certior erit, tum breve poſt intervallum evacuatio juſta ſine periculo inſtitui poterit. Si morbus vero diutius inſederit, ſi Febres leniores, ſi ætas minus firma, ſi robur fractum, ſi quædam notæ turgentis humoris circa primas vias, ſi paſſio per dejectionem judicari conſuevit, ducenda quidem alvus. Atqui ſi conſtitutio epi-

demica

demica morbos per cutem potiſſimum expedit, & natura eo vergit, ſudores provocandi. Haud rarò cum ventris purgatio, tùm ſudores provocatio poſt V. S. locum habent.

Præterea, non modo mali ſunt abſceſſus, qui morborum ſolutioni non ſufficiunt, ſed ii etiam, qui e contrà plus quam æquum eſt, effunduntur. In conſtitutione peſtilentiali utrumque vitium ab optimo ſene obſervatum eſt: nam, multis abſceſſus oriebantur, aut minores quam ut quicquam prodeſſent, aut majores quam ut ferri poſſent.—— Illud vero ipſis inerat (de ſacris ignibus plurimum ea conſtitutione & ſæviſſimè graſſantibus ſermo eſt) ut quæcunque per ſuppurationem abſcederent, ſi tempeſtiva alvi profuſio, aut optimæ urinæ profluvium extitiſſet, per ea ipſa ſolvebantur (2). Ubi igitur ſupra vires futurum eſſe abſceſſum medicus præſentiat, is ſuo judicio utens, illum commoda evacuatione eouſque debet extenuare, ut par & morbo & viribus ſit.

(2) Lib. 3. Epidem. ſtat. peſt.

COMMENTARIUS DUODECIMUS.

De Veſicantibus.

DE veſicantibus, quæ cantharidas recipiunt, cum id genus præſidii nunc dierum in Febribus valde uſitatum ſit, aliquid hic adjicere haud alienum videtur.

Cantharides quidem a temporibus uſque Hippocratis in medicinam admiſſæ ſunt, Archigenes vero ex omnibus primus erat, quem ad veſicandam cutem eas adhibuiſſe novimus, ſi modo is ante Aretæum vixerit: uterque ſanè adverſus capitis & nervorum abſque Febre vitia hoc remedium uſurpavit (1). Ex Arabum autem temporibus, in morbis etiam acutis, ad revellendas fluxiones & educendos corrup-

(1) Aetii Tetr. 2. ſerm. 2. cap. 28 & 50. Aret. curat. morbor. diuturn. lib. 1. cap. 4.

tos

tos humores, ab internis corporis ſedibus in habitum externum, ex uſu fuerunt medicamenta cutem exulcerantia. Materia enim quævis acris excitando ruborem, dolorem, & veſicas circa cutem, humores a profundo corpore verſus afflictum locum trahere æſtimabatur. Sed id genus præſidii multo ante Arabum tempora peſti accommodavit Ruffus Epheſius. Ex ejus enim authoritate, ſi ardor interiora occupat, extremaque algent, & ſumma cutis eſt frigida, præcordia tenduntur, venter colliquationes partim ſurſum partim deorſum mittit, vigiliæ urgent, deliria fiunt, lingua eſt aſpera, iis calefacientibus opus eſt, ut calor per totum corpus diffundatur, & ut ab interioribus partibus ad exteriores trahatur, quacunque fieri poterit ratione, enitendum (2). Paulus quoque in immodicâ refrigeratione inter Febres, fruſtra uſurpatis lenioribus auxiliis, dropaces & ſinapiſmos adhibuit (3). Is etiam in ſynco-

(2) Oribaſ. ſynopſ. lib. 6. cap. 25. Paul. Æginet. lib. 2. cap. 36.

(3) Lib. 2. cap. 46.

pe

pe Febribus ſuperveniente; extremis partibus perfrigeratis uſque ad inguina & ſub alas, cataplaſma imponendum eſſe ex ſinapi, aut pyrethro, aut adarce præcepit (4). Vetuſtiſſimus quidem author Hippocrates extrema algentia, ſi alvus fluat, ceratis calefieri juſſit (5).

Ex anno autem 1575, quo tempore magnas ſtrages Venetiis & Patavii edidit peſtis, magis invaleſcere incepit veſicantium uſus; atque ab eo tempore non veriti ſunt medici, ex authoritate præcipue Hieronymi Mercurialis, cantharibus, quarum virus apud pleroſque quondam erat ſuſpectum, cutem veſicare. Eodem deinde ſæviente morbo Piſauri, & alios multis Italiæ civitatibus, anno 1590, de hac medicina inter artis profeſſores multæ ortæ ſunt lites; ſed omnia quæ contra diſputata ſunt, (inquit vir doctiſſimus) refutavit Saxonia, libellis tribus de veſicantium uſu editis, in quibus quidem totum hunc locum ita copioſè pertractavit, ut qui eum conſecuti ſunt, ſequerentur

(4) Lib. 3. cap. 34.
(5) Lib. de rat. vict. in acut. morb. (398)

plane,

plane, nihilque fere huic argumento adjecerint. Veruntamen iſte Saxonia, præter pauci evacuationem ſeri, & urinæ provocationem, facultates cantharidum intra revulſionem & derivationem ſiſti ſtatuit; atque omnes rationes, quibus is ad commoda veſicantium evincenda uſus eſt, in placita veterum de fluxionibus prorſus innixæ ſunt. Id vero commenti, firmis oppugnans argumentis, Helmontius primus omnium convulſit (6), & deinde nobile Harvei inventum penitus delevit. Saxoniæ igitur & veterum pro veſicantibus ratiocinia ut una corruant cum fundamento neceſſe eſt. Veſicantium autem ex cantharibus uſus hodie apud nos frequentiſſimus eſt, ita ut vix ulla ſit Febris gravior, ubi iſta more ſolenni a plurimis non adhibentur: quamobrem magnoperè intereſt medentium cognoſcere, quænam mutationes ab hoc efficiuntur præſidio; cæque haud aliter quam ex fidis experimentis diſcendæ ſunt.

(6) In Tract. quibus Titul. ſunt, Catarrhi deliramenta. Canterium. latex humor errans.

Igitur,

Igitur, omnibus in propatulo eſt, quid circa cutem veſicantia poſſunt; ibi utique veſiculam ichore plenam, plerumque intra paucas horas, concitant, ſæpe quidem ſine multo calore aut dolore. Educendo itaque ſero ſanguinis, quod etiam aliquandiu poſt ablatum veſicans interdum exſudat, aliquid a corpore demunt, & excitando dolore pro ſtimulo ſunt: ſed raro admodum ratione evacuationis, aut ſtimuli ex dolore nati, multum efficiunt. Atqui cantharidum poteſtates internis corporis ſedibus, & humoribus, maximam partem impenduntur.

Uncias octo ſanguinis ex venâ ægrotantis detracti in duo vaſcula indidit Baglivius, in altero pulv. cantharid. ſcrupulum ſanguini immiſcuit: is inde primo coagulari viſus eſt, mox colore plumbeo aut ſubnigro infectus eſt, & ſubtilem pelliculam ad ſuperficiem exhibuit, deinde eam totam maxima veſicularum copia occupavit, quæ ſubnigrum ſerum ruptæ emittebant, tandem totus ſanguis diſſolutus eſt, & in ſerum nigrum & ſublivi-

dum

dum converſus. Interìm ſanguis in altero vaſe nil hujuſmodi paſſus eſt (7).

Ubi pulvis cantharidum ſanguinis ſero admiſcetur, id liquidius & tenuius fit, & vix cogi poteſt (8).

Per venam canis jugularem ſub æſtate unciæ duæ tincturæ cantharidum infuſæ ſunt, proxime id aquea & viſcoſa evomuit animal, tum ſalivam viſcidam ore ejecit; a vulneris curatione ablegatum humi procubuit ſemianime, caputque vix attollere poterat, ſitiebat præterea vehementer, & linguam præ ſiti cum anxietate exſerebat, epotis duodecim circiter aquæ libris in pedes ſe elevabat, caput libere & recta cervice movebat, alacriuſque factum eſt, redditâ autem urinâ copioſiſſimâ flavâ humi iterum concidit, & caput attollere non amplius ſuſtinuit, ſed ſemiſtupidum & capite nutans ad mortem uſque fuit; interea ululabat, nil comedebat, vehementerque ſitiebat, ſed nil aquæ conceſſum eſt, quarto tandem

(7) Bagliv. de uſu & abuſu veſicant. cap. I. exper. 3.
(8) Ibid. exper. 4.

dic

die convellebatur, & poſt maximos ululatus noctu expiravit (9).

Catulus etiam eidem experimento adhibitus fuit, qui poſtquam eadem ac canis paſſus eſt, nullâ aquâ conceſsâ, intra ſex horas graviter ululando mortuus eſt (1).

In utroque viſcera omnia integra viſa ſunt, ſanguis autem, qui ex diſſectis venis aut viſceribus emanabat, nigerrimus erat, minime coagulatus, ſed diſſolutus prorſus, & in ſuperficie minimis veluti olei guttulis perfuſus. In veſica urinaria canis ne minima quidem muci portio, quocum illa naturaliter oblinitur, inventa eſt. Bilis in veſica fellea quadam nigritie tingebatur.

Quibus datæ ſunt cantharides, authore Diaſcoride, ſigna eveniunt graviſſima. Ab ore enim ad veſicam uſque cuncta erodi ſentiuntur, picem aut ſimile quiddam cedriæ reſipiunt, dextra præcordia inflammantur, urinam ægre reddunt, & ſubinde cum lotio ſanguinem emittunt,

(9) L. c. exp. 1.
(1) L. c. exp. 2.

ſtrigmenta

ſtrigmenta haud ſecus atque dyſentericis alvo deferuntur, faſtidio urgentur, animo linquuntur, obortâque vertigine concidunt, poſtremo mente alienantur (2). Fœdam etiam ſatyriaſim ex devoratis cantharidibus ſupervenire interdum viderunt medici.

Cantharidibus inter Febres cuti impoſitis, intenditur cum ſitis, tum linguæ ariditas, pulſus frequentiores & celeriores redduntur; ſed nunc pleniores nunc magis contracti ſentiuntur; augetur Febris, doloribus lancinantibus aliquando cruciatur veſica, præcipuè ſi nova veſicantia ſedibus priùs ulceratis vix renatâ cute admoveantur; ſanguis interdum & pelliculæ quaſi membranæ eroſæ, cum urina redduntur, eaque paſſis veſica a morte exulcerata viſa fuit; citatur plerumque urina, nonnunquam vero ſupprimitur, ſed haud raro guttatim cum difficultate egeritur. Accidentia a veſicantibus concitata, nunc citius, nunc tardius ceſſant, ſed intra triduum utplurimum finiuntur.

(2) Lib. 6. cap. 1.

Ex his conſtat, quòd acris cantharidum materia cutem ſubire, humoreſque inde inficere, valeat; aliter ſanè neſcio, quomodo tanta vitia circa urinæ vias ab iis cuti impoſitis concitari poſſunt. Obſervare etiam licet a cantharidibus devoratis, vel cuti applicatis, vel per venas infuſis, pariter offenſas fuiſſe urinæ vias. In ſuperioribus notatum eſt, quòd ſanguinis ichoribus & ſalibus iis inhærentibus, qui quotidiè eliminari deſiderant, natura exitum per renes paraverit. Quandoquidem igitur cantharides inſtar veri ſolventis in ſanguinem agant, eumque in ichorem convertant, tùm etiam acri ſale inficiant; id veneni quacunque demum via ſanguini admiſceatur, veſicam potiſſimum petit, & primo quidem mucum vias urinæ oblinientem conſumit, deinde fibras illarum exquiſitè ſentientes laceſſit; unde has partes dolores habent atroces. Si vero vaſa ultima renum tomentoſa eraduntur, ſequitur mictus cruentus, ſi membranæ ureterum & veſicæ, ſupra cruciatus pelliculæ cum urinâ redduntur, ſi fibræ muſculares, renum papillas ambientes,

entes, diſtentione ab acri cantharidum ſtimulo corripiuntur, retinetur ex toto urina, vacuâ interim veſicâ.

A cute vero ad renes antequam ſe appellit cantharidum virus, per venas cum ſanguine in cor dextrum tranare debet, ibi cum toto ſanguine confunditur, & deinde in pulmonibus admodum commiſcetur, ita ut fieri nequit, quin per omnia vaſa ſanguinea deferatur.

Quid autem impedimento eſſe poſſit, quo minus mucum cor & arterias defendentem eradat, & fibras deinde eorum nudas pungat? Hæ quidem dolere neſciunt, ſed in contractiones quocunque ſtimulo provocantur; cor enim quorumdam animalium poſtquam aliquandiu, vel e corpore exciſum, ſe movere deſiit, ſi aculeo pungatur, vel acri materia irritetur, iterum contractionibus agitabitur. At in omnibus animalibus jugulatis, in quibus experimentum inſtitutum eſt, quieſcenti jam cordi per ſtimulum reſtitui potuit actio. Sed arteriæ quoque, demonſtrante D. de Gorter, ſupra vim villi contractilis proprio motu muſculari

inſtar cordis gaudent (3). Hæ igitur a ſtimulo pariter atque cor in vivis afficientur. Ex his intelligitur, quam ob cauſam arteriæ a veſicantibus concitatiùs moventur, vel etiam aliquando, ubi fibræ earum ſentientes magis irritabiles, aut muco minus defenſæ, aut multo veneno infectæ, quaſi rigore corripiuntur, ita ut inde pulſus exiles, & obſcuri fiant. Hanc veſicantium potentiam olim, & fortè primus, notavit Baglivius; ſcribit enim, quod poſt veſicantium applicationem, præter alia, pulſus quaſi obſcurantur, atque id perſpicuum fuit in delirantibus nonnullis, quibus illi prius alti erant: addit, & id mali tamdiu durare, quamdiu inhærent acres cantharidum ſales, quibus eliminatis, una cum aliis vitiis a veſicantibus natis evaneſcere (4). Ex monitu Baglivii ad hanc rem attentus, a veſicantibus, ubi pulſus fuerat celer admodum & frequens, ego ejuſmodi arteriarum affectionem ſæpe natam eſſe obſervavi; & a plurimis id obſervatum

(3) In exercitat. medic. de motu vitali.

(4) Bagliv. l. c. cap. 2. Nº 3 & 4.

eſſe

eſſe nullus dubito. Hæc quidem ex obſervationibus a ſocietat. Edinburg. evulgatis ſunt. Me multum fefellerunt veſicantia; (ita loquitur author diſſert. de Febribus nervoſis) nam ea ipſa, quibus plurimum fidebam, omnia mala accidentia interdum exaſperabant, ita ut, quo tandem me verterem, planè neſcivi; & hoc quidem in arteriarum motu maximè notabile erat, pulſus utique, qui ſatis plenus & mollis fuit, admoto veſicante exilis & contractus fiebat, & reliqua mala ſimul ingraveſcebant, poſt autem intervallum pulſus iterum mollior, & plenior ſentiebatur: ſed nova veſicantia eoſdem iterum effectus edebant, atque id quidem, experimento ad plures vices repetito, haud aliter accidit (5).

Noſtra porro veſicantia ſanguinem eliquant, acrique ſale inficiunt. At ſi ichores ſanioſi, qui per renes efferri debent, intus retineantur, caput fere læditur; vel ſi inter Febres modo ſales, oleumque urinoſa, non exeant, cujus indicium eſt urina tenuis & aquoſa, in procinctu ſtat

(4) Vol. 4. (370)

inſania. In iis præterea Febribus, quibus ſanguis mittitur rutilus, & diſſolutus, cerebrum inſigniter malè affici conſuevit. Qui cantharidas devoraverunt obortâ vertigine concidunt, & mente alienantur. Canes etiam, infusâ per venas tincturâ cantharidum, ſtatim caput graviſſimè læduntur; canis autem, cui larga aquæ copia conceſſa fuit, brevi ſaltem intervallo convaluit, ſed inhibita omni deinceps potione, quarto die mortuus eſt. alter quidem, cui nil aquæ conceſſum fuit, intra ſex horas a vitio, uti videtur, capitis interemptus eſt.

Cum igitur deliria in Febribus acutis ſalium, qui per renes efferri debent, retentionem a tergo ſequantur; & cantharidum virus poſt urinæ vias caput maximè obſideat; & Febres cum diſſolutione ſanguinis in capitis affectus pronæ ſint; haud certum eſt, quòd in omnibus capitis & nervorum vitiis ſummoperè neceſſaria ſint veſicantia. E contra æquum eſt cenſere, ubi in Febribus, cum ſanguine diſſoluto & acri, vitia capitis & nervorum inſtant, vel urgent, quod

quod ea per veſicantia citius arceſſantur, & vehementius intendantur. Mentis ſane alienationem, & tendinum ſubſultus, ſupra veſicantia accedere, & exacerbari in confeſſo eſt apud eos, qui pro uſu veſicantium in omni Febrium genere acriter contendunt. At nonnullis hæret fixa in pectore de veſicantium virtute contra hos affectus opinio, ut quodcunque ejuſmodi acciderit mali, id totum a morbo eveniſſe, & neglecto remedio longè vehementiùs preſſiſſe, perſuaſum habent; ſed cum hæc vitia admotis veſicantibus aliquando protinus accedant, & amotis iiſdem ſenſim evaneſcant, & hoc tèr quatèrve vel ſæpius in eodem ægrotante fieri viſum ſit; mihi nunquam perſuaderi poſſe, ut credam in omnibus vitiis capitis & nervorum ſummum eſſe in cantharidibus remedium.

Neque adverſus Febres ſemper utilia eſſe videntur veſicantia; ſiquidem ex putridis nonnullæ ſanguinem colliquant, & in putidam fere ſaniem convertunt. Hæ in æſtatibus calidiſſimis apud nos graſſantur, delirio & nervorum diſtentioni-

bus maxime opportunæ ſunt, pulſuque crebro & celeri inſigniuntur. Pulſus quidem celeres, qui duro ictu non validè feriunt digitum, a putredine humorum proficiſci prodidit Galenus. Arteriæ enim ſuâ contractione fuliginoſum excrementum, quod in iis eſt contentum, excernunt. Ubi igitur fuliginoſum excrementum præpolleat, plurimum contrahitur arteria, diſtenditur non plurimum cor cum arteriis; hinc arteriæ conſidentis motus digitis probè exercitatis ſentitur celer, diſtendentis autem non validus. At ſi cordis contractio brevi intervallo peragitur, celeritèr diſtendetur arteria; ſicque pulſus in utroque motu celer erit. Hæc pluraque de celeri pulſu apud Galenum videre eſt (6). Cæterum ſuſpicor, quòd pulſuum celeritas in Febribus putridis ab acrimonia putreſcentium humorum cor & arterias irritante potiſſimum concitetur. Adeo autem duri non ſunt pulſus in his ac in morbis inflammatoriis, quoniam ſanguis in inflammatoriis ſpiſſus eſt, in putridis vero li-

(6) De præſag. ex pulſ. lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 12. & de different. Feb. lib. 2.

quatur.

quatur. Ejuſmodi quoque indolis ſunt Febres eryſipelatoſæ exquiſitæ, quædam ex petechialibus, & præ cæteris nonnullæ caſtrenſes epidemicæ. Solvens autem ſanguinis validiſſimum adhibere, ubi is nimium ſolutus fuerit, tum acrem ſanguinis labem acerrimo ſale intendere, tum arterias ſupra modum celeriter & frequenter agitatas acutiſſimo ſtimulo incitare, rationi prorſus contrarium eſt. Sed hæc omnia a veſicantibus in iſtiusmodi Febribus expectanda ſunt. Graſſantibus quondam Romæ Febribus colliquativis, ſive a diſſolutione, quamplurimi ex Galenicis, nimiùm hærentes ſuis hypotheſibus, gravia & improportionata eorum ſymptomata a venenatâ qualitate dependere crediderunt; ideo ad veneni evocationem quatuor ſex vel plura adhibebant veſicantia. Poſtea tamen ſæpiſſimè convulſiones, deliria majora, Febris incrementum, abſceſſus in viſceribus, & tandem mortem contingere, obſervavit Baglivius; ob diſſolutam ſcilicet magis magiſque ſanguinis maſſam a cauſtico cantharidum ſale, & acri pariter Febris materiâ. In delirantibus, eodem authore, cum

cum Febre acutâ, & linguâ aridâ, dum admovebantur in xenodochio veſicantia, omnes celeriter moriebantur, & magna parte convulſi. Quibus repetitis eventibus perterrefactus, ipſe poſtea feliciter uſus ſum emulſionibus refrigerantibus, & ſectione venæ frontis (7).

Eſt autem Febrium genus, in quo contrarium ſanguinis vitium plane obtinet, is utique lenteſcit, glutinoſus eſt, & magna diſpoſitione ad concreſcendum præditus eſt. Hanc humorum in Febribus differentiam ſapuiſſe videtur Hippocrates; nam hic alteram anginæ ſpeciem in hieme ex humore lento & viſcido, venis obſtruente, atque ſanguinis & ſpiritus vias occludente, natam eſſe ſcribit: alteram æſtate aut autumno ex calidâ nitroſâ & acri fluxione gigni, quæ quidem aſperam arteriam mordendo anginam concitat (8).

Igitur, in Febribus inflammatoriis, rheumaticis, hyemalibus, & aliis, in qui-

(7) De uſu & abuſu veſicant. cap. 2. N° 3. Eadem confirmantur, obſerv. 131. dec. 11. A. ix. miſcel. nat. curioſ. & obſerv. Thoner. lib. 1. ob. 20.

(8) De vict. in morb. acut. (397)

bus

bus ſanguis detractus glutinis vel corii inſtar ad ſuperficiem concreſcit, vel nimium ſpiſſus eſt, ad ſolvendum lentorem egregiè conferunt veſicantia; ſed in Febribus inflammatoriis intentiùs moventur arteriæ, quamobrem, poſt debitam ſanguinis miſſionem locum habet id remedii; atque licet motus arteriarum, etiamnùm nimis veloces, ab eo intendantur, brevi tantum intervallo id fiet, poſtea quidem eliquatis denſis humoribus, pulſus ſentientur molliores, & Febres erunt leniores.

In lentis etiam Febribus, & in omnibus, ubi pulſus pro ratione morbi langueant, ad eos incitandos ſummum eſt in veſicantibus auxilium. In ſoporoſis igitur affectibus, quibus pulſus rarus & tardus ſolennis eſt, hoc remedium ab omnibus arripitur; præcipue ſi Febris ſimul fuerit lenior, & vitium ex crudo & lento humore concitatum. Et jure quoque optimo Sydenhamus in Febribus hyemalibus, ubi ſanguis lentus & ſpiſſus eſt, & arteriarum actio pro ratione vitii non ſatis valida, veſicantia potiſſimum probavit;

bavit; has enim utrinque ſecat id genus præſidii.

Si autem ad hæc de uſu veſicantium confirmanda ulteriori authoritate opus ſit, ſententiam duorum ex maximis in arte magiſtris depromam. Prima erit Mercurialis, qui veſicantia ex cantharidibus inter Italos princeps invexit. Magnâ diligentiâ conſiderandum eſſe puto, quod etiam docui de Febribus peſtiferis agens, hujuſmodi medicamenta non eſſe indiſcriminatim omnibus Febribus adhibenda; nam invenio veteres tantum uſos eſſe ſinapiſmis in iis Febribus, in quibus vel lethargus, vel cataphora, vel propenſio in ſomnum, aderat. In aliis Febribus magnis fugiebant uſum ſinapiſmi. Itaque, ſi noſtra veſicantia ſunt vehementiora ſinapiſmis, planè non video, cur debeamus ita indiſcriminatim uti. Laudo ut utamini in iis affectibus, ubi caput vehementèr afficitur, & præſertim frigidis affectibus, atque tum potius pedibus adhibeatis (9). Primarius apud nos hodie medicus, qui longo uſu canthari-

(9) De compoſ. medicament. lib. 3. cap. 23.

dum

dum facultates expertus eſt, & aliorum experimentis ſæpe interfuit; variolis laborantes (quo in morbo nonnulli hanc medicinam, ſi gravior ſit affectus, nunquam negligunt) aptos eſſe veſicantibus præcipit, quando evenit, ut cum pulſu arteriarum exiguo & languido, ſine ulla inſigni manuum intumeſcentia, febricitent, & imminutis admodum viribus torpeant magis, quam calore urantur. In hujuſmodi ægritudine imponenda brachiis & cruribus emplaſtra veſicantia (1). Hæc ille: cæterum non modo in variolis, ſed in quaque Febre, pulſus nimis rarus & languidus veſicantia plurimum deſiderat; contra, frequens & celer rarò admodum admittit.

Adhæc autem id noſſe oportet, quòd veſicantia acri ſuâ materiâ arterias circa locum, cui aptantur, præ cæteris afficiant, & ideo in vehementiores motus agent: hinc fit, ut per proximas arterias humores majori copiâ & fortiori impetu urgeantur, ad experiendas itaque obſtructiones, quæ vaſorum vibrationes, & fluentium

(1) Epiſt. ad J. Freind.

fluentium impellentem impetum poſtulant, juxta locos afflictos admota egregium præbent auxilium; ſicut in tollendis pertinacibus coxarum doloribus manifeſtum eſt. Cæterum quo majorem copiam humorum arteriæ locis veſicatis proximæ recipiant, eo minorem habebunt diſtantiores ab eodem trunco ortæ. Ita quidem veſicantia inter cervices admota, fluxiones optimè ab oculis, faucibus, & aſperis arteriis avertere ducuntur; a cerebro vero capiti aut ſpatio pone aures impoſita; at ſi a medio corpore humores ſolicitare præſtiterit, extremi artus veſicandi ſunt, ſi a ſuperioribus ſedibus ducere animus eſt, inferiores. Ad revellendos igitur ſuccos malos fluitantes a ſedibus corporis internis, atque ad derivandos eos verſus externum habitum, ex uſu eſt id genus remedii, modo aliæ noxæ ab eo concitatæ hæc commoda non ſuperaverint. Denique ex hac veſicantium proprietate facilè intelligunt rei medicæ prudentes, cui corporis parti in quaque ægritudine ea admoveri debent.

F I N I S.

LECTORI.

IMPEDIMENTO fuit authoris ab urbe diſtantia, quò minus ipſe impreſſionis curam ſuſciperet: ita fit ut plurima fuderit prœlum errata. Ex iis haud pauca ſubtùs habes notata; ſed omnia præſcribere, præſertim quæ ad interpungendi rationem ſpectant, longùm eſſet. Tua itaque facilitas ejuſmodi vitia illi condonabit.

ERRATA.

Pag.	Lin.	
vi	6	*Lege,* ipſi
3	8	Cnidiis
5	5	apud *pro* ad
10	21	his
——	24	illis
11	16	excreta vel abſceſſus
13	22	judicationes
14	3	eludit
17	2	fit
22	4	earum
24	9	citò, *pro* ſenſim
31	2	*poſt* acer, ejuſdem gravitas,
——	5	labii inferioris tremor.
——	8	permixtis
32	10	tormina, lumborum dolor,
——	12	ſi liquida,
——	18	ſensìm, *pro* ſenum
33	8	bilioſæ
34	5	hiſtoriæ abſolutorum.

Pag.

Pag.	Lin.	
36	117	*Lege*, cùm, *pro* eum
46	7	ſcrobiculum
47	19	maximam
49	4	Ptiſana
——	14	eſt, & facillimè
50	8	fuerint
52	3	amaræ
53	8	utique impletur, & dum
——	18	excreentur
54	15	Chryſippi
——	17	detractioni, & alvi purgationi
55	25	a ſecundo
56	5	acceſſio
——	8	Febris
57	4	ſuiſimilis eſt
——	12	pigri
——	14	ſaturentur
58	7	quid fieret
——	9	impleret?
——	25	regione
59	15	atqui
60	2	morbi
——	26	ſimpliciter
62	10	urina
63	9	Ea porrò
64	8	noxiamque
67	26	ſtatuant
68	4	diſpiciat
69		PROOEMIUM
76	26	*Dele*, tam
77	11	*Lege*, curationi

Pag.

Pag.	Lin.	
77	12	*Lege*, detrahendum
——	20	calorem
——	26	ſi continuetur
81	10	venæ ſectioni
——	17	denſus & coriaceus
——	24	atqui
84	10	vidit
89	7	exercitatione
91	21	ſit initium
93	21	valet
94	14	oborta
95	20	in venerem
96	7	porrò is
97	8	detinent?
——	18	oriuntur?
100	6	affligant
101	22	ubi purganda
102	6	quum ægri anxii
112	9	arteriæ dorſalis
113	5	medicamenta
114	15	valentiori
115	1	digeſtum
117	2	perdurabat
118	7	morbo
——	21	ad vomendum
——	26	3 vi
119	7	nigredo, *&c.*
——	8	excruciarant
——	24	inquinati
120	19	idque
——	9	ſerò accerſitis

Pag.

Pag.	Lin.		
123	4	*Lege,*	inducta
124	9		quia *pro* qui
125	6		a veſica
——	24		hypochondria acerbi dolores,
127	27		prurientes
130	11		frequentiſſimæ
132	9		colore urinam, ſaltem non magis tinctam,
134	17		hypochondriorum
135	16		graviditatis
136	23		ab inteſtinis in venas
139	20		terrifica
——	21		dubitabimus
140	1		promovet
——	5		diarrhæam
143	6		exacerbationum
——	17		confeſſo
145	12		alias crudæ
148	5		ſimplici
——	14	*Dele,*	minus
152	9	*Lege,*	in illorum
161	16		expediendæ
163	3		ea mortem inferebant
——	6		celeberrimus
——	16		excernatur
164	11		Piſis
166	2		*Pulmonum*
168	22		promovent
169	13		ſimilis
171	17		furfur

Pag.

Pag.	Lin.	
171	25	*Lege,* probavit. Ita Metoni
173	21	Sed ut eò
175	7	fiſus
——	10	indicium
191	8	fictum eſt
192	18	hoc modo
198	24	Atqui
199	2	ob ſummam
200	15	arceſſunt
204	24	profert
208	13	Eoſdem
210	7	ſuſpiciuntur
212	10	admovendæ
——	18	occupati, amicorum
214	8	vitatis
215	17	contractus
——	20	Reliquiis
216	17	ſuſpiciatur
217	4	ſudoris
220	13	cantharidibus
——	16	aliis
226	23	eroduntur
227	13	erodat
231	12	preſſurum
——	18	poteſt
237	24	ad expediendas

FINIS.